Vizuina luminată

Max Blecher

Editura Bestseller

Imagine: Aprilante/Shutterstock.com

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

I

Tot ce scriu a fost cândva viață adevărată. Și totuși,când mă gândesc la fiecare clipă care a trecut în parte, și caut s-o revăd, s-o reconstitui, adică să-i regăsesc anumita ei lumină și anumita ei tristeță sau bucurie,impresia care renaște este, înainte de toate, aceea a efemerității vieții care se scurge și apoi, aceea a lipsei totale de importanță cu care se integrează aceste clipe înceea ce numim, cu un singur cuvânt, existența unui om. S-ar zice că amintirile, în memorie, se decolorează exact ca și acelea pe care le păstrăm în sertare.

În ce constă atunci importanța unei clipe în momentul când e încă prezentă? Să încercăm deci, o intensă trăire în clipa la care luăm parte, și care se „petrece“ în momentul actual, de vreme ce știm că timpul îi va șterge cu totul însemnătatea. ei da, s-o trăim cu intensitate… Dar, în ce constă totuși însemnătatea ei? ce sens

are dânsa? când stau după-amiaza în grădină, în soare și închid ochii, când sunt singur și închid ochii, ori când în mijlocul unei conversații îmi trec mâna peste obraz și strâng pleoapele, regăsesc întotdeauna aceeași întunecime nesigură, aceeași cavernă intimă și cunoscută, aceeași vizuină călduță și iluminată de pete și imagini neclare, care este interiorul trupului meu, conținutul „persoanei“ mele de „dincoace“ de piele.

Îmi amintesc de o anumită după-amiază impresionantă și de o întâmplare măruntă, aproape banală, care m-a făcut să mă gândesc îndelung la ceea ce se numește însemnătatea unei clipe. Însemnătatea unei clipe? Dați-mi voie să râd. clipele vieții noastre au însemnătatea cenușii care se cerne.

Dar iată întâmplarea.

În sala de mâncare a bolnavilor din sanatoriul din Berck unde zăceam internat și unde bolnavii își luau masa întinși pe cărucioare, aduși la masă de brancardieri, în această sală vastă și de aparențe normale, orice apariție nouă stârnea întotdeauna un mic interes care nu era, de altfel, decât reflexul îndelungilor ore de plictiseală și solitudine din

odăile închise. era imposibil să nu privești cu mare curiozitate pe noul venit, însoțit de familie, silindu-te ca să ghicești ce boală are, gravitatea stării lui, și mai ales, dacă va fi sau nu un nou prieten sau un „indiferent“ care nu va lua parte întru nimic la viața sanatoriului, decât prin faptul că va asista cu ceilalți bolnavi la masă, în aceeași sală de mâncare, sau va sta întins afară pe cărucior, în grădină, la umbra aceluiași coviltir de pânză decolorată de ploi.

Îmi amintesc, așadar, foarte bine de acel tânăr nou venit înconjurat de familia lui, o mamă bătrână în doliu și două surori cu obrajii arși de soare și aproape vineți de abundența sângelui, contrastând straniu cu paloarea și slăbiciunea bolnavului, cu capul pierdut între perne, cu o figură scobită, uscată și galbenă ca frământată din ceară. Cu vecinul meu de masă comentarăm starea bolnavului. Era, desigur, grav atins și informațiile pe care ni le aduse un alt prieten, care surprinsese pe coridor câteva frânturi de conversație ale directorului cu infirmiera principală, confirmară în totul bănuielile noastre: bolnavul avea câteva fistule deschise care curgeau fără încetare și din plin. Desigur că n-o va duce până la sfârșitul verii. Îl

privirăm atunci cu și mai multă curiozitate, cu și mai mult interes. Curios sentiment de egoism, de securitate și nu știu cum de mică perfidie morală de a privi un bolnav, știind că peste câtva timp are să moară, în timp ce el nu bănuiește nimic.

În diferite rânduri mi s-a întâmplat să cunosc aseme nea cazuri disperate, condamnate dinainte. Într-un sanatoriu din elveția, o bătrână femeie germană care era roasă de un cumplit cancer al pancreasului despre care ea nu știa nimic (spunea întotdeauna că are „puțină aciditate stomacală care îi provoacă usturimi după-masă"), în alt rând o tânără fată care cu câteva zile înainte de a fi operată (ceea ce nu i se spusese încă) proiecta un voiaj în sudul Franței, în fine diferite alte cazuri când cei din jurul unui bolnav știau că situația lui este extrem de gravă, în timp ce dânsul, ignorând totul, continua să trăiască într-o ușoară amețeală și în inconștiența tuturor preocupărilor lui cotidiene și neînsemnate.

Ei bine, în toate aceste cazuri era ușor de constatat că bolnavii din jur, care erau la curent, nutreau nu știu ce meschină și perversă satisfacție de a „ști, în timp ce bolnavul

condamnat ignoră totul“, și asta le dădea un sentiment de comodă securitate interioară, senzația aceea de confort meschin pe care o avem întotdeauna când aflăm de un accident într-un loc unde ne-am fi putut afla noi înșine și pe care îl subliniem cu un mic râgâit intim „bine că eu n-am fost acolo“. În cazul bolnavilor, „bine că nu sunt în locul lui, săracul“ (în care caz „săracul“ este adăugat ca un rafinament în plus al micii perfidii și pentru salvarea persoanei noastre intime morale).

Cu mare strângere de inimă priveam deci pe acest nou venit cu privirile lui candide și gesturile lui moi, cu brațele lui subțiri și degetele lungi și fine, pe care și le trecea, din când în când, peste frunte cu o batistă, pentru a-și șterge sudoarea de care era acoperit. Îl văd și acum înaintea mea cu flaneaua lui de culoare cenușie, prea largă pentru brațele lui slabe și subțiri ca bețișoarele ce țin loc de mâini păpușilor de lemn. Și îmi amintesc și de sentimentul meu intim de meschină securitate pe care îl resimțeam, la fel cu toți ceilalți… amestecul acela de milă și de satisfacție cu care îl examinam în sala de mâncare… Și, altfel, el nu veni în sală decât câteva zile, apoi dispăru, și

poate că aș fi uitat cu totul de el, dacă nu se întâmpla cu dânsul ceea ce vreau să povestesc aici.

Într-una din zilele acelea, doctorul meu îmi anunță că trebuie să mă opereze. era o intervenție destul de serioasă și gravă despre care voi vorbi în alt loc. Pentru a fi mai bine îngrijit în zilele de după intervenție și pentru a mă afla sub o supraveghere mai directă și mai atentă, trebui să mă mut într-una din odăile de la parter ce erau alăturate clinicei de operații și pansamente și erau rezervate bolnavilor gravi și operaților.

Era un coridor sumbru și tăcut, un loc „secret“ și izolat de restul clădirii sanatoriului, unde se petreceau lucruri grave și, mai ales, unde erau aduși pentru sfârșit muribunzii, pentru a fi sustrași, în felul acesta, curiozității celorlalți bolnavi, care ar fi putut fi deprimați de aceste triste întâmplări. În odăile din coridorul acela se petreceau toate actele finale și tragice din sanatoriu, în odăile din coridorul acela se consumau toate dramele și durerile, acolo isprăveau toate gemetele de suferință ale bolnavilor și plânsul înăbușit al familiilor celor morți. Când treceam spre pansamentul zilnic, îl

traversam în întregime și puteam să observ adesea câte o femeie în doliu în fața unei uși, cu ochii roși de lacrimi, cu batista la gură în atitudine îndurerată, în timp ce înăuntru infirmierele și brancardierii se ocupau de toaleta mortului…În alte rânduri, se răspândea pe sală un miros puțin sufocant și puturos de vapori de sulf, și atunci știam că într-una din acele odăi se făcea dezinfecția finală.

Erau odăi mobilate simplu, fără covoare și fără draperii, cu paturi albe de spital și ferestre largi înspre curte. Îmi luai și eu locul într-una din ele, în preziua operației. Era către seară, la ora mesei. În ziua aceea nu fusesem dus în sala de mâncare pentru că nu aveam voie să mănânc nimic în vederea operației. eram singur în odaie, toți prietenii mei erau duși la masă și nu venise nicio infirmieră ca să aprindă lumina; stăteam deci în întuneric, cu ochii pe jumătate închiși, așteptând. În obscuritatea și în tăcerea aceea, fiecare zgomot din clinică se detașa net și semnificativ. Se auzeau când pașii infirmierelor, când pașii grei ai brancardierilor care duceau și aduceau de la clinică bolnavii cu pansamente (acei cu pansamente complicate și care reclamau o anumită atenție erau duși la clinică,

pansamentele mai simple se făceau în odaie) și din când în când, sinistru, puternic și asurzitor, clopotul electric al clinicei care chema pe brancardieri când aceștia întârziau prea mult în interiorul sanatoriului. În cele câteva zile cât am stat în odaia mea de operat, am auzit de atâtea ori și am resimțit cu atâta intensitate zvâcnirile clopotului electric cu zbârnâitul lui țâșnit din tăcerea profundă, demențial și tonitruant, ca un pumnal de zgomot în întuneric, încât mult timp după aceea, întors în odaia mea, mă sculam în puterea nopții speriat și ud de sudoare, sub impresia vreunui teribil coșmar în care răsuna invariabil același clopot înspăi mântător care îmi anunța sfârșitul, parcă, și momentul execuției.

În tăcerea așadar întreruptă de soneria aceasta groaznică, stăteam în odaia mea, căutând să discern în lumina slabă, ce venea de la un bec din curte, mobilele și decorul în mijlocul căruia mă aflam, când deodată în odaia alăturată auzii zgomot de pași și diferite șoapte cari îmi anunțară că mai multe persoane intraseră acolo. De altfel, în același moment observai că vecinii mei aprinseseră lumina. Putui să-mi dau seama de aceasta după razele

care pătrundeau prin crăpăturile de sus ale ușii de comunicație dintre cele două odăi, mascată insuficient cu un cuier de atârnat haine. Se auzea distinct și bine definit fiecare zgomot de alături. Era un bolnav care se întorcea de la pansamente. Auzii cum brancardierii îl aranjează la locul lui și apoi părăsesc odaia, apoi conversația pe șoptite dintre persoanele rămase, probabil familia și bolnavul adus. Bolnavul răspundea încet, rar, cu respirația cuvintelor gâfâindă și copleșită de slăbiciune. Când, peste câteva minute, o infirmieră veni la mine ca să-mi aprindă lumina și să-mi prepare cele necesare pentru la noapte, o întrebai cine stă alături și aflai că era bolnavul însoțit de mama și surorile lui pe care îl văzusem cu câteva zile înainte în sala de mâncare.

— E rău de tot, adăugă infirmiera. Îi curge din fistule ca din robinetul cu apă și de câteva zile mi se pare că „face“ și ceva la plămâni.

Într-adevăr, peste o clipă izbucni alături o tuse seacă și prelungă, cu horcăituri venite din fundul gâtlejului, ca atunci când cineva se sufocă sau a înghițit în trahee bând un lichid. Bolnavul tușea, horcăia și scuipa mereu. Se auzea respirația lui scurtă, din ce în ce mai

precipitată și mai nesigură, apoi avu o pauză de acalmie și ceru puțină apă să bea.

Tot restul serii auzii diferite alte zgomote, bolnavul mai avu câteva crize de tusă îngrozitoare, apoi eu adormii obosit și nu mă trezii decât în zori, deșteptat din somn brusc ca de un avertisment secret care funcționase în inconștientul meu și mă avertiza că era ziua operației mele. În ce lumină mohorâtă și tristă fu aceas tă trezire! Îmi bătea inima cu putere, eram înfometat, ostenit, deprimat și lumina zorilor acelea mi se părea cea mai tristă și mai amară din toată viață mea. Trebuia ca să fiu operat pe la ora zece dimineața și eu eram sculat de la cinci, când clinica nici nu era încă deschisă…

Trec peste amănuntele operației, pentru că nu aceasta este ceea ce vreau să povestesc aici. Câteva ore după ce fusei adus înapoi din sala de operație, zăcui în cea mai desăvârșită inconștiență. Îmi amintesc doar că nu sufeream de nimic și că pluteam într-un leșin inefabil care îmi scobea mereu pieptul și mă împiedica să mă încheg într-o senzație mai densă și mai sigură de realitate. Într-un sfârșit însă trezirea mea fu completă. Începui să simt toate durerile cari

tăcuseră până atunci, și care se trezeau acum rând pe rând, fiecare cu acuitatea și forma ei bine definită, aici apăsări grele ca strânsori de clește, colo înțepături intermitente și profunde, iar în picioare, din cauza poziției de nemișcare îndelungată în care stăteam, un țiuit intens cu mii de puncte usturătoare ce se răspândeau sub piele ca și cum mai multe mașini de cusut în același timp lucrau de zor și îmi sfârtecau carnea cu acele lor. Dar senzația cea mai insuportabilă era aceea a unei sete chinuitoare care îmi uscase cu totul gâtlejul. În gură, în gât, în tot corpul parcă simțeam ariditatea aceea a setei umplându-mă cu un fel de cenușă fără gust, de consistență seacă și puțin călduță.

În zadar însă cerui să beau apă. Până peste șase ore n-aveam voie să beau deloc, iar atunci îmi era îngăduită o singură linguriță. Eram prea slăbit pentru a insista, pentru a implora infirmiera și, apoi, îmi dădeam seama că, de vreme ce fusesem adormit cu cloroform, apa mi-ar putea face foarte rău și mi-ar prelungi chinurile. Mă hotărâi să aștept, dar peste câteva clipe ceream din nou să beau; oricât de logice erau raționamentele mele interioare, ele erau învinse îndată de căldura moale și epuizantă a

setei. Toate frazele și toate încurajările ce mi le dădeam în gând, deveneau și ele călduțe, uscate și aride, și nu făceau decât să-mi mărească chinul cu un fel de amețeală logică în plus, cu un fel de delir plin de raționamente și de argumente medicale, peste care se cernea mărunt cenușa fadă a setei mele devorante.

În fața mea, pe masă, era sticla de apă, iluminată de o rază de soare ce se furișa prin geamul fără perdele. Cu siguranță că întinzând puțin mâna aș fi putut s-o ating. În odaie era însă și o infirmieră care nu mă părăsea o clipă: stătea pe pat și citea ziarul. Era începutul unei după-amiezi anoste și triste. În odaia lipsită de mobile, domnea acea atmosferă insuportabilă și apăsătoare a ceasurilor de plictiseală când nimic nu se întâmplă și nimeni nu așteaptă nimic.

Deodată auzii șoapte și o tuse bine cunoscută, în odaia alăturată. Îmi reamintii de bolnavul care stătea acolo și întrebai pe infirmieră cum se simte. Îmi spuse că rău de tot și că în acest moment venise la dânsul preotul pentru a-l împărtăși. Într-adevăr, acum când știam despre ce era vorba, șoaptele deveniră mai deslușite și recunoscui vocea preotului care îndemna mereu pe bolnav ca să săvârșească acest ultim act de

religiozitate, în timp ce bolnavul refuza cu încăpățânare și protesta în pauzele ce i le dădea din când în când tusea:

— Vă rog… lăsați-mă în pace… am ideile mele…

Și cum vocea preotului se făcea implorantă, bolnavul reluă:

— Vă rog să mă lăsați… nu văd necesitatea de a mă împărtăși…

Îmi sună și azi cuvintele acestea în cap, așa cum le-a pronunțat în tăcere, grav, demn, conștient de sine:

„nu văd nicio necesitate“.

În zadar insistă și familia, bolnavul continuă să refuze. În fine, preotul se hotărî să plece. De altfel, un acces de tuse extrem de violent îl cuprinsese pe bolnav acum și îl sufoca cu totul, horcăiturile deveniră sinistre și scuipatul în batistă din ce în ce mai des.

— Își scuipă ultima fărâmă de plămâni, îmi spuse infirmiera cu capul înfundat în ziar.

Și cu același ton:

— Marlene Dietrich vine la Paris… tare aș vrea s-o văd…

Îmi huia capul îngrozitor, de sete, de slăbiciune și poate din cauza febrei care începea

să se urce. Tot ce auzeam, tot ce se petrecea alături se cufundau într-o amețeală și o nedumerire intensă: știam bine valoarea fiecărui cuvânt și înțelegeam ce-mi spunea infirmiera, înțelegeam foarte bine și ceea ce se petrece alături, dar totul rămânea descusut și inconsistent, fiecare cuvânt detașat de celălalt, fiecare fapt izolat de cel următor ca o grămadă de pietre într-un sac. Îmi lipsea legătura lor vitală, firul acela care să-mi dea senzația că totul e închegat și că eu trăiesc ceea ce se petrece în jurul meu. Era mai puțin decât „a asista“ la ceva, era ca și cum bucăți de realitate cădeau pentru o clipă în odaie și apoi se evaporau, era ca și cum cineva aranjase în după-amiaza aceea într-o odaie goală un pat, un bolnav, o infirmieră, câteva scaune, o ușă de comunicație, un preot, un muribund și acum o mână uriașă trăgea sforile și marionetele își jucau piesa „împărtășit… necesitate… Marlena… apă…“

Îmi zumzăia capul ca un stup. câtva timp rămăsei astfel cufundat în zăpăceală și haos cu privirile fixe, agățate de un punct fix al plafonului. În odaia de alături era acum, din nou, tăcere și bolnavul avea din nou un moment

de acalmie, însă după șoaptele neliniștite ale persoanelor sănătoase ce se aflau acolo, ca și după alte semne, ca de pildă plecarea precipitată din odaie a cuiva care se duse ca să cheme o infirmieră, înțelesei că situația devenise extrem de gravă. În același moment însă, simții eu însumi că sub cuverturile ce mă acopereau se petrecea ceva neobișnuit. Într-un anumit loc, pe care îl identificai vag ca locul operației, durerile încetaseră cu totul și acum simțeam un fel de caldă umezeală invadându-mă și scurgându-se ca un mic efluviu călduț înspre picior.

Îi anunțai acest lucru infirmierei și ea dete cuverturile la o parte, examinând cu atenție pansamentul.

— Mă duc să chem pe infirmiera-șefă, – spuse ea după o îndelungată tăcere.

— Ce este? întrebai eu neliniștit.

Și cum dânsa nu răspundea, insistai.

— Cred că e o mică hemoragie, spuse ea – cu o ezitare a vocii, sângele a străbătut pansamentul și ar trebui, poate, să pun dedesubt o bucată de cauciuc ca să nu se păteze cearceafurile. Te rog stai așa liniștit până vin înapoi…

Și părăsi grăbită odaia, lăsându-mă singur, cu cuverturile desfăcute.

Acum eram din nou atent la cele ce se petreceau în odaia de alături, pentru că auzii acolo vocea infirmierei-șefă și asta însemna că supraveghetoarea mea, negăsind-o în clinică, va trebui să aștept încă multă vreme în poziția mea incomodă.

Deodată văzui sticla de apă pe masă. Eram singur.

Știam bine că de voi bea, mi s-ar putea agrava starea, că voi avea vărsături și tot felul de alte neplăceri. Dar setea era și dânsa prea chinuitoare… Întinsei mâna cât putui, făcui o mică mișcare care îmi smulse un icnet de durere, deoarece deranjasem pansamentul și, cu un efort care învinse suferința, atinsei în sfârșit sticla.

Exact în același moment bolnavul de alături începu din nou să tușească. Era ca și cum până atunci, în tăcere, ar fi așteptat ca eu să ating apa pentru ca el să dea drumul accesului stăpânit.

Cu un gest lacom apucai gâtul sticlei, îl trăsei spre mine și dusei sticla la gură.

Cred că viața se condensează câteodată în

anumite fapte mici și devine atunci de zeci de mii de ori mai grea și mai intensă ca de obicei, ca nucleele acelea de materie stelară ce plutesc prin spațiile astronomice și despre care ni se spune că materia lor e de mii de ori mai densă decât aceea a planetei noastre. Și cred că o asemenea condensare de viață, pe care n-am mai resimțit-o de-atunci decât de două sau de trei ori s-a petrecut cu mine când am dus apa la gură. Există lucruri elementar de simple, ce nu pot fi puse în cuvinte, și senzația pe care am încercat-o bând prima înghițitură de apă este cu siguranță printre acestea. Aș încerca să-i găsesc un calificativ exact și nu găsesc decât unul singur: demențială. Asta este: era o senzație demențială, o senzație capabilă să zdruncine creierii și să mă facă să râd, sau să plâng, sau să fac grimase sau să spun măscări ca nebunii. Îmi venea nu să beau apa, ci s-o sărut. Îmi amintesc bine cum am încercat să „sărut“ apa strângând buzele și plimbând lichidul prin gură. cred că dacă în momentul acela aș fi avut un revolver încărcat în mână și cineva ar fi încercat să mă oprească de a bea, aș fi tras fără nicio ezitare, cu pofta, cu voluptatea și cu îndârjirea cu care golii o jumătate de sticlă.

Când pusei carafa din nou pe masă, câteva secunde rămăsei amețit, ca un om beat (și un ecou banal venit din viața de toate zilele repeta înfundat în mine „te-ai îmbătat cu apă“), ca și cum aș fi scoborât dintr-un vârtej amețitor care timp îndelungat m-ar fi învârtit pe loc până la zăpăceală și leșin. Câți ani de zile durase băutul apei?

Era ca și cum s-ar fi scurs un timp lung, lung de tot, ca și cum o altă viață renăscuse în mine, ca și cum în setea potolită părăsisem propriul meu corp uscat și arid, un trup vechi epuizat, despre care nu mai aveam decât o vagă amintire. Îmi trebui aproape o minută ca să-mi revin în fire.

Și revenii la suprafața unei vieți cotidiene, străbătând claritățidin ce în ce mai limpezi, și obișnuințe din ce în ce mai bine cunoscute. Când, într-un sfârșit, îmi regăsii cu totul luciditatea, mă trezii în mijlocul unei tăceri profunde. De alături nu mai venea nici cel mai mic zgomot; se întâmplase desigur ceva acolo, pentru că încetase brusc și tusea bolnavului ce izbucnise în momentul când luai sticla cu apă, și șoaptele celor din jur, și umbletul și parcă și respirația tuturor. Era o tăcere de profundă

stupefacție. Dar nu dură decât câteva clipe pentru că imediat izbucni în plâns o femeie și apoi cealaltă în timp ce auzii pe infirmieră rugându-le ca să iasă afară. Ele protestau, însă, și continuau să plângă – „mai vreau să-l văd, lasă-mă să-l mai văd“, și plânsul se făcu mai sfâșietor, imposibil de stăpânit.

Înțelesei ce se întâmplase, nu mai rămânea nicio îndoială că bolnavul murise chiar în clipa aceea.

Era o după-amiază banală și insignifiantă, tristă și monotonă în scurgerea ei plicticoasă. În odaia mea nimic nu se schimbase, raza de soare ce pătrundea pe geam se mutase de pe masă pe un colț de perete, sticla cu apă din care băusem era din nou acum la locul ei, și iată că în intervalul acesta mărunt de timp cât i-a trebuit razei de soare să se miște cu câțiva centimetri și eu să comit acțiunea aceasta simplă de a bea apă pentru a-mi astâmpăra setea, iată că în această clipă se întâmplase pentru un om faptul cel mai grav și mai esențial al existenței sale: murise. Pentru o clipă rămăsei zăpăcit fără ca să pot judeca importanța întâmplării, dar cu cât timpul trecea și cu cât eu căutam să pătrund în adevărata ei profunzime, cu atât trebui să

constat că rămâneam cufundat în banalitatea și simplicitatea după-amiezii și că nimic nu mă ajuta ca să pătrund și să înțeleg în ce constă gravitatea clipei în care moare un om. Și totuși, aceasta nu era o întâmplare oarecare peste care se putea trece cu ușurință, rezolvând-o cu o frază sceptică ori cu o ridicare din umeri, cel puțin așa mi se părea atunci mie.

În ce anume constă importanța unei clipe? În ce se poate recunoaște profunzimea ei și ireversibilitatea ei definitivă? În ce se diferențiază clipa când moare un om, de celelalte, când nu se întâmplă decât fapte banale și simple? Dar în fiecare clipă se petrec fapte grave și fapte banale și decorul rămâne același, lumina după-amiezii aceeași și aceeași temperatură călduță a propriului meu trup închis în sacul lui de piele. Și când închid ochii același întuneric îmi copleșește pleoapele și aceleași viziuni de totdeauna mă invadează: serioase, simple, halucinante, extraordinare sau hilare, dar toate, absolut toate fără nicio legătură cu faptul că a murit un om. Și așa în fiecare clipă… în fiecare clipă… Descurajant!

Mă gândesc adesea la propria mea moarte și încerc cu răbdare, cu exactitudine, și chiar cu

oarecare minuțiozitate să-i stabilesc coloritul exact, modul precis în care se va „petrece“ și îmi închipui lesne mai multe tablouri, dureri diferite sau căderi în inconștiență. iată-mă acum cu gura întredeschisă, neputând ca s-o mai închid și neizbutind să mai trag în piept o singură înghițitură de aer, ca și cum volumul aerului s-ar opri la deschizătura gurii mele și pătrunderea lui mai departe i-ar fi imposibilă (aș zice că aerul acolo a căzut într-un fund de sac sau și-a dat de capăt). iată și viziunea unui amestec de culori, de lumini și de sunete care se fac din ce în ce mai nedeslușite și în mijlocul cărora cad mereu până la un moment în care cu ușurință aș putea spune că s-a făcut întuneric deplin, dar în care s-a petrecut ceva mai net și mai dens decât întunericul și decât orice absență de senzații ce-ar putea fi definită cu cuvinte, ceva definitiv, opac și iremediabil, mai ales iremediabil, în al cărui conținut nu mai sunt cuprins deloc și care totuși mă cuprinde radical, esențial, până în cele mai întunecate străfunduri (care, în fond, dacă ar putea fi comparate cu starea aceea de inexistență încă ar fi lumini) și mă scoate din exis tență, așa cum s-a întâmplat cu mine când am aspirat

cloroformul pe masa de operație.

Ei bine, oricare ar fi „modul“ meu propriu și durerea sau inconștiența morții mele, în jurul meu totul va continua să rămână fixat în forme și în volume bine definite, iar poate undeva pe stradă în clipa aceea se va opri un om, va scoate o cutie de chibrituri din buzunar și va aprinde o țigară. Iată pentru ce nu înțeleg nimic din ceea ce se petrece în jurul meu și continui să „cad“ în viață printre întâmplări și decoruri, printre clipe și oameni, printre culori și muzici, tot mai vertiginos, secundă cu secundă, tot mai profund, fără sens, ca într-un puț cu pereții zugrăviți cu fapte și oameni, în care „căderea“ mea nu este decât o simplă trecere și o simplă traiectorie în vid, constituind totuși ceea ce bizar și fără justificare s-ar putea numi „a-mi trăi viața mea proprie“…

Pentru a adăuga încă un amănunt la întâmplarea pe care am povestit-o mai sus și pentru a defini mai exact strania diversitate a faptelor cotidiene, adaug că în aceeași seară putui să-mi dau seama în mod desigur puțin grotesc, despre importanța morții vecinului meu și de diferitele reacțiuni ce le stârnise acest act tragic și serios în sanatoriu.

În aceeași după-amiază, așadar foarte târziu, pe înserate, veni ca să vadă cum îmi merge un prieten bun. Eram amândoi în odaie și vorbeam pe șoptite când auzirăm alături diferite zgomote, brancardieri și infirmieri ce vorbeau cu voce tare; se dădeau ordine și se schimbau mobile din loc.

— Cine stă alături? întrebă prietenul meu.

— Acum n-o să mai stea nimeni, răspunsei. Îți amintești, desigur, de bolnavul acela galben ca ceara care a mâncat vreo două zile în sală împreuna cu o mamă și două surori rumene, voinice, el stătea aici până azi după-amiază când a murit. Cred că acum îi fac toaleta, îl împachetează și îl pregătesc pentru expediția care va avea loc mâine în zori.

Câteva clipe rămăserăm tăcuți ascultând ce se petrece alături, apoi deodată prietenul meu izbucni în râs ușor.

— Ce te face să râzi? îl întrebai.

— Înțeleg, acum înțeleg, răspunse dânsul. Mă miram și eu de generozitatea patroanei…

Și îmi explică că în acest moment toată lumea stă la masă, dar când venise spre mine trecuse prin fața „oficiului“, unde se pregăteau farfuriile de servit și întâmplător se oprise o

clipă în fața ușii deschise, surprinzând un fragment de conversație între soția directorului, pe care noi o numeam „patroana“ și care se ocupa de tot ceea ce privea bucătăria și mesele clienților, și chelnerul din sală.

— Știi care sunt, îi spunea patroana, e o femeie în doliu și două fete cu obrajii rumeni.

— Știu, răspunse chelnerul, mănâncă lângă geam.

— Te rog, Louis, fii atent la servit în mod cu totul deosebit, servește o porție bună de sparanghel, alege bucățile cele mai groase…

Și prietenul meu după ce termină ca să-mi redea acest mic dialog:

— Înțelegi? Patroana vrea să facă ceva pentru a consola familia, și face ce poate, dă ordin ca să li se servească o porție bună de sparanghel gros…

Și, după o pauză:

— În fond, fiecare avem pentru morți același respect și gândim aproape la fel despre ei. Consolăm însă familia cum putem… este aici un nou subiect de meditație pascaliană, unii o consolează cu flori, alții cu sparanghel…

II

În această simplă trecere a mea prin viață, dacă sensul și importanța clipelor îmi scapă, asta este poate și pentru motivul că în orice moment le „scap“ și eu lor, evadându-mă într-o lume închisă, secretă și proprie în cea mai strictă intimitate. Poate chiar, așa cum cred, nu este nicio diferență între lumea exterioară și cea a imaginilor mintale. Mi s-a întâmplat adesea ca să văd, să văd cu ochii mari deschiși lucruri stranii ce nu se pot petrece decât în vis, iar altă dată să visez cu ochii închiși în somn sau în simplă reverie lucruri despre care, când îmi aminteam, nu mai puteam discerne în ce lume, în ce realitate s-au petrecut.

Este, cred, același lucru a trăi sau a visa o întâmplare, și viața reală cea de toate zilele este tot atât de halucinantă și stranie ca și cea a somnului. Dacă aș vrea, de exemplu, să definesc în mod precis în ce lume scriu aceste rânduri,

mi-ar fi imposibil. În somn adesea visez poeme de fantastică frumusețe cu fraze limpezi și imagini inedite, pe care le recitez cu aceeași siguranță cu care scriu alăturând literă lângă literă această frază și mărturisesc că multe imagini mi-au venit în somn, iar când m-am trezit ecoul lor persista în mine atât de clar și de insistent, încât nu-mi rămânea decât să iau o bucată de hârtie și să le transcriu. Îmi place, de asemenea, să cred că în lumea somnului există cel puțin o plachetă de versuri semnată de mine, pe care oamenii adormiți o citesc în coșmar…

Cu profundă, cu deplină uluire privesc în jurul meu, și surpriza este absolut aceeași fie că țin ochii deschiși, fie că îi țin închiși.

Urmăresc de mulți ani în vis o acțiune ce revine în același decor și pe care dacă o însemn aici, în momentul de față încă nu pot discerne prea bine în care jumătate a vieții mele se petrece ea în fond, pentru că exact aceeași continuitate, sau mai bine spus, aceeași discontinuitate a vieții există și în lumina aceasta în care stau scufundat când scriu, ca și în claritatea aceea a zilei în care se petrec bizarele și melancolicele fapte „din vis“. Mai mult melancolice, într-adevăr, decât bizare și

mai mult neinteligibile decât halucinante, așa cum este tot ce fac și tot ce se întâmplă în viața mea.

În decorul acela de la capătul orașului pe care îl vizitez în fiecare noapte de atâția ani de zile, se află un zid dărăpănat în marginea unui drum prăfuit vara, plin de hârtoape, unde vin adesea să mă odihnesc. În dosul zidului, a crescut un salcâm înalt cu frunzișul des care răspândește o umbră binefăcătoare în căldura insuportabilă a zilelor de vară. În iarbă, acolo stau lungit, puțin adăpostit de câteva pietre enorme, resturi din zidul dărăpănat, și citesc liniștit un ziar. Mă simt bine, deși e puțin cald. Când trece negustorul ambulant de înghețată, care străbate această bucată pustie de drum pentru a merge în cartierele sărace ale orașului cu copii mulți, își oprește căruciorul în umbra salcâmului și mă caută printre pietre; el mă știe.

Este un băiat mic, cu o față perfect indiferentă căreia nu-i pot atribui în mod exact nicio vârstă. există astfel de oameni îndeobște mici de statură care îndată ce pără sesc adolescența obrazul lor capătă brusc câteva adâncituri de maturitate și o anumită netezime a pielii cu care rămân până la bătrânețe. Este

imposibil ca să ghicești vârsta acestor oameni, zeci de ani de zile obrazul lor are o vârstă fixă de maturitate indefinisabilă. Poate că băiatul de la înghețată e tânăr de tot și și-a pus în gură, în față, dintele de aur care-i sticlește tocmai pentru a da obrazului un element de maturitate în plus, poate că dintele de aur și l-a pus ca o insignă de proprietate, așa cum unii poartă anumite insigne la butonieră care indică anumite lucruri, iar la dânsul, dintele, că el e stăpânul căruciorului și că nu trebuie confundat cu un oarecare derbedeu vânzător ambulant de vreme ce a putut să strângă suficienți bani pentru a-și pune un dinte de aur. În fine, poate că îl are pentru că avea nevoie de el.

Întotdeauna mă gândesc cam la aceste lucruri când stau de vorbă cu dânsul și când dânsul, răsfrângând buzele, lasă să-i sticlească în colțul gurii bucățica de metal galben. Dar iată că scriind toate acestea îmi amintesc că în liceu cumpăram vara înghețată și iarna halviță exact de la un asemenea băiat, cu care în orele când plecam din clasă și stăteam zgribuliți amândoi în același hambar din curte așteptând recreația, vorbeam adesea și mă miram că are un dinte de aur…

Poate că vânzătorul din liceu este unul și același cu acela de pe drumul prăfuit și pustiu, dar atunci în ce mod „trăiește“ el și vinde înghețată în vis ca și în realitate? cu siguranță că sunt două personaje diferite. Și totuși seamănă, da, seamănă uluitor… cred că e unul și același… nu mai cred nimic… încep să mă încurc…

Întotdeauna, îndată ce vreau să delimitez terenul visului și să-l diferențiez de acel al realității mă încurc și trebuie să renunț. Și, de altfel, nu aceasta vreau ca să vă povestesc, ci anumite fapte care s-au petrecut de cu rând în marginea orașului, pe drumul acela pustiu unde de obicei nu se întâmplă nimic, fapte, cu totul surprinzătoare și extraordinare.

În orașul nostru, de câțiva ani s-a înființat o secție de câini polițiști, dresați, hrăniți și ținuți în localul poliției cu scopul de a ajuta la prinderea răufăcătorilor. În ziare a apărut anul trecut o întreagă serie de fotografii consacrate acestei secții, care mai de care mai sugestive și mai impresionante. Se puteau vedea câinii cățărându-se cu dezinvoltură pe garduri, câini mirosind urma cu botul în pământ și cu urechile ciulite, alții care săreau în spatele vreunui

polițist deghizat în pungaș, însă cu o pătură pe cap pentru a nu fi sfâșiat de colții înspăimântători ai acestor animale bine dresate, însă feroce la atac. Îi vedeam adesea pe stradă cu lanțul ținut de un polițist, care îi ducea pentru cine știe ce misiune undeva. Pentru ca să fie cu totul deosebiți de câinii obișnuiți, li s-au făcut și uniforme speciale. Exact – câinii aceștia purtau șepci cu insigne de polițiști și pe spate un fel de hăinuțe cu inițiale într-un colț, P.S., adică Poliția Secretă. hăinuțele erau de toată frumusețea, fabricate dintr-o splendidă stofă albastră de nuanța cerului senin, iar inițialele erau brodate cu fir de aur. Iată ceva ce, fără îndoială, începe să fie bizar.

În fotografiile din ziare n-am văzut câinii îmbrăcați și nici nu prea îmi dau seama ce rost ar putea avea aceste uniforme care mai mult i-ar putea stânjeni în mișcările lor iuți și bruște, iar în sărituri în două sau trei cățărări de garduri s-ar rupe complet. Pentru a stabili exactitatea acestui lucru n-am niciun mod de cercetare, admit dar că acești câini purtau uniforme. Și, de altfel, cu uniforme erau când i-am văzut eu, atât doar că… Dar să spun ce s-a petrecut…

Ei bine, câinii aceștia, în cămărușele unde stăteau închiși și unde li se dădea de mâncare, comunicau între dânșii prin mici lătrături, prin ușoare zgârieturi în lemnul cuștilor, prin lovituri discrete în pereți – care desigur că aveau toate un sens ascuns, însă pe care numai ei îl cunoșteau –, doar nu degeaba erau câini polițiști, instruiți și dresați. În fiecare zi erau scoși afară la diferite ore și li se făcea toaleta ori erau lăsați în libertate pentru a-și dezmorți membrele. iată însă că de câteva luni, polițiștii-oameni observară printre polițiștii-câini că se petrece ceva neobișnuit. În momentul acela nimeni nu putea bănui încă limbajul lor secret și că lătrăturile când erau închiși, zgârieturile în lemn și micile lovituri cu laba erau în realitate comunicări pe care și le făceau de la cușcă la cușcă. În același timp în curte, în loc ca de obicei să zburde, să sară și să alerge veseli în toate părțile, se adunau câte doi, trei și își uneau boturile, convorbind parcă misterios cu mici gemete, mici atingeri cărora polițiștii-oameni nu le dădură pentru moment nicio importanță, lucru pe care aveau să-l regrete peste câteva săptămâni de zile.

Într-adevăr, într-o bună zi, izbucni revolta.

Era tocmai când li se dădea de mâncare și după ce câinii înghițiră voinicește tot ce li se servise, după ce înghițiră cu aviditate câteva înghițituri de apă rece, se auzi un lătrat scurt și poruncitor și doi câini se postară la ieșirea din curtea unde li se dăduse masa. Într-o secundă toți ceilalți câini înconjurară pe gardienii care strângeau resturile de mâncare și, cu lătrături asurzitoare, sărind și hărțuindu-i din toate părțile, îi siliră să se îndrepte spre cuști și acolo fură băgați înăuntru, iar ușile fură bine închise pe dinafară cu zăvoare, așa ca atunci când se băgau în cuști câini, nu oameni.

În zadar fură țipetele gardienilor și protestările lor care nici nu se auzeau în mulțimea lătrăturilor, în zadar fură încercările lor de a ieși. Erau păziți strașnic de doi dulăi cu colții amenințători și de altfel bieții oameni erau prea uluiți de ceea ce vedeau că se petrece pentru a mai încerca să protesteze.

Când portița curții fu deschisă, toți câinii năvăliră în birouri, fie prin uși, pe care le deschideau, așa cum fuseseră dresați, ridicându-se în două labe, fie prin ferestrele care în acele zile de vară erau deschise. Și ceea ce se întâmplase cu gardienii se întâmplă și cu toți

ceilalți polițiști. Erau vreo opt polițiști cu totul în localul poliției, vreo doi comisari, directorul poliției și o dactilografă, în timp ce câinii erau mai bine de treizeci și lucrau metodic cu mult simț „polițist“ și cu multe precauțiuni pentru a surprinde pe oameni nepregătiți înainte ca să poată aceștia să scoată revolverele și să tragă. Erau bine dresați, într-adevăr excelent dresați și așa cum învățaseră să doboare pe bandiți și să le scotocească buzunarele, așa culcară la pământ pe toți polițiștii și încolțindu-le armele, le scoaseră din buzunare și îi dezarmară. Într-un sertar pe care un dulău îl deschise cu botul, câinii găsiră cătușele sistematice pe care le aplicară în cel mai scurt timp polițiștilor culcați pe jos, unii răniți și mușcați adânc, imobilizați de câinii care stăteau cu labele pe pieptul și burta lor.

Când toți avură cătușe la mâini și la picioare, fură târâți cu dinții afară, trași de haine și duși în cuștile care până înainte cu vreun ceas erau ale câinilor. Și ca și gardienii, fură închiși acolo. apoi, pe măsură ce vreun nou polițist se întorcea din oraș, îl pândeau, îl lăsau să intre și apoi îl doborau ca pe ceilalți, târându-l și pe acesta în cușcă. Asta era treabă ușoară.

În fine, până-n seară câinii fură complet stăpâni pe poliție. În aceeași noapte o echipă fu trimisă să aducă alimente și cum câinii erau specializați în a pătrunde în case închise ca niște adevărați polițiști, o măcelărie fu devastată.

În zilele următoare nimeni nu veni pe la poliție, și nici măcar măcelarul furat, care avea probabil motive bine întemeiate ca să nu dea ochii cu polițiștii. Și, de altfel, cine se interesează într-un oraș de provincie de ce se petrece la poliție. Câteva zile trecură astfel, câinii continuau să stăpânească încăperile și noaptea să spargă măcelăriile pentru a se aproviziona. În felul acesta câteva măcelării și, mai ales, câteva mezelării bine asortate fură devastate. În același timp orașul nefiind păzit, furturile și spargerile se întețiră. Era acum ceva schimbat în oraș și o delegație de cetățeni fu formată pentru a se duce la poliție ca să protesteze. Câțiva oameni intrară înăuntru, iar restul rămaseră afară să aștepte.

Și asta fu sfârșitul câinilor. Când delegația intră în coridor, câinii de gardă dădură alarma și ceilalți din birouri, începură să sară, însă nu veniră decât câțiva câini, ceilalți zăceau tolăniți pe sofale și pe jos, îmbuibați cu mezeluri,

îngrășați, deveniți leneși și nepăsători. În coridor le fu, deci, ușor oamenilor ca să se apere. În plus, cei de-afară, auzind țipetele și lătrăturile dinăuntru, intrară și dânșii pentru a vedea ce se petrece. Cu mare greu izbutiră ca să nu fie încolțiți și să scape. Ei nu prea știau bine ce e cu câinii acolo, însă, bănuind ceva neobișnuit, se adresară pompierilor care veniră în grabă, și cu tulumbele de apă domoliră și puseră apoi în lanțuri pe câini. Apoi fură descoperiți în cuști polițiștii care erau tot atât de înfometați pe cât de sătui și îmbuibați de mâncare erau câinii. În fine ordinea fu restabilită, totul reveni la normal în poliție și câinii fură pedepsiți exemplar, după cum voi arăta.

Toată această istorisire a „revoltei câinilor“ am cetit-o în ziare, ca și toată lumea, în amplele reportaje, unele pline de exagerări, ale zecilor de ziariști care veniră în orașul nostru trimiși special de gazetele lor. Dar nu despre aceasta vroiam să vorbesc, era indispensabil însă să povestesc aceste fapte pentru a ajunge la ceea ce am văzut eu însumi cu ochii mei, la ceea ce m-a torturat și m-a neliniștit până la halucinație, răpindu-mi ceasurile mele de

odihnă într-un loc unde mă credeam la adăpostul lumii și unde, până la această întâmplare, rămâneam ore întregi în solitudine completă.

Am spus, așadar, că toți câinii fură pedepsiți exemplar, de un tribunal de polițiști, iar pedeapsa care fu pronunțată fu moartea prin strangulație într-un loc public, ca exemplu, desigur, pentru alți câini cărora le-ar trece poate prin cap ideea de a se revolta. Și locul ales pentru spânzurătoare fu tocmai zidul dărăpănat în marginea orașului, acolo unde veneam eu adesea vara ca să mă odihnesc în iarbă, în umbra foșnitoare și răcoroasă a salcâmului imens.

Și iată cum într-o zi când venii acolo pe înserat cu jurnalul subsuoară, mulțămit că voi putea petrece câteva ore liniștite după o zi extrem de obositoare, găsii în locul pustietății obișnuite o mare adunare de oameni și copii, gesticulând, vorbind tare, râzând, țipând, toți gălăgioși, toți agitați, comentând un eveniment extraordinar care nu era altul decât spânzurarea câinilor. Când mă apropiai, îi văzui pe toți treizeci cu ochii ieșiți din orbite, cu limbile spânzurând lamentabil ca în zilele călduroase

când lasă să le atârne moale limba afară. Erau înșirați de-a lungul zidului, spânzurați pe niște bârne cu scobituri și găuri prin care erau trecute frânghiile. Toți câinii erau îmbrăcați în frumoasele lor uniforme albastre și cu șăpcile de polițiști pe cap, însă având inițialele de firet P.S. smulse, probabil ca un simbol al degradării lor, așa cum se smulg și epoleții militarilor care sunt condamnați grav.

În zilele următoare câinii erau tot acolo, și chiar începură să putrezească, răspândind un miros oribil. Îmi fu imposibil să mai frecventez acele locuri și îmi alesei, după multă căutare, un alt loc de odihnă într-un luminiș înconjurat de sălcii pe marginea râului care trece prin orașul nostru. Este un loc unde mă duc adesea și acum. Mai rămâne să adaug că băiatul cu înghețată jucă și el un rol în această afacere. Îl văzui într-o zi, însoțit de mai mulți polițiști, pe o stradă lăturalnică cu căruțul lui de înghețată. Era căruțul lui obișnuit cu ornamente de metal nichelat și cu deviza „azi cu bani, mâine fără bani“ scrisă cu litere mari roșii și vizibile, însă de data aceasta era aproape în întregime acoperit cu o pânză neagră ieftină, ca un fel de mic dric. Câteva persoane îl însoțeau și

interesându-mă despre ce este vorba, aflai că poliția angajase pe băiatul acesta să conducă cu căruțul lui cadavrele câinilor spânzurați la cimitirul câinesc, unde urmau să fie îngropați. Acesta fu ultimul amănunt pe care îl văzui, din întâmplarea povestită.

III

Poate că ar trebui să mă îndoiesc de realitatea acestor fapte și să le consider visate, poate că ar trebui să mă îndoiesc de exactitatea lor, din moment ce mi se pare că desfășurarea lor îmi apare atât de logică. Poate că logica cu care se petrec nu este decât inventată de mine în timpul treziei… Dar logica lucrurilor este ultimul punct de vedere care m-a preocupat vreodată.

Pot spune chiar că nu m-a preocupat niciodată. Tot ce se întâmplă este logic, din moment ce se întâmplă și devine vizibil, chiar dacă se petrece în vis, după um tot ce este inedit și nou este ilogic, chiar dacă se întâmplă în realitate. De altfel, nu acord nicio importanță acestei chestiuni când îmi „revăd“ visele sau amintirile. Mă pasionează înainte de toate frumusețea sau bizareria lor, atmosfera lor tristă și calmă sau dramatismul lor dureros sau

sfâșietor. Eh, câte lucruri splendide până la nebunie nu cunosc din visele mele, și pe lângă care oamenii trec în fiecare zi fără să le vadă! Pentru că ceea ce este tulburător și pasionant este că aspectele cele mai comune capătă în somn (sau chiar în trezie) aspecte inefabile de care nu mă mai pot separa… am văzut în anumit fel piațeta din fața poștei din București, de exemplu, și de-atunci traversând cu automobilul în două rânduri, deși aveam ochii deschiși, n-am putut s-o văd decât albă și roșie… așa cum va rămâne pentru totdeauna.

…este piațeta obișnuită, cu clădirea cu coloane a poștei și în față casa de Depuneri, cu aceleași magazine și aceeași grădiniță, cu trecători și automobile, exact cum se prezintă în realitate, dar toată, până în cele mai mici amănunte, albă, cu totul și cu totul albă. Toate automobilele, toate casele, toți trecătorii, fiecare frunză, fiecare bară de grilaj și fiecare fir din măturoiul curățitorului de străzi, ca și el însuși, este în întregime alb. Aș putea spune că toate aceste elemente, în loc să-și păstreze consistența lor obișnuită, adică oamenii să fie din carne și piele, frunzele din celule vegetale, automobilele din metal și casele din cărămidă și pietre, totul

este constituit din lapte închegat. Pentru a explica mai bine ceea ce văd, închipuiți-vă o sticlă plină cu lapte care se sparge brusc și laptele, în loc să se răspândească în toate părțile, rămâne ca înghețat în formă de sticlă. E acum în locul sticlei verzi o sticlă albă, strălucitoare ca și acea dinainte, dar albă. Ei bine, iată un obiect care ar putea face parte din piațeta mea.

Este imposibil să descopăr vreun amănunt de altă culoare. Iată, de pildă, un domn înalt cu mustață mare, cu un baston în mână, trecând prin fața casei de Depuneri, cu pași înceți și scoțând din buzunar un ceas pentru a potrivi ora exactă după ceasul casei de Depuneri. Îi văd fiecare gest, îl văd până în cele mai mici amănunte, văd și firele de mustață albe, și degetele albe ca de ghips, și ceasul pe care îl scoate din buzunar și care este alb ca un ceas de porțelan. Capacul care sare este și el alb, bastonul din mână este alb ca o bucată lunguiață de zahăr, casa de Depuneri în întregime pare construită din zahăr, atât doar că materia sub culoarea albă și-a păstrat însușirile și pietrele, de pildă, sunt de un alb mat, în timp ce geamurile de la ferestre sunt de un alb

strălucitor, iar carnea de pe obrazul trecătorului ca și pielea mâinilor, ca și pielea trupului, desigur, sub haine, este de un alb moale și fără strălucire ca o pastă călduță și poroasă (pentru că pielea și-a schimbat numai culoarea, însă și-a păstrat temperatura omenească, și porii ei și toate însușirile ei organice. Toate aceste sunt pentru mine atât de limpezi, încât îmi pare că nu au nevoie de nicio explicație și de niciun efort pentru a le vedea astfel).

Într-o zi a intervenit totuși o mică schimbare în decor: în timp ce toate obiectele și întreaga piațetă își păstra culoarea albă, iată că pe casa de Depuneri cupola deveni roșie, extraordinar de roșie, splendid de roșie, păstrând toată strălucirea fațetelor de sticlă din care e construită, ca un imens rubin peste acoperișe.

Și, de la cupolă, toată piațeta fu invadată de culoarea roșie ca o revărsare de sânge și de purpură. Până și aerul deveni roșiatic, ca în cabina unui fotograf, deși tot își păstră luminozitatea, încât vizibilitatea rămase perfectă. Și piațeta, acum, îmi apare când complet albă, când complet roșie, albă în zilele de soare când stau, de exemplu, afară la soare pe terasa mea mărginită de grădină, și roșie

când seara, obosit, închid ochii.

Îmi place chiar mai mult poate acest aspect al ei sângeros. Când piața e roșie, firele de mustață ale domnului cu baston sunt ca firișoarele acelea de hârtie colorată cu care se învelesc îndeobște obiectele fragile, vesta și haina îl îmbracă elegant ca niște carapace de rac fiert, bastonul în mână e ca o bomboană din cele ieftine pe care le sug copiii, geamurile la case, ca acadelele ce le fabrică turcii ambulanți vânzători de bragă, frunzele și iarba sunt stropite cu sânge, un băiat care golește un lichid dintr-o sticlă, nu varsă apă, ci sânge – și dinții oamenilor sunt din coraliu fin, degetele de porfir și urechile din cartilagiu purpuriu. Când măturătorul curăță strada cu măturoiul lui cu fire roșii ca mustățile de homard, în urma lui se ridică un praf roș ca praful de cărămidă. Și cerul deasupra este roș și strălucitor ca o imensă cupă de cristal colorat…

Pentru a vedea astfel piața s-ar zice că trebuie să dorm sau să revasez închizând ochii, dar într-o zi m-am convins, cu ochii mari deschiși că ea există și am văzut pe unul din personajele decorului în carne și oase. Dacă aș fi vrut, aș fi putut sta de vorbă cu această ființă

roșie. Asta s-a petrecut chiar în astă-vară. Era pe la mijlocul după-amiezii, și stăteam afară pe terasă privind rarii trecători care treceau pe strada mea, din marginea orașului, destul de puțin frecventată.

Și deodată trecu o femeie din piațeta roșie. Era îmbrăcată într-o rochie roșie de mătasă foșnitoare, cu o pălărie pe cap cu margini late de asemenea roșie, cu pantofi în picioare și ciorapi roșii, cu o poșetă și mănuși roșii, cu fața purpurie.

Pentru că mă îndoiam încă de apariție, am atras atenția cuiva care stătea lângă mine:

— Ce culoare are rochia doamnei care trece? Și mănușile, și poșeta, și pantofii… roșie, nu-i așa?

— Exact, fu răspunsul. e o toaletă cam extravagantă, dar doamna asta se îmbracă întotdeauna în astfel de toalete țipătoare, are fel de fel de fantezii vestimentare…

Până atunci eu n-o văzusem niciodată; lăsai dar ca persoana care îmi dădea aceste explicații să creadă că doamna în roșu se îmbracă extravagant, însă eu rămăsei convins că pe stradă trecuse în carne și oase un personaj al piațetei mele.

IV

Câteva interferențe de felul acesta au isprăvit prin a-mi zdruncina cu totul credința într-o realitate bine închegată și sigură de dânsa (în care, de altfel, pot introduce oricând schimbarea care îmi place, perfect valabilă, persistentă și sigură) și în același timp mi-a arătat adevăratul aspect somnambulic al tuturor acțiunilor noastre cotidiene.

Îmi amintesc că mult timp am visat interiorul unei grădini cu peluze tăiate elegant și statui clasice și scobiturile de verdeață ce erau făcute anume, tăindu-se anumite plante cu frunze dese în anumit fel de niște grădinari ce trebuiau să fie cu siguranță niște adevărați artiști. Și într-o zi…

În zilele de vară ieșeam adesea la Berck, la plimbare cu trăsura singur, conducând eu însumi calul. Îmi plăcea să umblu mai ales pe drumuri de țară puțin umblate și ascunse

printre case ori copaci. Mă opream adesea să stau de vorbă cu oamenii din sat care trebăluiau pe-acolo, încât în scurt timp ajunsei prin anumite locuri un personaj cunoscut, salutat familiar cu un deget dus la șapcă. eram, de altfel, cred, singurul bolnav care se aventura în aceste locuri, ceilalți preferând să stea pe plajă, adunați cu trăsurile în cerc, stând la taifas ore întregi.

În plimbările mele la țară, am făcut multe descoperiri și mi-am atras mulți prieteni, femei gospodine, simple și blânde, care trăgeau trăsura în curtea gospodăriei pentru a-mi arăta fie pui de iepure nou-născuți cu botișorul roz și tandru ca o petală de trandafir udată de roua zorilor, fie câte vreo găină strașnică ouătoare, ori mă serveau cu tartine groase de pâine neagră țărănească, extrem de gustoasă, unse cu miere, cu brânză și cu dulceață și cu o felie de jambon deasupra, ceea ce le dădea un gust și o savoare nemaipomenită, dulce, sărată și cărnoasă în același timp, pe care n-o mai întâlnisem la nicio mâncare până atunci. În altă zi, copiii stăpânilor fermei îmi aduceau la trăsură puișori de cucuvea pe care îi găsiseră în podul casei, călduți și golași ca niște bulgări de

aluat tăvăliți prin puf și pene. Toată lumea îmi vorbea cu bunăvoință și se interesa de sănătatea mea, întrebându-mă ce spune doctorul și cât o să mai stau culcat.

Într-una din aceste plimbări descoperii grădina mea din vis. Era greu de bănuit ca în împrejurimile Berckului să se afle un astfel de parc și mulți, când mă întorceam cu trăsura plină de flori și le spuneam de unde le-am adus, nu prea credeau că într-adevăr există grădina de care le vorbeam. Era, de altfel, și greu de descoperit, așa cum se găsea ea bine ascunsă în dosul unei perdele de copaci și înconjurată cu ziduri groase, înalte.

În diferite rânduri trecui cu trăsura pe acolo și nimic deosebit nu mă făcea să bănuiesc splendoarea din dosul zidurilor. Era un sat sărăcăcios, de altfel, unde mă opream câteodată pentru a mânca la o fermă o anumită brânză preparată și fermentată după o veche rețetă țărănească.

Îmi vorbea stăpânul fermei câteodată despre „castelul“ care se afla la ieșirea din sat și unde dânsul ducea în fiecare dimineață brânzeturi, lăptării și ouă, însă cuvântul acesta de „castel“ nu mă prea impresiona. În Franța, la țară, orice

clădire mai vastă poartă numele de castel și grădina înconjurătoare devine îndată „parc“.

Într-una din zile totuși, întâmplându-se să cotesc pe un drum mai lăturalnic, pe unde nu fusesem încă, într-un anume loc în desișul tufișelor ce mărgineau drumul, zării o deschizătură pe unde putui privi în interiorul domeniului despre care mi se vorbea. Într-adevăr „castelul“ era înconjurat de ziduri, însă într-o parte și de tufișuri, de altfel tot atât de dese și de nepătruns ca și cele mai groase ziduri, iar deschizătura pe care o găsii era cu totul excepțională și nu-mi arăta, de altfel, decât un colț de grădină cu un bazin de apă, în dosul căruia se afla o terasă acoperită cu flori urcătoare și o ușă monumentală de fier ornamentată extrem de artistic. În bazin, se înălța, în țâșnitură irizată și continuă, o fântână arteziană și, de altfel, terasa și ușa n-o văzui decât prin voalul subțire și delicat al stropilor ei de apă vaporizați.

Totul mi se păru atât de frumos, cuminte și stilizat, în marginea aceea de sat, încât îmi veni o nespusă dorință de a vizita interiorul grădinii. Era ca o viziune de lunetă magică; aici, pe drumul unde mă găseam, câteva găini răscoleau

cu ciocurile în praf, un câine lățos și murdar se strecură de sub un gard și începu să latre, iar acolo, prin deschizătura tufișelor, în grădină, o fântână arteziană arunca în aer curbe de apă grațioasă, într-o tăcere deplină și în mijlocul unui decor elegant și curat.

Începui să caut poarta de la intrare. Dar și poarta se vede că era ascunsă de vreme ce n-o găseam; cel mai simplu lucru ce rămânea să fac era să înconjur zidurile de jur împrejur. În felul acesta găsii într-adevăr poarta de fier de la intrare, veche și ruginită, cu tăblii care împiedicau orice privire să pătrundă în curte; iedera crescuse abundentă și o acoperea în întregime.

Câteva minute rămăsei în fața ei așteptând ca să iasă sau să intre cineva, dar tăcerea locului și absența oricărei mișcări vizibile îmi arătau că puteam să aștept ore întregi fără niciun rezultat. Mă hotărâi dar să bat, bizuindu-mă pe inspirația din ultima clipă pentru a da vreun motiv vizitei mele. Se auziră voci după poartă, și o conversație pe șoptite, apoi cineva privi probabil printr-o crăpătură a grilajului și o voce groasă întrebă din curte, fără să deschidă:

— Ce doriți?

În acel moment nu știam deloc ce aveam să spun.

— Aș vrea să vorbesc cu proprietarul castelului…

Câteva noi șoapte, câteva momente de ezitare, apoi poarta se deschise cu un scârțâit strident de fier ruginit și în prag apăru un om mic, gras și roșu ca asfixiat. Purta un șorț albastru peste o haină ieftină de catifea.

— În momentul de față proprietarul e plecat… și nu se întoarce decât peste o lună… suntem numai noi, grădinarul și cu mine… este ceva important?…

În definitiv, lucrurile se aranjau mai bine decât mi-aș fi putut închipui. acum puteam broda orice pe seama proprietarului absent.

— Aveam ceva foarte important să-i comunic… însă numai lui personal… un comision din partea unui bun și vechi prieten al lui…

În timp ce vorbeam, priveam cu curiozitate avidă în interior, prin poarta deschisă. Era într-adevăr așa cum mi se spusese și cum întrevăzusem prin tufișuri, dar poate încă mai frumos și mai surprinzător.

În dreapta curții, o lungă terasă de piatră cu

colonete ce formau o balustradă, mărgineau intrarea în grădină. Balustrada era acoperită de flori.

— Ce frumoase flori aveți pe-aici! exclamai eu. În terenul ăsta nisipos de lângă mare e mare meșter acela care a izbutit să le facă să crească… În tot ținutul, pe o întindere de zeci de kilometri, nu vezi o floare…

În timp ce spuneam acestea, grădinarul se apropiase și dânsul de trăsură. era un bătrân înalt, uscat și scofâlcit, cu o grămadă de păr alb pe cap, ca un caier de lână, cu mustățile albe și sprâncenile stufoase și vârful nasului roșu ca un mic boboc nevinovat care aștepta să înflorească… evident, grădinarul fu flatat de tot ce spuneam eu, îi vedeam zâmbetul satisfăcut și puțin vanitos, ascuns după mustățile mari albe.

— Și de-aici nu se vede nimic… spuse el. Dar cine este domnul? întrebă grădinarul pe omul mic, gras, cu care începusem vorba.

— Îl caută pe stăpân… are un comision din partea unui prieten.

Când grădinarul fu oarecum fixat asupra identității mele și mă mai întrebă dacă stau la Berck și de ce boală sufăr, îl luă deoparte pe celălalt om – care era, după cum aflai pe urmă,

portarul – și vorbiră pe șoptite între dânșii câteva secunde. Vedeam că sfârșiseră prin a se înțelege și că omul gras, care la început avea o mină ostilă, dădea aprobator din cap, zâmbind.

— Bine, să-l luăm înăuntru, pronunță el cu voce tare. Și, venind spre mine:

— Vă interesează, văd, florile noastre și grădinarul vrea să vă arate grădina, dacă ați putea intra în curte cu trăsura, sau să vă dați jos și să veniți cu noi…

De dat jos nu mă puteam da, dar ca să intru în curte cu trăsura se putea, doar asta așteptam! Îmi deschiseră larg amândouă jumătăți ale porții și portarul, luând calul de căpăstru, îl conduse înăuntru. Mă aflam acum pe terasa cu balustradă, acoperită toată cu prundiș mărunt de culoare roșietică. Atunci observai că terasa e mult mai înaltă decât grădina și că pentru a scoborî exista o scară monumentală de piatră cu trepte largi și lustruite, mărginită de vase de faianță în culorile cele mai delicate din care spânzurau mlădițe de plante cu frunzele bizare, galbene sau roșietice, cu danteluri în desene geometrice pe margini.

Pentru fiecare gavanos, culoarea frunzelor era potrivită cu aceea a faianței, iar sus, în

capul scării și jos, la intrarea în grădină, stâlpii de piatră care erau de o parte și de alta susțineau patru gavanoase enorme cât niște butoiașe de vin. era, desigur, cel mai splendid și cel mai armonios lucru pe care îl vedeam! Vasele erau de faianță albastră de cobalt, iar plantele din ele cu frunzele galbene ca lămâia atârnau împrejur ca o admirabilă coafură vegetală, iar contrastul dintre albastrul profund și galbenul viu al frunzelor le dădea un aspect de extraordinară finețe și un farmec nespus.

Dar asta nu era decât începutul splendidelor lucruri ce aveam să mai văd.

În orice parte îmi îndreptam privirea, întâlneam culori și forme de neînchipuită frumusețe. În fundul unei alei cu trandafiri albi, printre arcade, zării și intrarea în „castel“ care dădea tot spre terasa unde mă aflam cu trăsura. era o ușă lucrată din fier în ornamente de stil vechi, cu mici geamuri rotunde și colorate așa cum se fabricau în anumite ținuturi din Franța în secolele trecute. Totuși clădirea nu avea deloc aerul învechit.

În fața terasei, jos la picioarele mele se întindea parcul unde nu mă puteam duce cu trăsura. Dar îi vedeam statuile înconjurate de

mici odăi de verdeață tăiate liniar în frunzișul des și întunecat, îi vedeam și fântâna arteziană din mijloc, și mici cascade cu apă limpede aranjate printre stânci artificiale și grămezi de flori. Era grădina pe care o văzusem adesea în vis și aproape că nu avui nicio mirare de a o regăsi atât de exactă… În tot ce vedeam regăseam nostalgia aceea din vis care la deșteptare îți lasă tristețea de a fi călcat prin locuri frumoase și abandonate, pustiitatea aceea melancolică a grădinilor extraordinare, și reveria din atmosfera aleilor splendide prin care te plimbi fără să întâlnești pe nimeni…

În diferite rânduri revenii la „castel“ și de fiecare dată mă împrieteneam cu oamenii de serviciu tot mai bine.

Într-un rând mă scoaseră chiar din trăsură întins pe cadru și mă duseră ca pe o targă, în josul scărilor, căutându-mi în parc un loc destul de ferit de vânt, însă de unde puteam vedea o mare întindere din parc pentru a petrece acolo câteva ore liniștite. Era înspre toamnă și grădina începea a se vesteji. În spirale și eșarfe de vânt, frunze galbene cu pete de sânge și rugină zburau de-a lungul aleilor. În clipele acelea, corectitudinea grădinii și susurul apei limpezi

din cascade îi dădea un aer grav de nesfârșită singurătate…

Când mă întorceam la sanatoriu și mă regăseam la locul meu în sala de mâncare comună, totul mi se părea searbăd, dezolant și uscat. Vasele cu plante exotice din colțurile sălii își ridicau ca niște panașe de-o inutilă și sărmană mândrie frunzele lor rare.

— De câteva zile parcă ai dormi cu ochii deschiși, îmi spuse vecina mea de masă… îți vorbesc… și te uiți la mine și n-auzi… nu înțelegi…

Îi adusei flori și îi spusei de unde vin. Dar preferam să nu-i descriu totul și să păstrez cu o ascunsă plăcere secretă, cele ce vedeam și știam despre grădina „castelului“.

Peste câteva zile urma apoi să se întoarcă proprietarul căruia trebuia să-i transmit comisionul din partea bunului prieten, oamenii de serviciu îmi specificară și data exactă a reîntoarcerii. Pentru că nu știam însă ce fel de om este, și poate pentru că n-ar fi înțeles explicațiile mele adevărate, pe care aveam intenția la început ca să i le spun, renunțai de a mai trece cu trăsura pe-acolo. Desigur că pentru portar și grădinar dispari ția mea tocmai în

momentul când puteam să vorbesc în sfârșit cu proprietarul, fu o mare mirare.

Dar cine putea înțelege că eu nu vizitasem decât o grădină întrezărită în vis și că noaptea adesea mă reîntorceam pe aleile ei splendide și pustii, plimbându-mă în tăcerea măruntului susur al cascadelor, în locul de predilecție al solitudinii mele de toate zilele?

V

Îmi era suficientă amintirea… dar îmi fu dat ca să mai revăd în primăvara următoare fântâna arteziană în fundul desișului de verdeață din drumul de lângă castel. Dar întâmplarea care mă ducea acolo de data aceasta era prea tristă și dureroasă pentru ca revederea aceea să fie și prilejul unei bucurii.

Pentru că îmi revine acum în minte și acest dramatic episod din viața mea de bolnav și pentru că el este legat de sentimente omenești și profunde ce m-au lăsat mult timp sub povara impresiei ce mi-au produs, îl voi povesti în detaliu.

În zilele ploioase de toamnă, bolnavii din sanatoriu stăteau cu toții înșirați pe o terasă de piatră de unde puteau vedea grădina și, în față, clădirea masivă, de stil greoi, a unui hotel. Erau zile umede, pline de apă, scufundate în ploaie, răvășite de vânt și acoperite de nori ce veneau

mereu dinspre ocean, nori subțiri și informi, cenușă pe fondul de cenușă al cerului, gonind ca niște păsări de fum spre interiorul ținutului.

În dosul hotelului din față se înălța coșul unei fabrici și când se lucra și ieșea fum pe dânsul, clădirea hotelului cu ferestrele mici și regulate, cu silueta lui lunguiață, lua aspectul unui vapor ancorat în ploaie, gata de plecare. În capătul aleii care ducea spre stradă, poarta cea mare rămânea întotdeauna deschisă și câte un câine lățos și rebegit, din stradă, cu blana mototolită de apă, atârnând în smocuri murdare și lipite împreună, venea să adulmece tufișele din grădină și coloana de ciment de imitație antică, din mijlocul unei peluze, unde se oprea de predilecție și ridicând o labă, adăuga umezelii ploii și revărsarea unui firișor de umezeală proprie.

Cu păturile până la gât, bine înveliți, bolnavii „luau aer“ și clănțăneau de frig. Pentru că trebuiau să ție mâinile la căldură, nu puteau ceti și atunci se legau între dânșii conversații în ton scăzut, lungi discuții despre tot felul de chestiuni care, de altfel, în situația lor de „alungiți“ și de imobilizați în ghips, cum erau, nici n-aveau cum să-i intereseze.

Erau astfel unii care discutau despre curse de cai, alții despre „aviație“. În special „aviația“ era un subiect de predilecție și era destul de interesant de ascultat părerile și planurile lor extraordinar de bine documentate, demne de adevărați ingineri și exacte până în cele mai mici detalii studiate în revistele și tratatele de specialitate de care odăile acestor zburători închiși în ghips erau pline. eram socotit în mijlocul acestor „aviatori“ ca un neinițiat ce nu se ocupă de lucrurile serioase și importante din lumea asta. Pentru micul meu prieten pe care mi-l făcusem pe terasă, era un mare subiect de mirare această ignoranță a mea.

— Se poate, domnule, să nu vă interesați de acest mijloc de locomoțiune care a intensificat legăturile dintre ținuturile cele mai îndepărtate și a suprimat distanțele?

Îmi plăcea să regăsesc astfel, cu un zâmbet de amuzament, formulele pe care le recita cuvânt cu cuvânt după articolele din gazete. Era un băiețaș vioi, cu ochii mari căprui, cu un păr strălucitor de negru, aproape cu nuanțe albastre, cu mâini albe și fine, mâini de bolnav, dar și de artist. Îmi plăcea mai ales asta la dânsul faptul că desena, și că avea apucături de-

o finețe și de-un rafinament ce dovedeau într-însul existența certă a unui temperament artistic.

Îmi amintesc de două mici întâmplări care îmi relevară gusturile lui și spiritul lui de observație. Într-o zi, vrui să-i fac un dar și îi adusei din oraș să aleagă între un album pentru copii cu desene de animale în culori și o carte de „Fabule“ care avea puține desene însă lucrate cu mult gust, adevărate gravuri de artă, și tipărite pe-o hârtie aleasă. Își alese volumul cu „Fabule“ și își explică preferința:

— Acesta-i lucru de maestru, gravuri lucrate cu acid pe plăci de cupru și mult mai greu de executat decât caricaturile astea vopsite pe care mașina le tipărește ușor… la repezeală…

Și avu un gest comic spunând „la repezeală“, învârtind ca o morișcă și răschirând mereu brațele pentru a imita mersul mașinii care la fiecare învârtitură dă drumul câte unui exemplar.

Și a doua oară fu în sala de așteptare a sanatoriului. Eram amândoi acolo, întinși pe cărucioarele noastre, când eu scosei de sub pernă o cutie de țigări străine.

— Exact nuanța peretelui! exclamă micul

meu prieten.

Într-adevăr, cutia era de-o culoare roză, uimitor de asemănătoare cu aceea a tapetului din sala de așteptare. Era un amănunt neînsemnat, însă pe care nu-l observasem până atunci, deși mă servisem de cutia de țigări de multe ori, în aceeași sală de așteptare.

Pentru prietenul meu, observația aceasta nu putea fi decât un reflex al firii lui artistice și al secretelor lui structuri intime, un fel de reacție asemănătoare cu aceea a unei mașini care asortează obiecte de aceeași mărime.

Îi spuneam familiar Boby, așa cum îl numeau toți în sanatoriu, însă dacă îl întreba cineva cum îl cheamă, răspundea grav, Robert Vanderkich, din Belgia, însă și pronunța flamand, cu un accent special al vocii, acest calificativ de „flamand“ pentru a nu i se spune cumva că e belgian, apoi își scutura părul cu un mic gest mândru.

Zilele trecute am regăsit, printre hârtiile mele, o schiță cu creionul, unde a încercat să-mi facă portretul. Este pentru mine o mare nedumerire că n-am văzut, atunci când l-a făcut, câtă siguranță de meșteșug poseda băiețașul acesta care nu luase lecții de la nimeni. Cert,

trăsăturile sunt nesigure și pe alocuri lipsite de exactitate, însă aspectul desenului în ansamblu, ca și modul de a-l „compune“ dovedesc mari și veritabile însușiri ce depășesc diletantismul unui copil care se distrează zmângălind hârtia. Este, de altfel, și părerea unor persoane competente, pictori de profesie, care au privit îndelung această schiță și au fost cu totul uluiți când le-am spus vârsta autorului.

Îmi pare rău că nu voi putea niciodată reproduce acest desen și asta din cauza hârtiei pe care este executat. Toate desenele, Boby le făcea pe foile de „agendă“ aduse în dar de o mătușă a lui din Paris, care avea grijă când făcea cumpărăturile în marile magazine să capete și câte un astfel de volum cu coperțile cartonate și cu foile împărțite în rubrici ca un registru. era destul loc de desenat pe foile albe, însă fiecare schiță era străbătută fie de liniatura coloanelor, fie de reclama ce era tipărită pe fiecare pagină și astfel se face că desenul meu, în afară de semnătura Robert Vanderkich, mai conținea și o reclamă pentru solduri de albituri, care îmi brăzdaseră fruntea în tot lungul ei.

Era bolnav destul de rău, avea un genunchi atacat astfel că stătea pe jumătate ridicat pe

„gutieră“ [1] însă mai avea și fistule, destul de neplăcut plasate pentru un copil de vârsta lui, și purta un bandaj voluminos la organele sexuale, ceea ce îl expunea – am aflat-o pe urmă – la râsetele și glumele feroce de amare în inconștiența lor naivă, ale camarazilor lui, seara, în dormitorul comun.

Când veneau brancardierii să-l ia la „pansament“, își găsea întotdeauna de lucru și îi implora să mai aștepte câteva minute ori să ia pe „altul“, iar când vedea că nu mai era nimic de făcut și că trebuie să fie dus la clinică, își strângea cu resemnare în geantă cărțile și hârtiile, și murmurând mai mult pentru sine, cu un ton serios de om mare printre dinți „merde!“, le spunea brancardierilor că pot să-l ia.

În diferite rânduri am fost duși împreună la „pansament“, însă de fiecare dată intram la rând înaintea lui. Într-o zi totuși, el fu luat cel dintâi și cum, pentru a fi mai aproape, eram cu căruciorul pe coridor în fața sălii de pansamente, putui să-mi dau seama de îngrozitoarele dureri pe care le îndura bietul băiețaș. Îl auzeam țipând, horcăind și plângând sălbatec, iar la anumite momente țipa atât de

strident și de disperat, încât părea că la capătul țipătului va expira pentru totdeauna. În anumite momente, îngrozitoarea sonerie electrică cu care erau chemați brancardierii izbucnea și dânsa, și țipetele din sală împreună cu sinistrele declanșări ale soneriei îmi dădeau impresia că mă aflam într-un loc de cumplite torturi, unde condamnații erau chinuiți sistematic, în odăi antiseptice, de către infirmiere cu șorțuri albe și doctori cu mănuși de cauciuc până la cot.

În după-amiaza aceea îl întrebai de ce țipă atât de tare.

— Ce ai? ce-ți fac? te omoară? Pentru un băiat mare ca tine e puțin rușinos să nu poată îndura un pansament…

Însă regretai imediat aceste reproșuri.

— Mă silesc să tac – răspunse el – dar nu pot, simt că înnebunesc… ce vrei? Îmi toarnă eter curat pe testicule…

Și spunând aceasta avea o mină serioasă și matură care arăta că își dă seama că astfel de lucruri nu sunt nicidecum rușinoase.

În toamna aceea lucrurile păreau, de altfel, că se agravează, îl luau acum mai des la clinică și seara intra în dormitor de pe la cinci, pentru că avea febră mare și nu suferea lumina zilei. În

timp ce toți micii lui camarazi mai stăteau pe afară și se jucau zgomotos de la că rucior la cărucior, el rămânea închis în semiobscuritatea dormitorului, cu perdelele trase, singur și tremurând de febră, cu obrajii arzători și mâinile înghețate, dârdâind și transpirând, când complet rece, când fierbând de căldură, ascultând amețit, în ușoara zumzăială a febrei ce-i umplea capul, ecoul țipetelor și al discuțiilor pline de voioșie ale micilor lui prieteni care mai rămâneau încă pe terasă până la ora mesei.

Într-o zi, doctorul lui hotărî că trebuie să-l opereze și chemă telegrafic pe tatăl băiatului. Când acesta veni, se mai făcu o nouă consultație cu același rezultat și se hotărî ca intervenția să aibă loc peste câteva zile. Până atunci, tatăl băiatului îl scotea în fiecare dimineață la plimbare „până la mare și înapoi“, împingând el însuși căruciorul. Când se întorcea, dacă era destul de devreme și nu se servea încă masa, rămânea pe terasă la aer împreună cu ceilalți bolnavi. chiar în prima zi fu astfel, și Boby se grăbi să mă prezinte tatălui său, căruia desigur că îi vorbise despre mine și de prietenia care ne lega, deoarece acesta îmi mulțumi pentru

atenția pe care o acord fiului său. Eram confuz și îi explicai că are un băiat vioi și talentat a cărui conversație poate constitui o adevărată plăcere pentru cineva care își dădea osteneala de a sta de vorbă cu Boby. Era extrem de măgulit și zâmbea mereu cu toți dinții lui știrbi, a căror resturi în gingii erau îngălbenite de tutun.

Era cultivator, un om robust și spătos, cu părul cărunt și mustăți albe, cu o ceafă solidă și roșie tăiată de mici cute ca de încrustături de cuțit, un adevărat grumaz de animal voinic, trăit în aerul tare de țară care-i tăbăcise pielea. Când se ridica în picioare, cărucioarele noastre îi ajungeau până la burtă, iar când împingea pe acela al fiului său cu mâinile lui groase și bătătorite, se vedea bine că asta era treaba cea mai ușoară pentru dânsul, care era obișnuit să împingă mașini mai grele pe câmp. Tot timpul fuma țigări groase, galbene, din tutun ordinar învelite în hârtie specială „de porumb“ și dădea drum fumului pe nas și parcă și pe urechi și pe ceafă, astfel că atunci când pufăia din țigară tot capul i se învăluia în fum gros.

Pentru operație, Boby fu luat cu o zi înainte într-o cameră de lângă clinică. Își luă „rămas-

bun“ de la mine cu oarecare tristețe, dar fără să-și dea seama de gravitatea operației despre care doctorul spusese tatălui său că e destul de serioasă. În ziua intervenției nu-l văzui nicăieri pe tatăl lui. Era probabil cu dânsul acolo într-una din acele „odăi de operat“, cu ușa enigmatic închisă și complet izolată spațial și moralmente de viața care se desfășura în sanatoriu. Peste câteva zile aflai de la infirmiere, cu oarecare dificultate, că operația lui Boby reușise, dar că îi merge prost. Era o formulă diplomatică obișnuită în sanatoriu pentru a exprima în mod ocolit, dar ridicol, că bolnavului îi merge rău de tot.

În fine, într-o după-amiază, îl zării pe coridor și pe domnul Vanderkich care veni la mine. Era agitat și foarte amărât, după cât văzui. Îmi spuse imediat că Boby avusese o hemoragie la „părțile joase“ și că pierduse prea mult sânge pentru a putea lupta împotriva bolii. În plus, avea mereu febră, iar pansamentele erau insuportabile, deveniseră atât de dureroase, încât Boby nici nu mai putea țipa, de extenuat și crispat de suferință cum era. Cu ochii închiși, lăsa doar să-i curgă saliva din gură și chițcăia ca un șoarece fără încetare. Într-o zi se întâmplă

chiar și ceva mai grav, durerea îl făcu să urineze în neștire…

Toate acestea dl. Vanderkich mi le povesti repede și nedeslușit – avea, desigur, o imperioasă nevoie de a se împărtăși cuiva, însă în același timp era și grozav de grăbit. În momentul acela aștepta pe doctor să iasă dintr-o cameră și să-i comunice că omul pe care îl căutase în oraș pentru a furniza sânge pentru o transfuzie lui Boby era plecat pentru câteva zile, la țară, și să-l întrebe pe doctor ce rămâne de făcut.

— Și unde e plecat, zici? întrebă doctorul, iar dl. Vanderkich îi spuse numele satului.

— Ei bine, e aici în apropiere, spuse doctorul, într-un ceas cu o trăsură ești acolo și îl aduci, uite, de pildă, te-ar putea conduce acolo dumnealui, și arătă spre mine.

— Bineînțeles! exclamai. Putem porni chiar acum și până la prânz suntem înapoi cu omul de care avem nevoie.

În același moment îmi adusei aminte că acolo se afla „castelul“, unde fusesem înainte cu câteva săptămâni și pe unde nu mai dădusem de atunci neștiind ce să spun proprietarului. Puteam foarte bine să întâlnesc acum în sat pe

portar sau pe grădinar și să mă aflu în situația destul de proastă de a nu-i putea ocoli. Dar ce era eventuala mea situație neplăcută pe lângă gravitatea faptului care mă ducea în satul acela? Și înecai scurta mea ezitare într-un noian de reproșuri interioare…

În trăsură, dl. Vanderkich se instală pe scăunel lângă mine și aprinse una din țigările lui groase din care începu să pufăie cu putere. Cu privirile obosite de nopțile de veghe, tăcut și îngrijorat, privea distrat câmpurile de-a lungul drumului și din când în când făcea câte o observație cu voce tare despre starea recoltei sau a lucrărilor agricole pe care le vedea. Există astfel de stări în viață în care deprimarea te distrează și lasă să țâșnească prin dânsa vechi obișnuințe de toate zilele. În câteva rânduri întorsei capul spre dânsul și admirându-i sănătatea robustă, aceeași întrebare îmi flutura pe buze. Pentru ce nu dăduse dânsul sânge pentru transfuzie?

Îl întrebai. Îmi închipuisem că poate sângele lui nu „se potrivește“, cum se întâmplă adesea, însă întrebarea mea îl făcu să ia o mină atât de aiurită și de schimbată, încât îmi dădui seama că atinsesem cu dânsa un punct sensibil și

dureros. Se uită lung la mine și-apoi aprinse o altă țigară, rămânând mereu tăcut ca și cum n-ar fi înțeles bine vorbele mele.

Într-un sfârșit însă începu a vorbi și atunci știui că tăcerea lui de până atunci nu fusese decât o ezitare.

— Într-adevăr, puteam să-i dau eu sângele… dar vezi că… e o poveste tristă la mijloc…

În același moment intrarăm pe ulițele satului și un copil ieșindu-ne înainte, întrebarăm de adresa care ne interesa. eram grozav de curios să știu ce „poveste tristă“ împiedica pe dl. Vanderkich să dea sânge copilului, însă nu aveam timp să-i pun nicio întrebare.

Eram chiar lângă casa pe care o căutam și, ajunși acolo, dl. Vanderkich devenise extraordinar de nerăbdător. Pentru a ajunge mai repede sări chiar din trăsură cu câteva case mai înainte și cu pașii lui de animal uriaș în câteva clipe fu la ușă unde bătu violent.

Îi răspunse o bătrânică cu un șal negru pe umeri care ieși în curte.

— Ce doriți?

În câteva cuvinte dl. Vanderkich îi explică ce dorește.

— Cred că ați venit degeaba, spuse bătrânica.

Îmi pare destul de rău că ați făcut atâta drum și nu veți putea obține nimic… Îl căutați pe feciorul meu, însă el zace bolnav de gripă, și a venit din Berck la mine pentru ca să-l îngrijesc eu mai bine, până s-o însănătoși.

— Puteți să-l vedeți dacă vreți, e în pat, mă duc ca să văd dacă nu doarme.

— Pentru ce să-l mai deranjăm și pe dânsul? mormăi ca un urs dl. Vanderkich. este inutil… plecăm… îmi pare rău… vom căuta aiurea…

În momentul când vrui să pornesc, bătrânica îmi făcu semn cu mâna… mă opri și îmi spuse că pentru a scurta drumul puteam să trec printr-o uliță apropiată. Era tocmai ulița de unde se vedea castelul printre tufișuri.

Când trecui însă pe-acolo, alte gânduri și sentimente mă frământau acum decât înainte cu câteva săptămâni și mi-ar fi trebuit desigur calmul de atunci pentru a simți plăcerea revederii locurilor acelea.

În trăsură, lângă mine, dl. Vanderkich nu înceta să mormăie și să se lamenteze.

— Ce mă fac acum? În tot Berckul, ăsta singur dădea sânge. Și acum iată-l bolnav… Și ceasurile trec… Și lui Boby îi este poate mai

rău… Și eu trebuie să asist la toate acestea neputincios cu brațele încrucișate, fără a putea ajuta cu nimic. iată ce este cel mai dureros, să știi că ai fi putut fi de folos cuiva, copilului tău, și că o întâmplare cu totul stupidă îți leagă brațele.

Își trecu mâna peste față, apoi scoase o batistă mare albastră cu picățele cu care își șterse ochii. Ei da, plângea și era destul de dureros să vezi plângând pe omul acesta voinic cu umeri lați și grumaz de taur, plângând ca un copil.

Într-un sfârșit se stăpâni și printre suspine, putui afla cauza acestei disperări.

— Ți-am spus, e o poveste tristă, mai mult stupidă decât tristă. Știi, desigur, că în timpul războiului au fost regimente întregi trimise în misiune pe frontul oriental. Eram și eu caporal într-un astfel de regiment și am făcut războiul în jurul Salonicului, unde am rămas până la armistițiu… ce trai bun duceam! Și tocmai traiul ăsta prea bun a fost cauza tuturor relelor, pentru că aveam bani cât vroiam, și ne îmbătam ca porcii și apoi mergeam prin bordeluri până dimineața… Într-unul din bordelurile acelea m-am îmbolnăvit, și bolnav am rămas… ah! o

noapte de beție și de dragoste și apoi o viață întreagă pătat… cu sângele „putred“ pentru totdeauna. când m-am întors acasă, Boby avea trei ani și nu prea mă cunoștea, pentru că îl lăsasem la plecare micuț, de câteva luni… la sân încă… Și iată că acum mă întorceam și nici nu puteam măcar să-l sărut… iar acum e încă mai rău, că e pe moarte și nu-l pot ajuta.

Își trecu iar mâna peste față și rămase cufundat într-însa, tăcut și suspinând înăbușit din când în când.

Era destul de prost că nu-l adusesem pe omul care dădea sânge; doctorul păru foarte îngrijorat.

— Și e urgent, înțelegi, urgent… îi spunea mereu cultivatorului care, cu privirile umede, nu știa ce răspuns să bolborosească.

Într-un sfârșit, soția unui bolnav din sanatoriu, aflând că trebuie sânge pentru o transfuzie, se oferi să-l dea dânsa. Era infirmieră într-un spital din Paris și mai dăduse sânge.

În aceeași după-amiază, târziu, pe la orele cinci se făcu transfuzia și Boby se simți puțin mai bine…

Și astfel muri în aceeași noapte, cu durerile calmate și cu sentimentul unei mari liniști.

Îmi rămâne de la dânsul desenul pe care mi l-a făcut și, într-un anumit fel, și amintirea revederii „castelului“ în ziua în care a murit, amintire atât de nostalgică și plină de tristețe, încât niciodată nu mai trecui cu trăsura prin satul acela.

VI

Toate gândurile, toate amintirile și toate viziunile pe care le vedeam dincoace de pleoape, pier scufundate în același întuneric călduț din interiorul pielii care le absoarbe fără urmă. În temperatura aceasta călduță și în intimitatea aceasta fără nume zac perfect indiscernabile și putându-se confunda una cu alta, toate amintirile, toate sentimentele, tot ce credem că a fost vreodată important în viața noastră. Putem să evocăm cutare sau cutare amintire și nimic nu ne indică valoarea mai mare sau gravitatea și importanța ei față de cealaltă. Se întâmplă chiar că ceea ce am crezut odinioară grav și extrem de dramatic să apară șters, palid, anemic, în lumina unei desuetudini ce ar da poate senzația tristeții, dacă n-ar da-o pe aceea a plictiselii, în timp ce amănunte de ultima mână, vreau să spun, care atunci când „s-a petrecut“ amintirea erau respinse în

„neînsemnat“, să ni se pară cu totul revelatoare și extraordinare.

Îmi pare că explicația acestui fapt ar fi următoarea: ne imaginăm în fiecare clipă viața și viața rămâne valabilă pentru acea clipă și numai pentru aceea și numai așa cum o imaginăm atunci. este același lucru, dar, a visa și a trăi. În clipa când se desfășoară visul, întâmplările lui sunt valabile numai pentru momentele acelea nocturne din somn, după cum în trăirea de toate zilele, gândurile și întâmplările sunt valabile numai pentru clipa când se petrec și așa cum le imaginăm în acea clipă. Dacă am încerca totuși să credem că faptele sunt independente de noi, este suficient ca într-un moment tragic să închidem ochii și regăsim o independență interioară atât de strictă și de hermetică, încât putem plasa în întunericul ei orice amintire, orice gând și orice imagine vrem, putem plasa în miezul momentului tragic o glumă, o anecdotă ca și un titlu de carte sau subiectul unui film de cinematograf.

Cu ochii deschiși, cu aparența unei atenții extrem de încordate de câte ori, ascultând pe cineva care îmi vorbea grav, porneam să

modelez de-a lungul conversației lui, o altă conversație cu totul deosebită și bizară, câteodată fantastică, altă dată doar amuzantă. Și obrazul meu își păstra trăsăturile lui serioase…

Îmi amintesc chiar că în diferite rânduri, în mod cu totul „involuntar“ și fără să mă pot stăpâni, în timp ce mi se povestea, de exemplu, episodul dureros și atroce al unei morți cu detalii din cele mai dramatice, să apară în interiorul meu pe scena micului meu teatru personal, cea mai comică și mai excentrică echipă de mici animale în cauciuc, executând dansuri de filme cu desene animate, acrobații și sărituri, caraghioase, extraordinare, și de-a dreptul hilariante. În timp ce încruntam sprâncenele, ascultam cu un aer trist. Ce lucruri necunoscute zac în sacul de piele al unui om cu care stăm de vorbă!

În fond, esența realității este o vastă confuzie de diversități fără sens și fără importanță. Chiar faptele exterioare pe care le credem bine definite, încurcă de multe ori temele și confundă luminile ce trebuiesc aprinse pentru iluminarea decorului ca și rolul personajelor ce trebuie să joace întâmplarea. acolo unde trebuia

un personaj grav și trist, realitatea pune câteodată un actor slab ce abia își susține rolul și care – mai ales asta – nu se simte la locul lui în piesă.

Existau în sanatoriu bolnavi și bolnave, mai ales bolnave care păreau făcute de când lumea și înscrise în mod secret în cine știe ce rubrici ale universului, pentru imobilitate, pentru suferință și pentru resemnare. Cunoșteam o fată bătrână care în urma unui accident de automobil pe care îl suferise împreună cu fratele ei, rămăsese grav atinsă și bolnavă de tuberculoză osoasă la amândoi genunchii. Era o fată galbenă, cu părul negru lins peste cap, cu mâini subțiri și anemice și o privire placidă și puțin umedă întotdeauna ca a unui animal blând. Când venea în sala de mâncare, aducea cu dânsa și nu știu ce carte cu litanii pioase în care își înfunda capul și atenția între două servicii de mâncări. Într-o zi, veni s-o vadă fratele ei. Ei bine, era imposibil să nu constați că accidentul „aranjase“ just treburile de vreme ce ea era bolnavă de pe urma lui și dânsul scăpase teafăr, pentru că pe cât era dânsa de muiată și de pioasă în atitudinile ei de martiră resemnată, pe atât era de voinic și de binedispus

fratele ei. Și dacă s-ar fi crezut că melancolia clorotică a bolnavei era la dânsa un efect al bolii, fratele ei se grăbea ca să dezmintă aceste afirmații, șoptite, bineînțeles în grădină, când bolnava nu era acolo.

— Întotdeauna a fost așa… de când o cunosc. toată ziua în pat întinsă, cu dureri de cap și cu nasul băgat în lecturi pioase… e absolut aceeași ca întotdeauna… boala n-a schimbat nimic la dânsa, vă asigur, nici măcar obiceiul și felul de a purta toate medaliile ei la gât…

Existau însă și situații contrarii, bineînțeles, și acestea mi se păreau mai demne de atenție și mai dramatice.

În sanatoriu se perindau astfel fel de fel de întâmplări și de existențe. Când răsfoiesc un vechi albumde fotografii, îmi vin în minte zeci de dureri și de drame ascunse cu dezinvoltură după zâmbetul unei fotografii într-o splendidă după-amiază de vară, la umbra unui boschet încărcat cu flori, în grădină. Iată zâmbetul de vedetă de cinematograf al Teddyiei și poziția ei de „revoltată“ pe cărucior.

Era o fată micuță și frumoasă, cu un năsuc în vânt și cu un strașnic accent parizian de fată care se „desgheța“ iute în contact cu viața din

marele oraș. Continua să se îmbrace pe gutieră așa cum se îmbrăca și când era sănătoasă. Era singura care venea în sala de mâncare în tailleur cu jupă scurtă și ciorapi de mătase, încât când ridica picioarele pe gutieră toate cucoanele bătrâne din sală șopteau între ele că iar a luat Teddy o poziție „indecentă“. Cu timpul, însă, se obișnuiră cu atitudinele ei și chiar cu faptul că după masă își comanda o cafea filtrată, la care aprindea o țigară „cravena“ cu capăt de plută.

Era o mică rafinată, o mică pariziană, ce fusese mult alintată când fusese pe picioare. Când devenirăm prieteni, îmi povestea adesea în odaia ei diferite aventuri pe care le avusese cu adoratorii ei.

În anumite zile ale lunii aștepta cu înfrigurare factorul poștal și mă ruga să urmăresc în ziar – ea nu-l cumpăra – când sosesc vapoarele de mesagerii din Dakar. În câteva rânduri văzui la ea pe masă plicuri mari cu timbre din africa occidentală, însă, curios lucru, ele erau toate adresate d-rei Teddy Pelisier, Poste-restante la Paris și cu mențiunea unui birou de poștă de periferie.

Într-o zi o întrebai de unde vin plicurile astea și ea îmi spuse fără înconjur că de la „micul ei

amant“, care când plecase în colonii, dânsa nu căzuse încă bolnavă, încât el nu știa nimic de Berck și de boala ei, continuând a-i scrie pe adresa care se înțeleseseră s-o utilizeze și de unde sora ei ridica scrisorile și i le retransmitea la sanatoriu. Era, după spusele ei, un tânăr inginer, care dorise chiar ca să se însoare cu dânsa înainte de plecare și care se dusese în colonii numai pentru un stagiu de câțiva ani ca să facă avere și apoi să se întoarcă și să se stabilească în țară. Îmi arătă multe fotografii pe care erau împreună, ea subțirică, în rochii care o prindeau de minune, el serios, cu pipa în gură, privind-o plin de admirație ori strângându-i ușor talia.

Erau fotografii luate în fața cazinoului din Deauville, și altele în parcuri de orașe belgiene – el avea rude în belgia și plecau împreună ca să le viziteze, ca doi logodnici cuminți și bine potriviți. În orele acelea de după-amiază când stăteam la dânsa și răsfoiam albumul, se întâmpla adesea ca o infirmieră să bată la ușă pentru a întreba de temperatură și era o adevărată injustiție ca în momentele acelea să cad cu ochii pe o fotografie care o reprezenta în rochie albă marinărească pe puntea unui vapor

în excursie spre nu știu ce baleare, în timp ce își punea termometrul la subsuoară ca orice bolnavă și mărturisea infirmierei cu ochi sașii și mustăcioară pe gură, care aștepta impasibilă ca o legumă în mijlocul odăii, că are 38,1°, dar că se simte bine, pentru ca eu să nu plec.

Era grozav de injust ca ființa asta menită unei vieți de plăceri și de alintări, să zacă în șirul unor „alungiți“ neurastenizați și sumbri, pe coridorul unui sanatoriu pierdut undeva în dunele de nisip de pe marginea oceanului, într-o solitudine și o izolare ce constituiau pentru dânsa nu numai o tortură, ci și o grozavă confuzie de teme din partea realității. Într-o zi, prin intermediul sorii ei, îi sosi din Dakar un enorm pachet cu diferite piei tăbăcite de animale mici și sălbatice. Îmi amintesc și de un covor de pus pe pat, format din patru piei aranjate în diagonală, alternativ două gri de antilopă și două dintr-o blană necunoscută, marmorată ca de tigru însă cu perii moi la pipăit și mătăsoși ca de catifea.

În loc s-o găsesc în acea după-amiază veselă că primise un asemenea dar, o găsii pe Teddy plânsă și tristă. Îmi spuse că de când se întorsese de la masă tot plânsese, gândindu-se la

situația ei, la faptul că el nu știa nimic de boala ei, în timp ce ea zăcea pe gutieră cu febră. Și când spuse „pe gutieră“ bătu cu pumnul în salteaua căruciorului, scrâșnind din dinți.

— Te vei vindeca, Teddy. Până se întoarce ești din nou pe picioare și îl vei întâmpina la sosirea vaporului la Bordeaux cu un zâmbet pe buze ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

În realitate boala ei era însă mult mai gravă decât își închipuia ea însăși, pentru că în afară de două vertebre atacate se mai găsi și o mare cantitate de albumină în urină, care trăda atacarea unui rinichi, complicație gravă și în urma căreia trebuia să ție regim strict fără sare, cu suprimarea cafelelor filtrate la sfârșitul prânzului.

În câteva luni, slăbi îngrozitor. Într-una din acele zile veni și sora ei s-o vadă. Și sora ei află de la doctor că trebuie să i se scoată lui Teddy rinichiul bolnav.

În după-amiaza aceea merserăm cu toții la cinematograf. În cinematografele din Berck se puneau în fundul sălii niște bănci înalte de lemn și pe ele erau suite gutierele bolnavilor. Pentru cine vedea pentru întâia oară acest aranjament, era un aspect destul de curios îm părțirea sălii

în două categorii bine definite: „alungiții“ și cei pe scaune. când se stingea lumina și voalurile de claritățiestompate veneau dinspre ecran, învăluiau pe cei întinși în luminozități și palori stranii, s-ar fi zis că în jumătate de sală zăceau sarcofagiile deschise cu cadavrele îmbălsămate ale cine știe cărui muzeu în puterea nopții.

Eram alături de Teddy, care dimineața aflase că trebuie operată și se dusese la cinema tocmai pentru a nu rămâne în ziua aceea în odaia ei, frământând gânduri întunecate. Când se stinse lumina, părea veselă, în tot cazul indiferentă, însă numai pe la mijlocul spectacolului îmi dădui seama că în întuneric Teddy plângea încetișor. Puteam vedea fața ei palidă și albeața ecranului îi scobea încă mai adânc pometii obrazului și o făcea de nerecunoscut. În același timp, îi curgeau în șiraguri lacrimile pe obraji și muind Kohl-ul cu care își fardase pleoapele, aduceau pe față două linii negre și bizare ca un foarte straniu tatuaj funebru al unui mort uns cu ghips și desenat cu cărbune, așa cum se pot vedea pe fotografii că obișnuiesc să-și machieze cadavrele unele triburi sălbatice.

Își șterse cum putu mai bine ochii înainte de sfârșit, însă rămase tristă în toate zilele

următoare. Se întâmplă și ceva cu totul neprevăzut care agrava situația în mod simțitor. Există un anumit magnetism al neprevăzutului, care atrage spre întâmplările dureroase, complicații grave și neașteptate. Într-o lungă scrisoare, prietenul ei, inginerul, îi anunță că pentru vara ce vine obținuse de la compania unde lucra un concediu de două luni de zile pe care bineînțeles avea de gând să-l petreacă în Franța cu logodnica lui.

Și Teddy îmi arătă, tristă, scrisoarea.

— Credeam că voi putea să-i evit surprizele neplăcute și iată că trebuie să-i procur o amarnică tristețe în locul unei mari bucurii…

Și în una din zilele următoare fu operată, o mai văzui câteva zile după operație înainte de a fi transportată într-un sanatoriu de lângă Paris, unde muri din imposibilitatea de a se putea hrăni, din cauza rinichiului unic rămas care și el se infectase, și nicidecum de pe urma operației în totul reușită, după cum spuneau doctorii cu un mic ton savant. Există astfel de mici explicații în logica medicală curentă, care ar trebui clasate într-o categorie specială, ce n-ar fi nici aceea a sofismelor și nici aceea a paradoxelor, ci a unor raționamente particulare

cu „urmări dureroase“. Cred că ar fi o inovație poate utilă pentru logică și pentru morală și absolut inutilă pentru bolnavi și părinții lor.

Când o văzui pe Teddy la sanatoriu, era culcată într-un pat special „Dupont“ care ocupa tot mijlocul odăii. Pentru ca să încapă, de altfel, cu întreaga lui combinație de țevi și bare nichelate, fuseseră scoase afară o mulțime de lucruri. Era ca o imensă mașină într-o sală golită special pentru a încape, o mașină de țesut care conținea însă în locul valului de pânză de la mijloc doar pătucul alb și fragil pe care stătea întinsă bolnava. Pentru a fi mânuit cadrul pe care zăcea, în orice direcție, existau manivele și șurupuri anume făcute și la cari se putea umbla cu ușurință.

Pentru pansamente, pentru facerea toaletei, cadrul se ridica cu ajutorul unor pârghii și frânghii, iar dedesubt se puteau desface câteva chingi, liberând astfel o parte a corpului.

— Ce afacere complicată pentru un lucru atât de simplu cum va fi moartea mea… îmi spuse Teddy cu voce slabă și mă îngrozii de luciditatea cu care își dădea seama de gravitatea stării ei.

— Este mai bine așa, adăugă dânsa, mult mai

bine… mai bine ca logodnicul meu să plângă pe un mormânt decât să compătimească o bolnavă.

Într-adevăr, era mai bine așa.

Era pentru Teddy un sfârșit care aranja întrucâtva lucrurile și îndrepta confuzia de teme și de roluri pe care realitatea o făcuse în desfășurarea vieții ei.

Într-un mare și frumos cimitir din împrejurimile Parisului pe care nu l-am mai văzut decât în trecere prin geamul aburit al automobilului sanitar, zace cu mâinile pe piept, palidă și cuminte, o fată care trebuia să iubească în viață și nimeni nu va ști niciodată scheletica ei figură și ochii holbați pe care îi căpătase cu câteva zile înainte de a muri.

Într-un cimitir curat, sub o ploaie mărunță și rece va veni un inginer în impermeabil, cu un buchet de flori bine învelit ca să nu se ude și îl va depune pe o lespede simplă și curată ce nu va mai dezvălui nimic pentru nimeni, niciodată.

Și într-o odaie vor rămâne azvârlite pe divan câteva blănuri exotice și într-un dulap ascuns, un album cu fotografii și într-o cutie bine închisă, scrisori și plicuri cu timbre poștale din Dakarul îndepărtat.

În timp ce la Berck vor veni pentru a-și căuta

de sănătate bolnavi adevărați cu aparențe de schelete, cu zâmbetul amar și trist, cu griji și paralizii și pansamente și familii și dureri și puroi.

Cred că avea dreptate Teddy când spunea că este mai bine așa.

VII

Când evoc vreo amintire din acestea cu ochii închiși și ea renaște cu intensitatea realității de odinioară, când altădată îmi trec prin cap cu aceeași intensitate și în aceeași convingătoare lumină decoruri și întâmplări care n-au existat niciodată, când apoi, deschizând ochii, privesc în jurul meu în după-amiaza însorită și în privire îmi țâșnesc ca fântânile arteziene toate culorile și formele zilei, verdele mărunt și răsfirat al ierbii, galbenul lucios de mătase chinezească al daliilor și albastrul copilăros al florilor de „nu-mă-uita“ la care răspunde albastrul intens și neted al cerului, atât de intens și atât de neted, încât misterul lui îmi învăluie creierul în aburi de lucidă amețeală; când amintiri, viziuni și decoruri mi se perindă astfel dincoace și dincolo de pleoape, mă întreb adesea cu mare emoție care poate fi sensul acestei continue iluminări interioare și a câta

parte din lume o constituie dânsa, pentru ca răspunsul în mod inexorabil să fie întotdeauna la fel de descurajant…

Este în fondul realității o neînțelegere de imensă amploare și de grandioasă diversitate din care imaginația noastră extrage o infimă cantitate, atât cât îi trebuie pentru ca adunând câteva lumini și câteva interpretări să-și constituie „firul vieții“. Și firul acesta al vieții ca o fină și continuă șuviță de lumină și de visuri, fiecare om îl extrage din maternul rezervor al realității, plin de decoruri și de întâmplări, plin de viață și de vis așa cum copilul neștiutor apasă sânul mamei și suge țâșnitura de lapte caldă și hrănitoare.

În timpul care „nu s-a scurs încă“, zac toate întâmplările, toate sentimentele, toate gândurile, toate visele care n-au avut loc încă și din care generații și generații de oameni își vor scoate partea necesară de realitate, vis și nebunie. Imensa rezervă de demență a lumii din care se vor hrăni atâția visători! imensa rezervă de reverie a lumii din care vor extrage poeme atâția poeți și imensa rezervă de visuri nocturne din care își vor popula coșmarele și terorile din somn atâția oameni adormiți!

Este depozitul necunoscut al realității plin de tenebre și de surprize. Toate acestea zac îngrămădite într-un timp enorm și nu se vor desfășura decât celulă cu celulă, vis cu vis, fibră cu fibră, alcătuindu-se în compoziția unui imens mozaic în fiecare clipă, în fiecare colțișor al lumii, pietricică lângă pietricică, pentru a forma acel tablou de negândit și care este „viața universală în toată desfășurarea ei.“ Și mă gândesc la această desfășurare într-o singură clipă a vieții mele. În clipa când scriu, pe mici canaluri obscure, în râulețe vii șerpuitoare, prin întunecate cavități săpate în carne, cu un mic gâlgâit ritmat de puls se revarsă în noaptea trupului, circulând printre cărnuri, nervi și oase, sângele meu.

În întuneric curge el ca o hartă cumii de râulețe prin mii și mii de țevi și dacă îmi închipui că sunt destul de minuscul pentru a circula cu o plută pe una din aceste artere, vuietul lichidului care mă duce repede îmi umple capul de un vâjâit imens în care se disting bătăile ample pe sub valuri ca ale unui gong, ale pulsului, și valurile se umflă și duc bătaia sonoră mai departe în întuneric pe sub piele în timp ce valurile mă iau iute în întuneric

și într-un vuiet de neînchipuit mă aruncă în cascadele inimii, în pivnițele de mușchi și fibre unde revărsarea sângelui umple rezervoare imense pentru ca în clipa următoare barajele să fie ridicate și o contracție teribilă a cavernei, imensă și puternică, înspăimântătoare ca și cum pereții odăii mele într-o secundă s-ar strânge și s-ar contracta pentru a da afară tot aerul din cameră, într-o strângere care plesnește lichidul roșu în față și îl îndeasă, cu celulă peste celulă, are loc deodată expulziunea apelor și gonirea lor, cu o forță care bate în pereții moi și lucioși ai întunecatelor canale cu lovituri de ample râuri ce cad din înălțimi.

În întuneric, îmi înfund brațul până la cot în râul care mă duce și apele lui sunt calde, aburinde și strașnic de mirositoare. Îmi duc mâna căuș la gură și sug lichidul cald și gustul lui sărat îmi amintește gustul lacrimilor și pe acel al oceanului. E întuneric și sunt închis în vuietul și aburii propriului meu sânge. Și mă mai gândesc la toate râurile, cascadele și canalele obscure de sânge din atâția și atâția oameni care sunt pe pământ, la revărsarea aceasta obscură ce se petrece sub pielea lor în obscuritate în timp ce ei umblă sau sunt

adormiți, la toate ființele care au artere și vine, la toate animalele în care aceeași fierbințeală duce până în extremitățile cărnii, aceiași aburi și același vuiet de sânge.

Și dacă încerc ca să-mi închipui viața universală a sângelui și numai viața lui, îmi imaginez că oamenii și animalele au pierdut carnea și nervii, și oasele de pe dânșii, pentru a rămâne dintr-înșii numai arborele de artere și vine, păstrând forma exactă a corpului dispărut însă rămânând numai ele, ca niște rețele fine, roșii, de oameni și animale, ca niște oameni și animale făcuți din fibre și rădăcini și liane, în locul cărnurilor pline, însă totuși oameni, totuși având un cap ca o minge însă plin de goluri și țesut doar din fire prin care circulă sângele și nasul este o țesătură de fire în formă acvilină sau dreaptă, în timp ce buzele ca o scamă roșie se mișcă și se deschid, iar corpul întreg, când adie vântul, freamătă ca o plantă uscată în care a suflat briza toamnei.

Și astfel de corpuri din rețele de fibre și artere, fără carne, sunt în toată lumea acum, și ele circulă, dorm, se hrănesc ca odinioară ființele normale, umblând printre frunze, ierburi și copaci, ca o lume vegetală sanguină lângă

lumea de sevă și clorofilă a plantelor și copacilor. Este lumea sângelui pur, lumea ființelor de artere și a corpurilor fibroase, este lumea pe care nu mi-o imaginez, ci care există așa cum o văd sub pielea oamenilor și a tuturor animalelor. În clipa când scriu și când mă gândesc la dânsa. Este lumea realității ce zace sub piele, sub decorul și lumina pe care le vedem cu ochii mari deschiși.

În felul acesta, îmi imaginez lumea sângelui și îmi dau seama că sângele meu nu este decât o neînsemnată împletitură de șuvițe și artere în pădurea de copaci arteriali sanguini din lumea toată, iar rumoarea și foșnetul circulației lui nu este decât o infimă vibrație în cadența amplă și în zgomotul amplu pe care îl face sângele adunat în toate arterele prin care circulă în lume. Și rumoarea sângelui se pierde în rumoarea vântului și în plescăitul valurilor oceanului și în curgerea râurilor și fluviilor din toată lumea, care produc și ele zgomot, în ampla desfășurare de sunete vaste în întreaga lume. O! imensa clamoare a planetei noastre în spațiu! Și pierdut în huietul acesta, pulsul sângelui meu! cu totul pierdut, cu totul neînsemnat!

Și mă mai gândesc la ceva care mă înspăimântă. În timp ce scriu, în timp ce condeiul aleargă pe hârtie în curbe și linii, și ondulări ce vor însemna cuvinte și, spre deplina mea stupefacție, vor avea sens pentru oameni necunoscuți mie care le vor „ceti“ (pentru că, pentru mine, actul scrisului până acum rămâne profund incomprehensibil și subiectul unei mari uluiri), în timp dar ce scriu, în fiecare atom de spațiu se întâmplă ceva. În grădină, o pasăre a zburat și a străbătut distanța dintre două crengi, și vântul a suflat și o frunză s-a legănat, un cărucior de copil a trecut pe stradă cu un mic scârțâit de roată, copilul a scâncit, un instrument ascuțit și strident a pătruns într-un corp tare, stolerul de peste drum a bătut într-o bucată de lemn, o vacă a mugit prelung, un mic zgomot pe care nu-l pot identifica vine din hambarul vecinului, în grădina de-alături cineva scutură un pom pentru a face să cadă din el fructele coapte, în fundul mahalalei o vioară și-a reluat scârțâitul și un lătrat a traversat geamătul viorii, și mă opresc și mi-e imposibil să urmăresc tot ce se petrece în jurul meu aici lângă mine.

Și dacă mă gândesc la ce se petrece cu puțin

mai departe de cercul acțiunilor acestora pe care eu pot să le ascult sau să le văd, mișcările și faptele ce se petrec se înmulțesc extraordinar, în fiecare stradă, se petrec lucruri din acelea pe care pot să le bănuiesc și multe altele, îngrozitor de multe. cât de multe? Înspăimântător de multe, grămezi de mișcări și de fapte și de oameni care vorbesc și alții care fumează, și alții care beau ceai în cafenele, și unii care dorm și visează, și unii ce își șterg hainele de praf încetișor și caii care trag trăsurile la care sunt înhămați în timp ce într-o sală întunecată rulează un film și în aburii fierbinți ai unei încăperi supraîncălzite oamenii fac baie, și trenuri circulă pe șine, și vântul suflă amplu peste toate răvășind freamătul pădurilor, iar râurile duc cu ele plute de lemne, într-un scoborâș vertiginos…

Și se petrec lucruri în lume în această clipă când scriu, atâtea și atâtea lucruri și evenimente, încât toate cuvintele pe care le-au pronunțat oamenii din ziua când întâiul om a vorbit, și toate pe care le vor pronunța și de aici înainte, n-ar fi suficiente pentru a descrie evenimentele ce se petrec în lume într-o singură clipă. Ei bine, fiecare clipă a vieții mele, fiecare

mișcare pe care o fac, fiecare durere pe care o simt, tot ce mi se pare că mi se întâmplă în viață, fiecare eveniment pe care îl cred extraordinar de important pentru mine nu este decât un atom pierdut în vastul ocean de evenimente al lumii întregi.

Și viața mea nu este decât o informitate în plus în pasta de evenimente a lumii, amorfă în totalitatea ei și indistinctă.

Este pustietatea întâmplărilor din lume care înconjoară orice viață, și orice viață rămâne singuratică și izolată în acest desăvârșit deșert de fapte care mereu și mereu se petrec. Când mă gândesc la acestea, la rumoarea sângelui ce îmi ascundea ca o perdea de șoapte rumoarea lumii întregi, și la viața mea pierdută în întâmplările lumii, tot ce fac, tot ce scriu mi se pare van, iar viziunile care mă iluminează, pierdute în această imensă diversitate, îmi apar ca fosforescențele oceanice pierdute în întunericul nopții, undeva, pe liniștea unei suprafețe acvatice când vânturile au stat și cerul înstelat acoperă cu o cupolă de tăcere vastitatea mărilor tropicale. Și astfel de fosforescențe pierdute pentru totdeauna în noapte, fără sens, sunt și rândurile și frazele mele…

VIII

Tot ce am săvârșit înainte de a cădea bolnav, avea pentru mine un înțeles bine definit și un anumit sens în viață care îmi plasa acțiunile mele de toate zilele pe rețeaua unui vast tablou al cărui contur și subiect trebuia să apară la urmă. Știu acum că nu există nici rețea, nici contur, nici subiect, și că faptele vieții mele se petrec oricum într-o lume care și ea este oarecare. Dar mai era ceva, aveam un fel de densitate a existenței mele care zăcea undeva în mine și îmi ținea luciditatea în echilibru, ca micile greutăți de plumb care sunt puse în figurinele de cauciuc și le mențin mereu în aceeași poziție. Știam că în ansamblu sunt eu și mi se părea că sunt de neînlocuit. În plus, pentru „exercitarea“ vieții mele cunoșteam și învățasem anumite obișnuințe și manifestări care puteau să mă caracterizeze ca un om normal și asemănător cu toți cei din jurul meu.

Știam să râd într-o situație comică, pentru că eram convins atunci că situația e comică, și îmi veneau fără să vreau lacrimile în ochi când aveam vreo durere fizică ori o suferință morală. Erau manifestări precise ce însoțeau sentimente exacte și drăguțe, desfășurându-se în spațiul unei zile de la cafeaua cu lapte de dimineață și până la lectura ziarului de seară. Eram bine încleiat și constituiam un „eu însumi“ bine închegat și consistent cu sentimente ce aveau nume și reverii care puteau fi povestite. Eram ceea ce se numește un om care își trăiește viața și o înțelege.

Înțelege, adică, ceea ce el crede explicația și înțelesul vieții acesteia. Și tocmai această soliditate de conștiință care trebuia să se întărească în boală și să-mi amplifice până la orgoliu, da, orgoliu, puterea și rezistența mea de a suferi, așa cum se întâmplă cu toți bolnavii fără excepție, și ar fi făcut din mine în câteva luni sau în câțiva ani, un „bolnav“ în tot ce cuprinde acest cuvânt de convențional, demn de milă și de compasiune, tocmai luciditatea judecăților mele interioare este aceea care s-a prăbușit în mine și m-a lăsat ceea ce sunt, adică un om care trăiește și nu înțelege nimic din

jurul lui, puțin zăpăcit, puțin amețit în vârtejul de întâmplări ale lumii, fără sentimente, fără dureri și fără bucurii.

Pentru că în treacăt este vorba și de suferința fizică, îmi permit s-o socotesc pentru cei ce suferă, abjectă, fără sens și să n-o ridic la niciun rang ilustru ca de exemplu „nobilă și admirabilă inspiratoare în artă“ și aceea care singură dă naștere operelor viabile. Cred că s-au născut în calm și plenitudine infinit mai multe opere care au rămas decât în durere și în scrâșnete de dinți.

Pentru a reveni acolo de unde am pornit, sunt convins că o simplă întâmplare a făcut ca boala să amestece și să indiferențieze în mine toate sentimentele, și să facă din luciditatea mea ceva asemănător cu un noroi clisos, în care nu se reflectă nimic și n-are nicio însușire deosebită perfect discernabilă. Cred că e o întâmplare, aceeași care a făcut dintr-o bucată de materie aici o piatră, și dincolo un bloc de platină.

Este însă, bănuiesc, deosebit de interesant să însemn toate urmările pe care le-a avut această prăbușire în mine și această confuzie de sentimente. Câteodată ea m-a făcut să trec drept un erou al suferinții și altă dată, drept puțin ieșit din minți. Era injust pentru mine și într-un

caz și în altul, poate mai puțin în cea de-a doua supoziție pentru că socotesc demența ca o foarte tentantă și supremă încercare de a vedea realitatea în lumina unei înțelegeri diferite de cea de toate zilele, iar expresia „ieșit din minți“ o socotesc foarte justă pentru acest fel de a asista la întâmplările lumii în situația unei mici distanțe în afară de rațiune.

Există jocul acela copilăros care se numește „poze de copiat“ și care când nu e bine executat și hârtia se deplasează puțin în timpul copiatului, figurile ies strâmbe și diforme. Este punctul de vedere, surprinzător de inedit, al dementului pentru care, în timpul „copiatului“ vieții, realitatea s-a deplasat cu câțiva centimetri, adică a „ieșit din minți“ și a dat astfel forme cu totul extraordinare.

Cu mult mai injustă dar, mi s-a părut calificarea de erou, însă în nicio împrejurare n-am dat nicio justificare atitudinii mele. Era prea mult și prea complicat de explicat.

Iată cum se petreceau lucrurile:

Întâia oară când a trebuit să sufăr fizicește îngrozitor a fost după operația mea și mai ales la pansamente. Era către sfârșitul verii și pentru ca plaga să nu se infecteze în acele zile încă

extrem de călduroase, au lăsat-o cu totul deschisă, adică n-au cusut-o pe margini, încât era desfăcută până în fundul mușchilor, ca o splendidă bucată de carne de măcelărie sângerândă și roșie. Când, ridicând puțin cearceaful cu care mă acoperea infirmiera în timpul pansamentului pentru a nu vedea rana, descoperii pentru întâia oară plaga care îmi deschidea burta, aspectul ei era atât de crud, încât era acolo ca o carne ce nu aparținea corpului meu.

Îmi era imposibil să înțeleg într-o singură clipă că mușchii aceia jupuiți, rotunji, umflați și umezi de sânge erau burta mea netedă și albă dinainte de operație; era într-adevăr ca o bucată de carne de măcelărie pusă acolo, poate, ca să mă sperie. Era însă deschisă la mijloc ca un enorm vagin, cu marginile tumefiate și sangvinolente, mai văzusem așa ceva numai când ieșeam cu trăsura și iapa mea, ridicând coada pentru anumite treburi, dezvăluia o vulvă roșie superbă ca o floare exotică cu petalele trandafirii și groase.

Era însă acum carnea mea astfel și nu era un organ complet, perfect, demn de admirat, ci o plagă oribilă cu totul diferită, beantă, sensibilă

până la extrem.

În plaga aceasta de cărnuri crude nevindecate, trebuia ca să mi se toarne în fiecare zi eter curat pentru a preveni orice infecție și a spăla rana. Era inuman de dureros. Ca zeci de cuțite ce pătrundeau deodată în carne, ca zeci de gheare ce răscoleau și rupeau toți nervii, ca o lavă fierbinte care se revărsa prin corp până la creieri, durerea își scurgea virulența ei și fierberea ei la tensiunea extraordinară a celei mai înalte suferințe.

Pentru a da un detaliu precis care ar putea indica acuitatea acestei dureri trebuie să spun că asemenea pansamente se făceau în primele zile după operație de obicei sub anestezie generală și erau bolnavi care fuseseră adormiți până la al optulea pansament, înainte de a-l suporta în stare de trezie. Și faptul că mie îmi făcea doctorul pansamentul fără anestezie era datorită urmărilor proaste ce le avea cloroformul asupra mea care mă punea ore întregi într-o stare de intensă iritație cu visuri și febre insuportabile, iar în al doilea rând „eroismul“ meu despre care vreau tocmai să vorbesc.

Cred că a fost o mare stupefacție din partea

doctorului când în timpul primului pansament n-am scos niciun țipăt și nici măcar un geamăt. Când termină, se uită la mine cu mirare.

— Mă așteptam să urli de să huiască sanatoriul… E pentru mine o mare surpriză purtarea d-tale. Cu atât mai mult cu cât nu te-am anesteziat… te felicit… ești un erou în felul d-tale…

— Vă mulțumesc, domnule doctor, dar nu cred să merit tot ce-mi spuneți, se putea foarte bine întâmpla să urlu.

Și în sinea mea adăugai: „dacă nu-mi reușea acum experiența“. Pentru că fusese o simplă experiență pe care o încercam și un anumit procedeu, pe care îl voi descrie pe cât se poate de exact, un procedeu ca oricare altul, dar pentru dominarea durerii fizice, l-am găsit chiar în primele zile când începusem să sufăr, datorită unei mici observații.

Iată ce remarcai: că în timp ce durerea atacă un anumit nerv și îl irită, toate celelalte funcțiuni organice își urmează activitatea lor, inclusiv creierul. În acest calm general, în această activitate străină suferinței, este evident că durerea intervine ca un intrus dezagreabil. În timp ce ea ne hărțuie, totul în noi se silește ca

să fie calm, nepăsător și obișnuit, iar gândurile, care în clipa când tensiunea durerii vibrează ca un curent electric în toți nervii, gândurile, care atunci se întrerup într-un fel de haos ce nu mai are nume, nu așteaptă decât întreruperea suferinței pentru a reveni la preocupările lor străine durerii și nepăstrând în amintire decât teama vagă însă constantă că spasmul va reveni. Este un fel de mecanism de sonerie care cu intermitențe trezește creierul spre suferință pentru ca acesta să adoarmă îndată în preocupările lui, când zbârnâitul a încetat. Și cu cât revenirile acestea sunt mai dese, cu atât teama lor devine mai intensă, până se transformă într-o continuă nervozitate de așteptare și spaimă de durere, tot atât de insuportabilă cât și durerea însăși.

În această stare recăderile în gânduri normale sunt mai grele, pentru că de ele atârnă, cu toată puterea, frica și aprehensiunea. Este știut atunci că remediul indicat împotriva durerii este să „te distrezi“ și să uiți, să faci tot posibilul, de pildă, să citești un jurnal ori să continui o conversație, pentru a „scăpa“ de durere.

Ei bine, tocmai aceasta am observat că formează în sine chinul suferinții, iar concluzia

a fost simplă și anume că pentru a scăpa de durere nu trebuie să cauți ca să „scapi“ de ea, ci tocmai dimpotrivă să „te ocupi“ de dânsa cât mai atent. Cât mai atent, cât mai de-aproape.

Până la sesizarea ei în cele mai mici fibre. Și iată cum, când, de pildă, durerea țâșnea deodată în coapsa mea bolnavă, lăsam deoparte orice lectură, orice conversație și mai ales orice gând interior și mă puneam să urmăresc meandrele ei în spațiul abstract și întunecat unde aveau loc; era ca un fir de apă care izvora acolo fierbinte în coapsă și din el se despărțeau stropi și firișoare în toate părțile ca într-un joc de artificii; apoi, din când în când, o durere mai vie era ca o îngroșare a țâșniturii și ca un evantaliu de înțepături ce se răsfrângeau în carne. Știam acum „conturul“ durerii și nu-mi mai rămânea decât, cu ochii închiși, să-l urmăresc ca pe o bucată muzicală, și să caut a „asculta“ atent toate variațiile de ton și intensitate ale suferinții exact în același fel în care urmăream modulațiile și diversitățile unei bucăți de concert cu aceleași reveniri și cu aceleași „teme“, pe care le descopeream în „compoziția“ durerii exact ca în muzica ce-o ascult.

Pentru că, totuși, atât nu era de ajuns și pentru a crea un echilibru suferinței, îmi strângeam cu extraordinară violență degetul mic de la mâna dreaptă. În acest deget și în această strânsoare trebuia să se scurgă toată „melodia“ durerii, ca un curent electric ce se descarcă într-un vârf metalic.

Și rezultatele erau întotdeauna admirabile cu condiția strictă ca nicio clipă să nu-mi întrerup atenția și să las durerea în regiunea ei, iar eu să revin în domeniile conștiinței mele. Era sigur că nu mai sufăr, însă durerea trebuia să rămâie în plină atenție, în plină lumină a lucidității; ceea ce este extrem de conștient este amorf, și nu te face nici să suferi și nici să ai bucurii. Examinată de-aproape, o senzație își pierde și acuitatea și culoarea, astfel cum în luminile prea violente nu se mai poate distinge nimic bine definit.

Și când doctorul meu după pansament mă felicita pentru „eroismul“ cu care suportasem durerea, trebuia ca în loc de justificări și explicații să-i arăt degetul mic de la mâna dreaptă. Era întotdeauna, după pansament, vânăt de puterea strânsorii.

În altă împrejurare, „eroismul“ fu încă și mai

neașteptat; era aproape o atitudine cinică aceea pe care o luasem și poate, s-ar fi crezut chiar o prefăcătorie, pentru a vroi să par mai curajos decât eram în realitate. Era totuși o atitudine simplă și naturală cu o explicație absolut elementară.

În iarna anului trecut mi se ivi la coapsă o extraordinară complicație, o umflătură teribilă plină de materii purulente, roșie și tumefiată, extrem de dureroasă și sensibilă la cea mai ușoară atingere. În odaie se umbla cu pași mici pentru a nu „zgâlțâi“ în mod imaginar dușumeaua și a-mi provoca dureri cu tremurul patului, atât de îngrozitoare era această suferință, pe care bineînțeles o stăpâneam destul de bine, însă fără a dori s-o provoc în mod inutil.

În grabă avu loc un consult medical și rezultatul fu că umflătura trebuia puncționată. Pentru aceasta se întrebuința un ac gros cât o mică țeava și fără anestezie, pentru a nu se întări pielea în jurul coapsei. În locul lichidului scos fu introdus un fel de antiseptic cu alcool menit să prevină o infecție în locul acela, însă care ardea în buzunarul golit al umflăturei ca jăratecul aprins. Toate aceste detalii le dau

pentru a defini situația exactă în care mă aflam și pentru a putea înțelege reacțiunea mea.

În zilele acelea se iviră și primele legume de vară care îmi provocară o strașnică deranjare intestinală cu crampe insuportabile și tot felul de neplăceri în obiceiurile mele de toaletă zilnică, lucruri extrem de dezagreabile pentru cineva imobilizat în pat și care trebuie veșnic să apeleze la serviciile altora. În fine, în timpul consultului medical se observă că am picioarele anchilozate la genunchi într-o poziție foarte proastă și că trebuiesc îndreptate de urgență cu ajutorul unei extenzii forțate.

Extenzia mi se făcu a doua zi și consta din niște bandelete de pânză gumată care îmi strângeau piciorul, iar de capătul lor atârna, cu toată puterea, un sac de nisip de câteva kilograme menit ca să tragă piciorul și să-l dezdoaie. Este de neînchipuit cât de dureroasă poate fi destinderea unei articulații mult timp anchilozată și tot timpul menținută fără cea mai slabă mișcare, cu mușchii atrofiați până la extrem. Eram dar în această situație cu crampe, alcool în coapsă și la picior, extenzia.

Ei bine, vă mărturisesc, și aș vrea să fiu crezut, că situația asta mă făcu să râd, să

zâmbesc în mine însumi ca de ceva comic. În câteva zile adunasem în trupul meu toate complicațiile posibile. Și tocmai aceasta devenea, prin exces, comic la extrem.

În comediile pe care le vedem adesea la cinematograf, ceea ce este comic și ne face să râdem e situația aceea când un personaj puternic și musculos luptă îm potriva altuia slăbănog însă destul de abil pentru a evita loviturile, ca de exemplu, lupta între un polițist american și firavul Charlot care îi scapă mereu din mâini.

În această disproporție de forțe, care opune una puternică și sigură de sine, alteia plăpânde și incerte, tocmai în acest dezechilibru zace esența situației comice. Și tocmai aceasta era situația în boala mea când mi se iviră atâtea complicații. În fiecare zi, o durere și un chin nou, în fiecare zi încă o suferință și încă o disperare, toate luptând împotriva unui trup istovit ce nu mai avea în el decât o forță de rezistență incomprehensibilă, era tocmai dezechilibrul de forțe care creează situații hilariante. Când mi se puse extenzia și începu și ea să mă doară, îmi veni dar să râd.

— Mai sunteți? mă adresam în gând

suferințelor.

Era încăpățânarea unui elefant împotriva unui șoricel. Și odată ajunse la acest punct, suferințele începură a da înapoi. În trupul unui singur bolnav nu este loc nici pentru toate durerile din lume, nici pentru toate complicațiile.

Într-un sfârșit trebuie ori bolnavul să moară, ori să se ivească o ameliorare care să-i permită să rămână „bolnav“ mai departe… Și eu am obținut această din urmă permisiune.

În zilele de după operație, când începui să ies din nou pe plajă cu trăsura, regăsii un oraș nou, absolut diferit de cel pe care-l cunoscusem, ca și cum toamna ar fi săvârșit într-însul o schimbare totală și asemănătoare celor pe care le sufăr animalele în anumite anotimpuri, făcându-le să-și schimbe pielea.

Și orașul își schimbase pielea, și cerul, și plaja. În totul zăcea acum o simplicitate elementară a obiectelor ca și cum ar fi fost doar desenate și așezate la locul lor, nicio vechime, nicio amintire nu intra în molozul zidurilor și în asfaltul străzilor. Era o materie nouă a realității din care se clădise acum orașul și eu în mijlocul ei, inedit, proaspăt, fără greutate și fără organe,

ca o simplă linie a propriului meu contur. În afară de oraș, cerul la asfințit se făcea vânăt și reflecta pe băltoacele de apă rămase de la retragerea fluxului toate nuanțele de catifele legendare și prăfuite.

Cu sacul plin reveneau marinarii de la locurile unde puseseră peste noapte rețelele pentru prins pești și regăseam apoi în oraș, în fața tarabei, întunecoasă ca un compartiment de vagon, întinse pe tejghea, toate vietățile marine și toți peștii apelor. Erau pești cilindrici și lipicioși, elastici și cărnoși care se lipeau de brațul roșu al vânzătoarei ca niște șerpi cu pielea de argint, încolăciți de femeie, insinuanți. Era apoi grămada de argint și aur roșcat al peștișorilor ce zăceau în coș grămadă, și brațul vânzătoarei intra aici în mijlocul lor până-n fund traversând o răceală de mercur rece și densități ce zgâriau pielea cu solzii lor.

Și mai erau apoi crevetele roze ca niște tandri boboci de trandafir în coșarcă, și peștii lați cu pereții trupului lipiți, pești peste care stătuse vreo balenă desigur și-i turtise, homarii vii cu mustățile lungi explorând aerul și mai ales pe vânzătoarea enormă, și ea cu mustăți; ca și cum ar fi vrut să-și dea seama de frumusețea ei, și

scoicile enorme în evantalii, ce se agitaseră făcând vânt ușor în cine știe ce noapte, la un bal în fundul mării iluminat de fosforescențe oceanice și ornamentat de alge halucinante, printre care valsau în rond lent frumoasele înecate de pe transatlanticele scufundate, în brațele marinarilor pierduți în fundul mării…

Și crabii cu aureola lor de brațe articulate în armură, crabii din care sorbeam lichidul sărat și puțin putred al oceanului, îmbătându-mă cu ochii închiși de mirosul lor aspru și salin și de parfumul largului pe care îl aduceau la tarabă, alterat și puturos, ca o trenă oceanică de spume olfactive ce umplea nările până la o plăcere de leșin.

Erau zile de piață când peștii de pe o tarabă se învecinau cu grămezile de flori câmpenești, și de ghivece cu crizanteme, ca o ultimă podoabă a peștilor în locul algelor marine, crizanteme în panaș și în pufuri de pudră, răscolite și zbârlite din toate petalele fine ca niște laniere subțiri de mătase roză și hârtie velină, albă, și violete fâșii subțiri dintr-o veche rochie de bal.

Și erau femei de pescari din Berck, cu fusta roșie și bluza din pânză groasă cenușie, care cultivau flori în grădină, în timp ce bărbatul lor

avea corabie și mergea la pescuit, încât în zilele de târg ele aduceau la piață și pești și crizanteme, pe aceeași tarabă, ca un splendid amestec de viață simplă în compoziția unui tablou fascinant de frumos.

Când mă reîntorceam însă la sanatoriu, regăseam în șoapte, vechile lui dureri și mucegăita lui viață cu miros de cloroform, închisă în sumbre coridoare și în odăi numerotate, în spațiul cărora dramele se consumau și se stingeau, ca pe mici scene fără spectatori și cu cortina trasă.

IX

Îmi amintesc că la sfârșitul unei plimbări cu trăsura, auzii în odaia vecină un schimb de cuvinte aspre și vociferări cu ton iritat între directorul hotelului care țipa și o bolnavă ce protesta mai mult gemând decât vorbind. Era greu de distins ce vorbeau, însă când directorul fu pe pragul ușii deschise, se auzi distinct prin coridor:

— Vă dau verigheta… că tot nu mai am ce face cu ea… – spunea femeia.

— Și ce vrei să fac eu cu dânsa? întrebă directorul. Pune-o d-ta amanet undeva.

În fine, când ușa fu închisă și femeia rămase singură, întinsă pe gutieră, începu ca să geamă din nou, mormăind printre suspine.

— Ah, mârșav sirian, mârșav negustor de mărgele, banditule… și tot felul de imprecațiuni îi ieșeau din gură, desigur toate la adresa bărbatului ei, pe care îl văzusem într-un rând în

sanatoriu să-și vadă soția, și care era sirian, după cum aflasem atunci.

Într-adevăr, împotriva lui gemea bolnava, care de câteva zile nu mai scoborâse în sala de mâncare. Și prin cameristă aflai că bărbatul ei o părăsise, că trăia cu alta la Paris și că nu-i mai trimisese pentru sanatoriu bani de aproape două luni de zile. Era ceva de neînchipuit pentru directorul sanatoriului ca un bolnav să nu plătească și desigur că ar fi conceput cu sânge rece vreo operație extraordinară a unui bolnav căruia, de exemplu, i s-ar fi tăiat intestinele, decât ca un bolnav să părăsească sanatoriul fără să plătească.

Era pentru dânsul mult mai extraordinar și mai monstruos acest fapt care nu-l lăsa să doarmă noaptea, în timp ce operațiile și țipetele de durere ale bolnavilor îl lăsau ca să sforăie foarte liniștit. Pentru soția sirianului, știuse el oarecum dinainte cu vreo câteva săptămâni că nu mai are bani și acum își mușca degetele că o lăsase în sanatoriu „să mănânce și să bea“ încă la atâtea mese.

În ultimul moment însă deveni sever de tot și dădu ordin ca să n-o mai coboare în sala de mâncare și să i se aducă mâncare în odaie, iar

mâncarea din odaie consta în ceașca cu ceai dulceag pe care i-o încălzea camerista în odaia ei și două cornuri vechi, hrană împotriva căreia bolnava nu protesta, și nici nu vorbea de dânsa. În Berck avea niște prieteni și aceștia îi aduceau după masă cârnați, banane și câțiva biscuiți pe care îi rontăia cu vădită satisfacție. În orice pensiune s-ar fi dus, ar fi trebuit să plătească dinainte, pentru că era obiceiul ca proprietarul să întrebe la clinică care era cauza că bolnavul o părăsea și apoi Berckul era destul de mic pentru a se afla îndată o poveste ca aceasta.

În sanatoriu nu putea rămâne și de plecat nu putea pleca. Era una din situațiile acelea într-adevăr disperate care parcă n-au soluție. Și bolnava aceasta trebuia să mai rămână în ghips, imobilizată, mulți ani. În fine, o soră de-a ei care lucra croitorie la Paris veni s-o descurce și aduse cât putu, desigur puțini bani, economiile ei, poate luați cu împrumut, și în niciun caz suficienți pentru a achita toată nota de plătit. Erau totuși bani buni și directorul avu un rest de omenie și o lăsă să plece. Când mă întorsei în odaia mea, într-o după-amiază, odaia de-alături era goală, bolnava plecase în timpul prânzului. Unde anume însă, nu știam.

Câteva zile după aceea întâlnii pe o prietenă a ei și o întrebai unde se află.

— Este la sora ei, stau acolo la Paris amândouă, în aceeași odăiță, una în pat, alta pe picioare, și lucrează amândouă croitorie.

— Și cum a plecat la Paris, cu ghipsul, pe gutieră?

— Eh, asta a fost cam greu, în tren a stat pe bancheta întinsă, însă pentru a se urca în tren, pentru a scoborî la Paris și apoi pentru a urca scările la sora ei, a trebuit să se ridice și să umble, ajutată de oameni…

Putea astfel să compromită tot tratamentul, dar n-avea altceva de făcut.

X

În sanatoriu se mai petreceau și altfel de scene; unele grotești și amuzante ca de exemplu, întâmplarea aceea cu un tânăr conte dintr-o mare și nobilă familie străină ce venise la Berck pentru un discret tratament arsenical. Era un tânăr blond ca mătasea porumbului, fusese în nu știu ce misiune la Buenos Aires și acolo descoperi extraordinarele femei aduse pentru prostituție din toată lumea, petrecu tot timpul cu ele, până aflară părinții și îl rechemară acasă. Dar răspunsul fu că el nu mai părăsește în niciun caz Buenos Aires-ul unde se simte cât se poate de bine. În zadar fură toate amenințările și chiar suprimarea trimiterii banilor, pentru că tânărul conte tot împrumuta de la personalul diplomatic al legației țării lui care cunoștea familia și știa că nu va lăsa datoriile neachitate.

În fine, prin diferite șiretlicuri, reușiră ca să-l îmbarce pe un vapor spre Europa însoțit de un

agent, pentru pază mai bună și siguranță că se va înapoia. Era, de altfel, necesară această precauțiune care până la urmă se dovedi totuși inutilă, pentru că ajunși cu vaporul la Neapole, tânărul conte izbuti ca să scape de sub supravegherea agentului, să se împrumute cu bani destui și să stea ascuns până la plecarea primului vapor spre America de Sud pe care se îmbarcă cu destulă satisfacție. Și astfel contele veni până în Europa și făcând aici un scurt popas, se întoarse în orașul visurilor lui unde mai stătu doi ani de zile până se îmbolnăvi și fu astfel nevoit să se întoarcă.

În sanatoriu nu prea avea cunoștințe, își făcea ca tratament doar injecții și umbla deci pe picioare, încât era mai tot timpul prin oraș și mai ales la un bar american, unde îl învățase pe chelner să-i prepare niște coktailuri speciale cu alcooluri combinate după rețete sud-americane. Era pentru dânsul un fel de exil, într-o insulă în care se puteau totuși găsi toate alcoolurile pe care le doreai, și fete frumoase câteodată, și plăci de gramofon cu ultimele melodii șic.

În acest bar și cu astfel de distracții, își petrecea contele existența de robinson crusoe, căscând de plictiseală și îmbătându-se câteodată

crunt „ca să-i mai treacă“. În ajunul plecării se îmbătă chiar atât de cumplit, încât pentru repararea stricăciunilor ce le făcuse în odaie trebui să plătească un important supliment, iar pentru a putea pleca cu toate hainele și bagajele în regulă mai trebui să aștepte câteva zile.

Și totuși în seara aceea nu băuse exagerat de mult, însă avea o extraordinară amărăciune ce-i lichefia sufletul și când se întoarse la miezul nopții la hotel, amețit și nesigur pe gesturi, după ce sărută de mai multe ori cu putere pe bătrâna supraveghetoare zbârcită și urâtă care îi deschise, se închise în odaia lui, fără a încuia totuși, se dezbrăcă în pielea goală și începu să aranjeze lucrurile din cameră pentru a face ordine.

Puse plăcile de gramofon pe care le avea pe radiatorul fierbinte, dădu drumul la apă în chiuvetă și puse la murat într-însa o pernă, așeză cu atenție salteaua din pat în mijlocul odăii pentru a dormi la răcoare, sparse un bec și un lighean de porțelan, apoi venindu-i să verse, pentru a nu murdări nimic în odaie, deschise sertarele comodei în care avea rufe și haine, dădu la o parte totul, vărsă în fundul sertarelor și acoperi bine cu rufele curat spălate ca să nu

se vadă nimic.

Când a doua zi pe la prânz, camerista deschise ușa și intră, îl găsi pe conte dormind liniștit, în pielea goală, cu gura întredeschisă, jos pe saltea, în timp ce de pe caloriferul încărcat cu plăci picura un clei negru și compact din discurile care în contact cu căldura se topiseră și formau o pastă lipicioasă și informă ce se scurgea de-a lungul țevilor înfierbântate.

Exemplare de acestea treceau adesea prin sanatoriu și amuzau câteva zile pe bolnavi, înfuriind bineînțeles pe director care nu prea înțelegea asemenea glume.

XI

Îmi petreceam însă după-amiezele mai mult în afară de sanatoriu, ieșind cu trăsura. Îmi părea grozav de rău că nu pot să mă ridic de pe gutieră și să-mi mângâi calul. Era o prietenie indirectă pe care o legam cu el printr-un prieten care îi ducea zahărul ce-l țineam în trăsură anume pentru dânsul. Într-un rând chiar calul meu mâncă atâta zahăr, încât câteva zile rămase în grajd, bolnav de stomac.

Iată cum se întâmplă aceasta. Cunoșteam în sanatoriu o cucoană bătrână cu care stăteam câteodată de vorbă despre fiul ei, bolnav și dânsul, însă care rămânea tot timpul în odaia lui. Era o bătrânică uscățivă, cu gâtul atât de slab și de lung, încât purta o fâșie de mătase neagră cu medalion în jurul lui, ca pentru a ține în mănunchi vinele groase ce-i ieșeau de sub piele și traheia cu omușorul proeminent ca pe o legătură de legume strânsă în același pachet.

Era extrem de zgârcită, asta o știa fiecare în sanatoriu, și avea obiceiuri bizare, ca de exemplu, culegea firele de păr, care îi cădeau din cap pe bluză și le băga cu un gest rapid înapoi printre firele de pe cap, ca să nu le piardă și să nu pară cheală. Pentru același motiv nu se pieptăna niciodată și avea un cap zburlit, cu un păr ce fusese roșcat și încărunțise, însă murdar și rar pe cap ca umplutura unei saltele de lână care iese puțin afară printr-o ruptură a învelitoarei. Cât despre zgârcenia ei circulau felurite amănunte în sanatoriu, și se spunea, de pildă, că bea ceaiul fără zahăr pentru a păstra bucățelele într-o cutie. Era totuși destul de bine situată pentru a-i fi rușine ca să-l vândă.

Într-un rând, stând de vorbă cu ea în fața sanatoriului, eu fiind în trăsură, o rugai să dea calului o bucățică de zahăr. Când văzu cu ce poftă îl mânca iapa, veni spre mine și îmi spuse că nu știa că un cal mănâncă zahăr.

— Și încă cum! spusei eu… dați-i atâta cât ar înfuleca.

— Ei bine, să știi că îmi place căluțul d-tale și că o să-i dau zahăr… așteaptă o clipă, mă duc să-l aduc.

Era zahărul de dimineață de care nu știa cum

să scape, mai ales că fiul ei prinsese de veste despre această colecție și o certa mereu, spunându-i să se debaraseze de ea. Într-adevăr, bătrânica reveni cu o cutie plină, din care iapa mea mâncă în ziua aceea cât putu.

Îmi plăcea să privesc crupele cailor mei, cu perii bine lințși și coada grea, apoi când întorceau câteodată capul, păreau că înțeleg în privirea mea cât iubeam ochii lor mari, înlăcrimați și melancolici, și buzele lor lătărețe și negre în dosul cărora rânjeau dinții de fildeș galbeni, lungi și ruginiți ca ai unui fumător. Erau băieței bolnavi ce ieșeau cu trăsura, cam de vreo cincisprezece ani, pe care nu știu cine îi învățase o distracție cumplit de sălbatecă ce consta în a introduce coada biciului în vulva iepelor până acestea începeau să zburde pe picioarele dinapoi, poate de plăcere, poate de durere. Și copiii râdeau în inconștiența lor, amuzați de cabrările animalului.

În unele zile duceau caii afară la țară pe distanțe extraordinare și reveneau cu ei înspumați și obosiți, groaznic de însetați, încât cel dintâi drum al lor era la fântâna de pe esplanadă unde se adăpau cu înghițituri avide și ample. În felul acesta se îmbolnăveau și

proprietarul nu bănuia decât foarte vag pentru ce câteodată caii căpătau pneumonie și mureau, în câteva zile. Cred că aceasta se întâmplă și unui căluț al meu pe care îl iubeam nespus de mult, un căluț negru, musculos și plin de nervi, cu care ieșeam adesea. Într-o zi însă, când eu rămăsei la sanatoriu, fu dat probabil în mâna unui astfel de băiețandru care îl epuiză și îl îmbolnăvi. Când cerui a doua zi căluțul meu, îmi răspunse proprietarul că are o congestie. Câteva zile ieșii cu o iapă mare, albă, foarte bună. În acest timp, căluțul meu muri, și proprietarul îmi anunță cu multă tristețe această veste.

— Și l-am și vândut, adăugă el. Îl poți găsi la măcelărie…

Existau la Berck câteva măcelării care vindeau numai carne de cal. Toate se îngrămădiseră pe aceeași stradelă și erau ușor de recunoscut prin capetele de cai enorme, sculptate în lemn și bronzate, ce atârnau deasupra ușii. În interior, de altfel, domnea cea mai perfectă curățenie și hălcile de carne, de un roșu puțin mai întunecat decât cele de bou, atârnau pe pereții de porțelan alb, foarte apetisante. În anumite zile veneam pe-acolo și

cumpăram de câteva centime un „beeftek crud“, care consta în carne de cal tocată, trecută prin mașină cu puțină sare și piper, și care se mânca așa rece, și fără altă preparație, fără pâine. Era recomandat și de doctori, iar carnea avea un gust parfumat cu tot felul de savori de sânge rece și un vag miros de verdeață ca și cum ar fi stat la marinat în ierburi aromatice.

Era în ajunul plecării mele în elveția, ziua când aflai de moartea și de vânzarea căluțului meu.

Îmi amintesc de această ultimă zi din Berck, o zi rece și acoperită de nouri, cu o burniță subțire și persistentă ce vaporiza un aer umed pe care-l simțeai până în fundul plămânilor; strada era înecată într-un văl fin de ceață prin desimea căruia se iveau ca niște lumini moarte, becurile aprinse în magazine și în vitrine, ca niște fructe de aur atmosferic, învelite în vata alburie a vaporilor de brumă. Eram, desigur, printre puținii clienți din ziua aceea care cumpărau carne de cal, strada era pustie și în măcelărie patronul dormita cu capul rezemat în palmă, așezat pe scăunașul lui înalt la tejghea.

Îmi arătă carcasa spânzurată a fostului meu căluț și mă consolă spunându-mi că avea o

carne excelentă și foarte suculentă, îmi dădu chiar să gust și cumpărai pentru un franc un „beeftek crud“ din carnea căluțului meu, pe care îl mâncai încet, savurându-l cu ochii închiși și căutând să mă pătrund de gustul lui, ca pentru a comunica în acest fel cu spiritul defunctului animal iubit.

În aceeași după-amiază mă împachetai și a doua zi dimineața părăsii Berckul, unde stătusem trei ani de zile. Cu moartea căluțului meu pierdeam ultimul meu bun prieten, din acest oraș unde pierdusem atâția…

Era ultima amintire ce trebuia să-mi rămână și ultima tristeță.

XII

În compartiment era destul de cald și deschisei ușa.

Era un vagon vechi cu compartimente separate, fiecare cu ușa lui, și cu două banchete de-a latul trenului; pe una stătea gutiera mea. Era o zi mohorâtă de iarnă, burnița cădea peste câmpuri și vitele ieșite la lucru, caii și vacile din apropierea liniei când respirau trimeteau în ploaie pachete de vată vaporoasă ce dispăreau îndată absorbite de umezeală.

Pentru întâia oară călătoream cu trenul după atâția ani. În stații, călători dădeau să se urce în compartimentul meu și se retrăgeau repede explicând celorlalți:

— Este un bolnav înăuntru… un invalid…

Îmi dădeam acum mai bine seama că sunt bolnav, că sunt în afară de lumea vie și cotidiană a celor sănătoși. În Berck nu prea se simțea această diferență, era suficient să

întâlnești o trăsură cu alt bolnav sau în timpul mesei să-i vezi pe toți întinși pentru a se restabili un anumit echilibru moral ce era pentru deplina liniște a bolnavilor, acel al calmului și al indiferenței.

În apropierea Parisului, începurăm să traversăm cartierele ce mărginesc orașul, și trenul trecea atât de aproape de casele fumurii, încât puteam distinge câte un copil cu nasul murdar, în șorț de școală, mâncând dintr-o tartină, ori femei ce spălau rufe, un bătrânel ce-și fuma liniștit pipa și privea de la fereastra lui cuminte, cum trece trenul, în unele străzi trecea un băiat cu triciclu și cutia de livrat mărfuri la domiciliu, cu țigara în gură, pedalând alene, unele ferestre erau închise, aveau perdelușe de dantelă și păreau că adăpostesc odăi pustii… trenul huruia… erau mai ales aceste ferestre închise pe care nu le voi mai vedea niciodată acele care mă intrigau și mă pasionau mai mult… le vedeam doar în trecere… trenul zgâlțâia toate geamurile compartimentelor și îmi imaginam dintr-odată viața domestică, cuminte și neînsemnată ce se petrecea în dosul lor…

În gară, la Paris, trebui să aștept câteva ore

până la venirea ambulanței, într-o sală de așteptare cu ferestre enorme de cristal ce dădeau spre holul de așteptare. Eram însă așezat în mijlocul sălii cu dosul la vitrine și sala era plină de lume, aveam cu toții impresia că era un catafalc aranjat acolo și oamenii aceia cu toții, veniți ca să consoleze familia, atât doar că fumau și mă serveau pe mine, cel de pe catafalc, cu bomboane, și că trăgeam și eu dintr-o pipă bună.

Când, la un moment dat, privii în dosul meu cu ajutorul unei oglinzi, rămăsei uluit. În geamul vitrinelor își turteau nasurile palide și holbau ochii o mulțime imensă de gură-cască. Erau copii în primele rânduri, apoi persoane mai înalte și alții înalți de tot, privilegiați, în etaje de capete, privind cu toții în sală la „bolnav“ și șoptind între ei tot felul de presupuneri și informații despre boala, vârsta și gravitatea cazului meu. În hol continua însă forfoteala gării, treceau cărucioarele cu bagaje, se auzeau fluiere scurte, pufăit de locomotive ce venea dinspre peron și zguduiri subterane când treceau trenurile pe sub pământ, sub noi, ca niște rostogoliri de tunete îndepărtate și înăbușire într-un cer subpământean.

În fine, veni și ambulanța care mă conduse la hotel. Îmi amintesc de această traversare a Parisului, noaptea, cu geamurile ambulanței deschise, ca de un leșin și o amețeală plină de desfășurarea rapidă a unor lumini și decoruri fascinante, privite cu amărăciunea și regretul că ele nu vor fi decât străbătute și vor rămâne apoi pentru mine pierdute în ploaia fină și în lumina roză ce licărește din reverbere pe străzile orașului interzis. În nări mă înăbușea mirosul acela de benzină și plante uscate atât de caracteristic Parisului și regăseam în el atmosfera plimbărilor mele prin cartiere singuratice și bucuria ce-o avusesem înainte cu câțiva ani de a mă odihni pe o bancă de pe un bulevard exterior și privind o frunză îngălbenită de platan, smulsă de vânt în apa trotoarului, să rămân cu capul rezemat în braț de speteaza băncii și să murmur pentru mine însumi, halucinat și naiv, ca un bețiv, în neștire – sunt la Paris… la Paris… la Paris…

Erau doar atâția ani de fervență așteptare ce zăceau în dosul acestor șoapte, atâtea și atâtea nopți petrecute cu ochii deschiși și hrănite de aceeași reverie… „când voi fi la Paris“… ca de o melodie extraordinară, obsedantă ce mă

împiedica să dorm și mă făcea să-mi creez în mijlocul orășelului de provincie, în odaia închisă, fără ferestre, unde dormeam și unde lumina venea prin plafon, o insulă proprie și secretă, un oraș al meu viu și animat, înconjurat de tot mucegaiul și întunericul plin de noroi ale ulițelor ce se strecurau printre case în orașul meu provincial.

Și acum îl cunoșteam în toată realitatea lui, cu străzile lui luminoase, cu vitrinele scăldate în ape de lumini colorate ca niște acvarii stranii în care locuiau adormite splendidele și palidele manechine de ceară în somptuoasele lor rochii de reclamă cu tăblița ce indica nostalgic „Sold“ și prețul în cifre roșii evidente. Era Parisul visurilor mele, într-adevăr, și el conținea câteva din vechile mele triste ți provinciale și zile de toamnă la fel de pustii și de dezolante cu câteva triste ți inedite în plus, melancolia oamenilor care împingeau cărucioarele încărcate cu banane și țipau cât îi lua gura, a „artiștilor“ ce se opreau în stradă și cântau din gură și din armonică un refren ce voiau ca să-l lanseze, în timp ce se împărțeau la toți ascultătorii adunați în cerc notele muzicale și cuvintele pe care „artiștii“ rugau să fie urmărită melodia cu

atenție.

— Este cupletul al treilea, în susul paginei, începem!

Și în Parisul mohorât și trist răsuna un acordeon cu răsuflarea scurtă, acompaniat de câteva voci binevoitoare și răgușite, cântece de apași, pline de melancolie:

Ce n'est pas une fille des rues, c'est ma régulière… și altă dată vagi obscenități:

Je l'ai vue nue Plus que nue…

Era Paris… și eu eram la Paris… cumpăram cartofi prăjiți în stradă, ca să mă încălzesc și mă opream seara, când erau orele de animație, la ieșirile din metro privind toate aceste figuri obosite de funcționari ce intrau și ieșeau ca niște cârtițe de sub pământ, cu fețele grave și pământii, frământate de un aluat cenușiu. Și stăteam ronțăind cartofii, și privind oamenii, cu mirarea cuminte și placidă a provincialului care a venit din fundul provinciei lui de-a dreptul în cel mai mare oraș al lumii.

— Eh, vii cu mine? mă întreba o fată subțirică și violent fardată, fluturându-mi pe dinainte un fular cu miros ieftin de ghiocei.

În odaia de hotel cu perdele vechi și grele de catifea mă trezea în zori huruitul metroului în

fundul pământului și neputând să mai adorm, mă sculam, aprindeam lumina, îmi făceam cafeaua la mașina de spirt pe care o luasem cu mine, apoi mă îmbrăcam și ieșeam în oraș.

— Ești cel mai harnic dintre locatarii mei – îmi spunea proprietăreasa, care îi știa pe toți deoarece nu avea decât câteva camere în total. Când te văd trecând pe scări atât de dimineață, am impresia că pleci în excursie la Fontainbleau; eu numai când plec cu ginerele și fiica mea în excursie acolo, în zilele de vară, numai atunci mă scol atât de devreme…

Și pentru că uita des numele meu, îi spunea portăresei ca să meargă să facă ordine în odaia „domnului care pleacă în fiecare dimineață în excursie…“

…Și automobilul sanitar mă ducea prin locurile acelea ca prin niște depozite imense de amintiri și nostalgii, și fiecare claxonare de automobil, fiecare țipăt și fiecare lumină era un semnal ce corespundea direct și secret cu telegrafia inimii, venind dintr-o lume ce mi se părea îngrozitor de veche și de îndepărtată.

Era aceasta senzația pe care mi-o dădea boala, că eram izolat în marginea unei paste de evenimente, mișcări, zgomote și lumini care

erau lumea însăși. Când rămăsei singur în odaia de hotel, cu lumina stinsă, impresia aceasta crescu deodată imens în mine, privind pe fereastră în stradă, dincolo, în casa din fața hotelului, unde la etajul corespunzător era o lumină aprinsă și într-o odaie plină cu tablouri pe pereți, se plimbau doi domni, unul mai în vârstă cu favoriți și mustăți albe, în haine cenușii, și un tânăr subțirel, brun, în haine negre, cu ochii profunzi și încercuiți de riduri întunecate. Îi distingeam extraordinar de bine și le urmăream cele mai mici gesturi; din când în când bătrânul se oprea în fața vreunui tablou și luându-l jos de pe perete îi explica tânărului ceva cu gesturi mici ale mâinii, întovărășindu-i vorbele, apoi îl atârna din nou la locul lui. Ce spunea tânărului? ce reprezentau tablourile, cine erau acești domni? Iată atâtea și atâtea lucruri pe care eram menit ca să nu le aflu niciodată. În lume existau oameni și tablouri al căror conținut trebuia ca să-mi rămână pe veci necunoscut, ca și toate evenimentele ce se consumau în materia impalpabilă a aerului, fără urme, și din care nu-mi parvenea niciun ecou și nicio cunoștință. Totul se petrecea astfel în jurul meu, oamenii mânuiau tablouri și vorbeau și eu

nu știam cine sunt oamenii aceia, ce conțin tablourile și ce explicații își dau când le privesc.

Și gândul acesta deveni atât de obsedant și mă înstrăină atâta de oameni, încât mult timp după aceea, mi se putea întâmpla ca în mijlocul unei conversații la care luam totuși parte foarte atent, sau chiar în cursul desfășurării vreunui eveniment grav pentru mine, să revăd deodată odaia din Paris și cei doi domni care se plimbă în ea și să mă întreb brusc:

— Ce sunt toate aceste tablouri necunoscute și aceste explicații pe care nu le înțeleg?

În fiecare zi, cu fiecare obiect, nedumerirea mea creștea până se stabili la un fel de inconștiență ce mă domină și acum tot timpul ca o amețeală în care sunt cufundat pentru totdeauna…

XIII

În Elveția ajunsei a doua zi seara, pornit în zori din Paris și încărcat într-un compartiment pe care conductorul trenului avu bunăvoința de a pune o pancartă „rezervat“, exact cum punea și pentru parlamentari; era tot ce putea să facă, iar când trenul se oprea mai mult timp în unele stații se repezea să-mi aducă sandvișuri și banane, pe care mi le oferea cu toată timiditatea și stângăcia tinereței lui.

Când trenul ajunse la graniță și el trebui să mă părăsească, veni în fața ușii deschise a compartimentului meu și îmi ură „drum bun“, apoi cu o ezitare:

— Și sănătate, copilul meu, spunând aceste cuvinte se înroși până la urechi. Cred că aveam amândoi cam aceeași vârstă.

În stația de legătură unde trebuia să fiu pus în funicular, găsii zăpadă. Pentru transportul meu exista un vagon special, atașat la funicular

cu ușile pe lat enorme ca la vagoanele de marfă, însă înăuntru cu banchete și spațiul la mijloc liber pentru a se putea pune targa bolnavilor.

Era, desigur, vagonul cu care se transportau și morții și unul fusese dus chiar nu de mult pentru că pe banchetă zării câteva frunze ce căzuseră probabil din buchetele de flori, iar pe jos, brad și picături de spermanțet de la lumânările familiei.

Până să mă ducă pe linia de urcare, fui condus pe diferite linii de garaj părăsite în manevră și la un fluierat scurt ne opream printre magazii ca la capătul lumii, un bec lumina slab întunericul și în albul lui dansau fulgii, căzând apoi pe câteva butoaie și lăzi de pe o estradă în fața magaziei. Erau vechi și bine cunoscute locuri abandonate, asemănătoare cu cele din orașul meu care îmi sfâșiau inima când în serile de iarnă mă plimbam pe calea ferată și ajungeam la magaziile de mărfuri, unde domnea aceeași tăcere, aceeași pustietate și aceiași fulgi cădeau cernuți în vârteje în lumina aceluiași bec anemic.

În timpul urcușului, se închiseră ușile vagonului, și nu văzui nimic afară, dar odată ajunși în Leysin, după ce fui încărcat în

ambulanță, în momentul când fui coborât – pentru a intra în sanatoriu, zării dintr-odată toată valea imensă la picioarele muntelui și miile de luminițe aprinse, sticlind în întuneric ca pe un cer pământean corespunzător în totul celui cu constelații reale. Și constelațiile satelor erau în vale și pe coaste ca luminițele variate și strălucitoare de pe un pom de crăciun, încărcat cu ornamente ieftine. Când trăsei aerul în piept, simții că nu mai cântăresc nimic, era o atmosferă limpede și pură, rece și tăioasă, curată ca cristalul și ușoară în respirație ca o nouă materie atmosferică ce mă înconjura, mai mătăsoasă, mai fină și mai vaporizată.

— Iată-mă renăscut, exclamai eu entuziasmat.

Și când infirmiera sanatoriului veni ca să mă spele, să mă schimbe și să mă puie în albituri proaspete cu miros de camfor, era într-adevăr ca o nouă venire pe lume, într-o lume mai curată și spălată igienic cu alcool camforat. Era prelungirea în aer a sanatoriului și a curățeniei lui.

Când dimineața apoi, după fricțiunea pe corp cu apă rece, se deschiseră ușile și patul meu fu împins pe terasă, în fața mea se desfășura cât

cuprindeam cu ochii valea Rhonului, cu fluviul ce curgea ca mercurul în soare printre culisele șirurilor de munți de o parte și de alta. În fundul văii erau sate și case, și vite și oa meni pe care îi distingeam bine în aerul limpede și le urmăream cu atenție activitatea. În marginea văii curgea în șuvoi de argint o cascadă, iar între două creste mai jos se putea vedea un pod minuscul, cât o agrafă, pe care îl traversau trenurile mici electrice negre, ca viermi ce se târau în lungime și dispăreau apoi în gaura tunelului ce se deschidea în coasta muntelui.

În satul Leysin, mai jos de clinica mea, se înșirau în soare terasele albe și roze ale sanatoriilor, pe care stăteau întinși la soare în pielea goală bolnavii osoși, în timp ce pulmonarii își făceau cura de dimineață cu perdelele trase pe terasele din fața odăilor lor ce păreau de departe – alăturate cum erau și multe și mici – un fagure de albine.

În glicinele alpine străluceau picături de zăpadă topită, iar în pădurea de brazi de lângă clinică o ușoară brumă cu vapori alburii persista printre copaci. Și totuși nu era frig, iar bolnavii stăteau la soare în pielea goală și soarele îi încălzea atât de puternic, încât transpirau și își

acopereau capul cu pălării mari de paie. Eram aproape toți bronzați pe trup de soare.

— Cât e ceasul, vă rog? întrebă o infirmieră.

Și un bolnav care privea în vale cu un telescop lung format din tunuri de alamă ce intrau unele în altele, spuse „10 și 30 de minute“ continuând să se uite prin lunetă. Era un englez cu care făcui cunoștință mai târziu. Telescopul lui era atât de puternic, încât distingea cu dânsul în vale, la o casă ce trebuia să fie școală în satul acela, cadranul ceasului de pe fațadă și putea astfel spune cu ajutorul lunetei, ora exactă.

Era într-adevăr un telescop extraordinar de care mă servii și eu în urmă, în anumite scopuri. Când îl desfăceai, avea gravat în interior, cu litere caligrafice și mici ornamente florale, Constant Demoisin, Opticien du Roy și o dată, mi se pare 1753, adânc săpată în alamă. Când îl lăsam apoi din mână după ce umblasem cu dânsul și îl deșurupasem, îmi rămânea pe degete nu știu ce miros iute, puțin de mucegai și de brânză veche ca odinioară când în copilărie scotoceam sertarele și umblam cu diferite obiecte de alamă pe care le găseam acolo, mânere de uși stricate și inele pentru perdele pe

care le luam pentru a face cu ele experiențe de prestidigitație după un mic tratat ce îmi căzuse în mână… Și rămâneam astfel cu telescopul în mână, la ani de distanță de valea și de soarele de acum.

În fața clinicei unde stăteam, dar mult în vale, trecea strada principală a satului și de pe terasa mea, unde stăteam întins în patul cu cearceafuri strălucitoare la soare, puteam vedea trecătorii minusculi și strada toată pavată cu pietre cubice. Chiar în dreptul sanatoriului era o gură de canalizare cu un enorm bolovan prăvălit deasupra și privirile mi se opreau întotdeauna la piatra aceasta. Era ca un punct într-o frază, priveam, priveam în vale, pe stradă, brazii, apoi reveneam la piatră, punct și tot așa de la capăt. Mi se întâmplă chiar ca să citesc, apoi să închid cartea și să privesc în jos la bolovan, „punct“ îmi spunea piatra. Era încheierea firească a lecturii și, cu timpul, a tuturor acțiunilor mele.

În unele zile bolovanul căpăta o importanță extraordinară. când trebuia, de pildă, să vină doctorul la viza săptămânală, îmi promiteam că odată vindecat să mă duc până la piatră și să mă așez pe dânsa câteva secunde, pentru a mă

pătrunde bine de faptul că umblu și că depinde numai de mine să ating piatra aceasta pe care o priveam din depărtare de atâtea zile, cu disperare. „Când va fi ziua aceea? când va fi?“, mă întrebam și priveam piatra cu aviditate, „când voi putea să mă servesc de picioarele mele pentru a merge s-o ating?“. Și astfel ea deveni pentru mine ca un simbol al vindecării, mai mult chiar ca un semn al realității că sunt vindecat, iar dacă cineva m-ar fi întrebat ce voi face în ziua când voi umbla, dacă voi pleca acasă de exemplu, ori dacă mă voi întoarce la Paris, aș fi răspuns cu repeziciune și fără nicio ezitare:

„Mă voi duce ca să ating piatra“.

Ei bine, deși tratamentul meu rămânea mereu același și credeam că voi mai sta imobilizat în pat, e drept, fără ghips, încă mult timp, spre extrema mea surprindere, doctorul îmi spuse ca să încep să umblu, deși aveam o plagă deschisă, încet, și astfel se făcu că putui atinge piatra cu mult înainte ca să fi crezut posibil aceasta.

În ziua când ajunsei cu plimbările mele până la piatră, fui extrem de obosit pentru că făcui un efort ca să ajung acolo și drumul, care din pat mi se părea scurt, era în realitate destul de lung,

mai ales prin cotiturile pe care le făcea în dosul caselor ce-mi ascundeau în vale întortocherile acestea. Când atinsei dar bolovanul, abia de-mi mai țineam respirația și de jos de unde mă aflam privii spre clinica și terasa mea, cu o privire ce ar fi vrut să fie orgolioasă, însă care nu era decât obosită.

În ziua aceea pusei pe seama oboselii faptul că nu resimțeam nicio senzație deosebită în momentul când mă aflam pe piatra unde în atâtea ore de reverie dorisem cu pasiune ca să mă aflu. În zilele următoare însă fu același lucru, aerul era uscat în jurul meu, totul era simplu și normal, eram obișnuit cu faptul că umblu și nu puteam pompa din aer o exaltare care nu mă cuprindea. Toată dorința mea era acum descărcată de intensitatea ei ca un acumulator ce nu mai poate servi la nimic, eram tot atât de cenușiu în mine însumi ca și asfaltul pe care călcam și tot atât de tern, fără rezonanță.

Era pentru mine încă o verificare a certitudinii că nu trebuia niciodată să aștept nimic. Toată realitatea este la dispoziția mea cu condiția s-o aspir profund și s-o expir în același moment, fără planuri și fără iluzii.

XIV

Când începui să umblu, avui, de altfel, și preocupări ce nu le avusesem mai înainte. În sanatoriul unde mă instalasem nu erau decât câțiva bolnavi și aceia oameni maturi și femei bătrâne. Era un sanatoriu cu totul izolat de sat, situat la o mare înălțime și pe un drum pe unde nu veneau decât rari trecători. Era, de altfel, un drum frumos ce nu ducea nicăieri și se înfunda în munți, printre pajiști de flori alpine și pădurea cu brazi vechi și putrezi. Îl frecventau câteodată îndrăgostiții.

Când părăsisem Berckul, credeam că voi merge într-un sanatoriu cu mulți bolnavi, animat de voioșie și de tinerețe, și căzusem într-un loc cu totul pustiu, o vilă searbădă și tristă, unde câteva pensionare bătrâne tricotau toată ziua cu ochelarii pe nas și câțiva englezi congestionați jucau în odăile lor bridge, plini de gravitate și atenție.

Când începui apoi să umblu, și făcui în sanatoriu pe coridoare primii pași, reveriile mele și iluziile din atâția ani de imobilizare se încărcară cu virulențe acide și în același timp cu câteva imagini extrem de naive.

— În fine, acum când umblu, voi putea intra în conversație cu frumoasele femei ce trebuie să iasă cu siguranță la plimbare spre amurg…

Și visai odăi splendide în care frumoasele bolnave cu obrajii fardați, în halate ce abea le acoperea toată goliciunea, mă primeau în orele de „tăcere“ și eu treceam astfel din odaie în odaie, cunoscând și iubind în fiecare după-masă fascinante contese goale, cu coliere de perle în jurul gâtului și extraordinare brățări pe mână, mai ales contese, acestea erau în visul meu femeile preferate. Eram înfierbântat de așteptare și mi se părea că în lumea sanatoriilor elegante mă așteaptă brațe deschise care să mă înlănțuie.

În fine, veni și ziua când ieșii în afară de sanatoriu cu prietenii mei. Erau doi engleji, unul mergea cu cârje și era aproape vindecat, un fost inspector silvic în Scoția, celălalt, cu o boală de rinichi, inginer la Aukland în Noua Zeelandă, unde își avea biroul de construcții,

împreună cu un tovarăș al lui. În fiecare săptămână îi soseau din insula lui pachete enorme cu ziare și reviste ilustrate în care puteam vedea splendide peisagii zeelandeze, cu cascade argintii în luminișuri de pădure lângă care stătea câteodată un indigen bătrân cu părul alb și creț dat peste cap, ca o cascadă mai mică și mai strânsă, lângă cascada apelor. Credeam că nu mai există indigeni care să scoboare fluviile în trunchiuri scobite de copaci și cu amulete vrăjitorești pe mână și în jurul gâtului.

Când îi spusei asta inginerului, priveam tocmai o fotografie ce reprezenta diferite fetișuri în jad, sculptate fin și cu artă. Inginerul râse și scoase din buzunar, unde îl ținea agățat printre chei, un asemenea fetiș, în jad verde, exact cum vedeam în revistă. Era atât de uluitoare realitatea amuletei pe care mi-o arăta inginerul, tocmai în momentul când pentru mine ea făcea încă parte din domeniul acela incert și fragil al ilustrațiilor tipărite, încât inginerul trebui ca s-o scoată și să mi-o dea în mână, s-o pipăi, s-o strâng și mai ales să privesc în lumină extraordinarele valuri și umbre pe care transluciditatea jadului le conținea ca o apă împietrită în materia lui. Era ceva

neînchipuit de frumos, concentrat într-o sculptură mică și delicată ce reprezenta un animal cu ochii exagerați de mari și gura deschisă, prin care inginerul trecea inelul cu care o atașa de legătura de chei; avea și un sunet mat când o loveai, un sunet uscat, dar cu un ecou cristalin și scurt, un zgomot mărunt pe care nu-l mai auzisem până atunci niciodată. Cu siguranță că din lipsă de atenție și obișnuință rămân pierdute pentru noi în lume mii de zgomote ca acestea, și clinchete, și sunete, și tonuri, ca și culori și transparențe de ape și sticle și pietre prețioase pe lângă care trecem fără să ne oprim. Câteva zile amuleta de jad rămase în odaia mea lângă mine și când mă trezeam câteodată noaptea o priveam și punând-o la ochi descopeream în transluciditatea ei, în fiecare clipă, noi desene și fantasmagorii de caleidoscop.

Cu inginerul acesta și inginerul silvic ieșii deci pentru întâia oară la plimbare pe drumul ce conducea spre munți trecând prin fața clinicei și care în orele acelea de după-amiază era animat câteodată și de câțiva bolnavi pulmonari ce veneau până aici ca să culeagă buchețele de flori și să respire în voie aerul tare

al înălțimii.

Era și o bancă de piatră, unde ne așezarăm ca să ne odihnim și auzii pe prietenii mei englezi șoptind între ei:

— Crezi că astăzi vine?

— Poate că a trecut…

— Este prea devreme… dacă are de venit, vine de-acum încolo…

— Bine, așteptăm, oricum n-avem nimic de făcut.

Și amândoi râseră și deveniră congestionați și se priveau în ochi cu priviri șirete, ca și cum ar fi fost vorba de un viciu cu totul pervers și ascuns pe care îl cultivau numai ei.

Și era într-adevăr un viciu, dar cuminte, cât se poate de cuminte, un mic flirt cu o fată care trecea în fiecare zi să culeagă flori, dar cu care nu vorbiseră până atunci niciodată, toate relațiile lor mărginindu-se doar la un zâmbet, când trecea, și de câteva zile, o ușoară inclinație a capului. Pentru acest zâmbet și acest mic semn de simpatie ieșeau în fiecare zi la plimbare cât se poate de devreme și se instalau pe bancă șoptind și râzând pe înfundate cu imensă și puerilă satisfacție.

Când îi întrebai despre ce e vorba, la început

nu vrură să-mi spună și numai când aflai de „idilă“ de la o infirmieră, ei îmi mărturisiră totul și îmi arătară într-o după-amiază pe fata pe care o așteptau. Era o elvețiancă cu obrazul lunguieț de cal și în privirile cenușii cu un aer sălbatec și totuși timid. Era pulmonară cu siguranță, se cunoștea asta după tenul ei pământiu în care boala aprinsese două pete vinețiii, purta o beretă și o haină scurtă albastră cu nasturi de alamă și o insignă cu câteva linii albe și roșii la piept, un semn al unei societăți pentru abstinență și prietenie, cu un vultur deasupra unei devize și îmi amintesc că cineva făcuse remarca, în sanatoriu, că simbolul nu era bine ales, deoarece vulturii nu sunt abstinenți.

În picioare avea cizme de piele moale de căprioară și pentru zilele acelea de dezgheț primăvăratec, era tot ce putea fi mai bun pentru plimbări în munți. Eram acum trei care îi zâmbeam și o salutam discret și ea părea oricum emoționată, dar asta nu dură mult pentru că după câteva zile întâlnindu-ne cu dânsa pe drum și noi cei trei urcând, iar ea scoborând, lăsai pe prietenii mei ca să facă mai mulți pași înainte, și rămânând în urmă, în momentul când fata trecu pe lângă mine îi vorbii cu

spontaneitate și fără nicio jenă:

— Vă rog stați o clipă, aș dori să vă spun ceva.

Și ea se opri roșind tare și frământând între degete cele câteva flori albastre ce le culesese pe pajiște.

— Iată ce este, prietenii mei ar dori mult să vă cunoască, dar nu-i niciun chip să găsească vreo cunoștință comună care să vă prezinte. Și pentru că îmi dau seama că veți înțelege situația și nu vă veți supăra, pentru a face cunoștință, am îndrăznit să vă opresc și să vă vorbesc, aș vrea să nu mă credeți insolent și să mă iertați.

În timp ce eu vorbeam astfel cu dânsa, unul din prietenii mei, auzind în dosul lui un zgomot de voci, se întoarse și mă văzu în conversație cu fata necunoscută. Cred că puține lucruri îl uluiseră atâta în viață, oricum luase o mină de stupefacție și intensă mirare ca și cum ar fi fost vorba de ceva cu totul extraordinar. Cu mâna întinsă, arăta celuilalt spre mine și bolborosea în neștire.

— Iată, uite, îi vorbește… vezi… îi vorbește…

Când îi făcui apoi semn să se apropie uimirea lui fu cu totul extraordinară și, deși prietenii

mei erau oameni în vârstă, roșiră amândoi copilărește când întinseră mâna pentru a face cunoștință. Cred că ceea ce făcusem era pentru dânșii ceva ce nu văzuseră încă în viața lor.

În felul acesta izbutiră în fine după luni de zile, să animeze puțin „idila“ lor și de la un zâmbet și un mic semn de amiciție să treacă la convorbiri cu fata „care culegea flori“ și care veni chiar să-i vadă în unele după-amieze și să ia ceaiul cu ei.

Cu aceasta, interesul meu pentru fata misterioasă încetă, însă de plimbările mele pe drumul izolat este legată și o altă întâmplare, cu mult mai penibilă, cu mult mai dramatică și destul de rușinoasă pentru mine. Și azi, când îmi amintesc de fapta mea, tot mă mai roade ceva și mă jenează, deși mi s-au întâmplat și am trecut de-atunci prin atâtea situații penibile, încât aceasta este oarecum acoperită de uitare, fără a mai spune că am început să accept orice judecăți asupra sentimentelor mele și că examenul conștiinței îmi este ceva necunoscut care m-ar lăsa perfect calm.

Pentru că nu scriu însă această carte nici pentru confortul meu sufletesc și nici pentru acel al cetitorului, voi povesti și această

întâmplare oribilă și jenantă pentru mine ca și pentru aceea care a avut de suferit de pe urma ei.

În plimbările mele, sprijinit în cârje, prin fața sanatoriului până la banca de piatră, întâlneam și câțiva pensionari ce locuiau într-un magnific sanatoriu din apropiere, un hotel imens cu un confort extraordinar, cu odăi luxoase și, bineînțeles, cu prețuri extrem de ridicate. Pentru a locui acolo, pensionarii ce-i întâlneam trebuiau să fie destul de bogați, dar totuși nu erau din acei care puteau să mă intereseze și a căror cunoștință o doream. Erau mai ales cei grav atinși care veneau pe-aici, cu mine preocupate, îngrijindu-se serios, pensionari ce tot timpul se gândeau la temperatură și la expectorații și care erau din această pricină îmbătrâniți prea devreme. Erau pensionarii „serioși“ ai sanatoriului, dar știam că mai sunt și alții tineri, veseli, femei splendide și bărbați frumoși, ce-și petreceau nopțile și după-amiezele în chefuri clandestine și nu se prea gândeau cu deosebită atenție la boală, pe aceștia vroiam eu să-i cunosc.

Până ce nu voi putea merge mai mult și sta câteva ore în picioare, nu era niciun chip ca să

cobor în sat pentru a-i întâlni. Este drept că extraordinarul sanatoriu se afla chiar în apropiere, însă nu cunoșteam pe nimeni care să mă introducă și să-mi înlesnească apoi cunoștințe interesante. Iată pentru ce mă hotărâi să intru în vorbă cu oricare din pensionarii „serioși“ și astfel să ajung și la cei „neserioși“ venind în sanatoriu.

Era printre pensionarii solitari o fată tânără în vârstă de vreo optsprezece ani, cu un obraz cu totul lipsit de vreun caracter deosebit, puțin pistruiată și mergând puțin încovoiată, cu același fular verzui la gât și același tailleur de stofă gri, tușind pe înfundate din când în când și ascunzându-și tusea în batistă, ori oprindu-se și așezându-se pe bancă pentru a-și regăsi respirația.

Îmi propusei să-i vorbesc, s-o interpelez fără cunoștință, exact cum mai făcusem, și apoi să-i fac și curte pentru a mă împrieteni cu dânsa, în așa fel încât să ne facem vizite, să ne împrumutăm cărți și ziare, și ea să mă recomande și altora în sanatoriu.

Pentru aceasta nu-mi rămânea decât s-o pândesc într-o zi când pe drum nu se afla nimeni, ori se va opri, și să mă apropii de dânsa.

În diferite rânduri încercasem ca să-i atrag atenția prin priviri și, deși eram sigur că observase insistența mea, totuși în niciun fel nu-mi dădea vreun semn de înțelegere și de încurajare. Cu privirile reci, indiferente, trecea înainte și nu mișca capul nici la dreapta, nici la stânga, cu gesturile la fel de lipsite de caracter și de diversitate ca și obrazul ei pistruiat și închis în sine.

„Cred totuși că va fi flatată să-i fac curte“, îmi spuneam. „este destul de urâtă pentru ca nimeni în sanatoriu să nu facă aceasta.“

Și într-o zi, găsind un moment favorabil, mă hotărâi ca să-i vorbesc. Eram la câțiva pași de dânsa și o așteptam. Cu multă siguranță de mine, mă apropiai de dânsa și când era numai la un pas de mine, mă descoperii și îi spusei, cred, cam aceleași lucruri pe care le spusesem cu câteva zile mai înainte tinerei elvețience cu insigna de temperanță:

— Vă rog, domnișoară, aș vrea să vă spun ceva și să fac în același timp cunoștință cu dvs…

Cred că doar atâta îi vorbii, deoarece ea între timp venise și doar ridicând ochii spre mine cu o privire plină de imputări, își continuă drumul, dreaptă, bățoasă, ca și cum nimeni nu i-ar fi

vorbit, lăsându-mă ridicol în drum, cu capul descoperit, sprijinit de cârji și continuând a bolborosi cuvintele ce mi le propuneam să i le spun, dar pe care nu le mai auzea nimeni acum.

Eram cumplit de înfuriat. Într-o clipă toate judecățile mele anterioare despre dânsa deveniră exact contrarii, cum în mișcarea pendulară se întoarce în sensul opus pendula care și-a parcurs distanța toată. Și în aceeași seară povestii și prietenilor mei ce mi se întâmplase.

— Cu o fată urâtă să nu te pui – explicam eu – ea poate crede că vrei s-o seduci, de vreme ce toți o lasă în pace și deodată vii să-i vorbești… cu siguranță că a răspândit zvonul în sanatoriu că a fost atacată în pădurricea de lângă sanatoriu de un satir care a vrut s-o violeze… ha! ha!…

Dar urmarea cea mai penibilă și de care îmi amintesc cu cea mai mare jenă se petrecu în ziua următoare, la plimbarea obișnuită cu prietenii mei.

Când ea trecu pe lângă mine, eram cu dânșii și murmurai feroce, destul de tare ca să audă și dânsa:

— Și apoi… n-am niciun regret… e destul de urâțică.

Cred că auzise, pentru că desigur că indignarea i se urcă în gât și o făcu să tușească. Eram însă satisfăcut că mă răzbunasem atât de repede. Îmi propuneam, când o voi putea cunoaște prin cineva de la sanatoriul unde stătea, să-i vorbesc fără înconjur și să-i explic că nimeni nu-i satir, mai ales pentru dânsa. În zilele următoare făcui chiar cunoștință cu un tânăr de la acel sanatoriu. Eram acum sigur că îi voi putea vorbi și ei. Mă duceam acum pe la sanatoriul cu bolnavi bogați, unde întâlneam, desigur, pe culoare, femei frumoase și tineri distinși, cu care însă nu făcui cunoștință decât mai târziu.

Într-o zi, se prezentă și prilejul de a fi prezentat „urâțelei mele“. Era o zi cenușie și uscată, călduță și întunecată, mersesem cu prietenul meu să conducem la funicular o bolnavă care pleca și care își lua rămas-bun chiar pe peron. Toți prietenii ei erau adunați acolo, sanatoriul era prea distins pentru a nu poseda gara lui particulară până unde urcau funicularele la capătul liniei și apoi scoborau.

În mijlocul grupului care conducea pe bolnavă, zării și pe „urâțica“ mea, ceva mai retrasă deoparte. Și ea mă văzu și se roși ușor. Îl

întrebai pe prietenul meu dacă poate să mă prezinte ei. În acest timp ea mă urmărea și ghicea despre ce e vorba.

— Pentru ce să te prezint? întrebă prietenul meu. Este o cunoștință complet lipsită de interes… fata asta e mută…

— Ce spui? făcui eu uluit.

— Îți spun că e mută… adică nu vorbește, are o laringită cu extrem de grave complicații, n-are voie să mănânce alimente solide și nici să vorbească… de altfel, chiar dacă ar încerca, n-ar putea scoate decât un horcăit nedeslușit deoarece coardele vocale sunt cu totul roase de tuberculoză… doctorii cred că n-o s-o ducă mult…

În acest moment sosise funicularul și toată lumea era ocupată cu plecarea bolnavei; înainte însă de a părăsi gara privirile mele se mai întâlniră o dată cu ale „urâțelei“ și în ochii ei trecu nu știu ce grea imputare pentru mine.

Plecai amărât, disperat, în timp ce se repeta în mine ca o placă de gramofon stricată „e mută… e mută… e mută“.

XV

Cu mare mirare, când recitesc ce-am scris, regăsesc în cele povestite exactitatea întâmplărilor care s-au petrecut în realitate. Îmi este atât de greu să le degajez de cele ce nu s-au întâmplat niciodată! este atât de greu să le curăț de zgura de visuri, de interpretări și de deformări la care le-am supus. În fiecare clipă, îmi vin în minte alte imagini, alte reverii sau simple viziuni în lumini seducătoare pe care trebuie să le îndepărtez pentru a păstra povestirii mele oarecare logică și la urmă sunt primul care mă mir că ceea ce am scris poate fi inteligibil. Dar aș vrea câteodată să-mi însemn și toate reveriile și toate visele nocturne pentru a da cu adevărat imaginea viziunii iluminate care stă înfundată în întunericul meu cel mai familiar și cel mai intim.

Poate că voi putea scrie odată toate întâmplările din vis tot atât de pasionante ca și

cele din viață, poate însă că forțele îmi vor slăbi și nu voi putea scrie deloc… În acest caz, mi-ar părea rău să nu fi consemnat de exemplu și visuri care m-au amuzat sau m-au fascinat cu mult mai intensă pasiune decât viața realității.

Îmi amintesc, de pildă, în acest moment numai de un mic și izolat fragment de vis și imediat îmi dau seama cât aș putea să-l amplific și ce întâmplări ar putea avea loc în decorurile și cu personajele lui. Este însă acum, așa cum îl văd, numai o prezentare și o introducere în aceste întâmplări, dar destul de amuzantă, cred, pentru ca s-o redau așa cum am văzut-o în somn.

…În oraș intervenise o schimbare pe care aș putea s-o numesc de „specializare“. Era aceeași stradă bine cunoscută de totdeauna, însă magazinele și toate instituțiile căpătaseră forma „serviciului“ lor, de exemplu, gara era neagră, lustruită, și ca o imensă locomotivă cu intrarea prin ușa fochistului și peronul de așteptare în fața cazanului de aburi, poșta avea forma unei cutii pentru scrisori, galbenă cu dungi albastre, o librărie era în formă de călimară și alta în formă de volum frumos legat, toate cofetăriile aveau formă de prăjituri cu cremă și frișcă,

magazinele de gramofoane, pâlnii enorme, iar mezelăriile erau în formă de jambon pus pe lat… toate acestea însă nu sunt decât o impresie ștearsă și care se pierdu curând când intrai în magazinul cu mezeluri unde trebuia să cumpăr ceva pentru masa de seară. În magazin mă așteptau toate surprizele și toate uimirile. Era un magazin cu rafturi și tejghele ca oricare altul, dar făcute cu totul în mod deosebit, pereții din tocătură de cârnați presat care avea de departe aspectul unui mozaic roșu de toată frumusețea, rafturile din felii subțiri de slănină întărite cu un procedeu special, ceea ce le făcea să pară de fildeș, și tejghelele din pateuri cu aspic, tare ca sticla, curate și strălucitoare ca în orice mezelărie bine ținută.

Era o adevărată plăcere gustativă să privești toate acestea, în același timp însă eram extrem de intrigat de două lucruri cu totul curioase: mai întâi patronul mezelăriei, un omuleț cu fața smeadă și mustăcioară, era îmbrăcat în haine de cioclu, iar în al doilea rând, pachetul cu mezeluri pe care mi-l dete purta o mică etichetă bine pusă în evidență „Fabricat la radio“. Ce însemnau hainele de cioclu și ce erau cuvintele care însoțeau mezelurile? Iată ce fierbeam de

curiozitate să știu și, în timp ce plăteam patronului care servea singur în magazin la ora aceea matinală, îl întrebai ce vroiam să știu.

— În timpul zilei am șorț alb de mezelar, îmi spuse dânsul, dar dvs. ați venit să târguiți devreme și n-am avut încă timp să mă schimb, am avut câteva coroane de livrat azi-dimineață la o casă mare și trebuia să mă pun în uniformă…

Pentru că văzu că nedumerirea mea crește, îmi explică lucrurile mai pe larg.

— Când m-am însurat, eu eram negustor de articole funebre și antreprenor de înmormântări, cu o frumoasă prăvălie, bine asortată, plină de sicrie, coroane mortuare, lampadare funerare și toate articolele pentru morți, o situație frumoasă, cum se spune, și destul de rentabilă. Câțiva ani am continuat împreună cu soția mea care mă ajuta, meseria aceasta până în ziua când socrul meu muri lăsând ca moștenire soției mele, unica lui fiică, această mezelărie. Era un comerț cu mult mai ispititor și cu mai mult câștig decât acel al pompelor funebre, pentru că jambon și cârnați se mănâncă în fiecare zi, pe când oamenii nu mor cu aceeași regularitate. Pentru a nu lăsa totuși

ca să-mi scape din mână un comerț deja bine introdus și unde, de asemenea, puteam să câștig, am hotărât ca să păstrez și sicriele și mezelurile. Și pentru că acolo unde țineam prăvălia chiria se scumpise enorm, în timp ce casa aceasta era proprietatea mea, am decis ca să exercit amândouă comerțuri în același local și astfel gospodinele știu că marți, joi și sâmbătă pot găsi în magazinul meu cele mai proaspete și apetisante mezeluri cu prețuri de concurență (în celelalte zile nici nu-i „interesant“ ca să ții deschis, fiind zile de post și nimeni nu cumpără în aceste zile carne, oamenii din orășelul ăsta sunt bigoți), iar în zilele de luni, miercuri și vineri vând tot ce privește ceremoniile funerare.

În fine, pentru ca clienții să nu cumpere pateu de gâscă într-un magazin cu sicrie și coroane mortuare într-unul cu salam și pastramă, și pentru că orașul nostru este „specific“ după cum ai putut vedea, adică fiecare prăvălie are forma exactă și decorul lucrurilor ce le vinde, în zilele de mezelărie ca de exemplu azi, magazinul are în exterior aspectul unui enorm jambon și în interior este după cum vezi cu pereți de salam, rafturi de slănină și tejghele de aspic, iar în zilele de

pompe funebre, cu ajutorul unor mici accesorii de toaletă ce se agață cu ușurință de niște cârlige și șuruburi sistematic făcute, într-un sfert de oră îmi transform jambonul exterior în craniu mortuar cu dinți galbeni și orbite înfundate și interiorul în cavou. Totul rămâne pe loc, numai că acopăr pereții cu pânză neagră, învelesc jamboanele în mătase neagră și cârnații la fel, ornamentându-i cu beteală de argint ca lumânările de nuntă, atât doar că lumânările mele sunt negre (și dacă le zgândări, vezi că în mijloc sunt umplute cu carne tocată de purcel). Cu elementele acestea decorative negre și argintii în câteva minute nu mai recunoști mezelăria. totul a devenit funerar și tenebros… negru și argint…

Câteva clipe rămase pe gânduri, apoi îmi spuse pe șoptite, cu multă filozofie:

— Totul este aranjamentul de culori, colorează în negru și argint cea mai veselă și splendidă grădină cu trandafiri și ea îți va părea funerară… trandafirii negri și frunzele de argint… mortuar… sinistru… totul este o chestie de aranjament de culori și de semnificația lor care ne-a intrat în obișnuință și s-a înrădăcinat în noi adânc de tot.

Cu voce și mai scăzută, zâmbind fin sub mustața mică și apropiindu-se de mine, îmi șopti confidențial:

— Vă propun o experiență, duceți-vă acasă și ornamentați… hm… cabinetul… hm! înțelegeți ce vreau să spun… hm! W.c. cum se zice… ei bine, ornamentați tot interiorul cu hârtie neagră și puneți înăuntru și coroane mortuare și baniere „Pomenirea veșnică“ și „În eternitate ne vom aminti de tine“… ei bine, vă garantez că… hm! încăperea nu va mai putea fi utilizată în scopul ei obișnuit… în câteva zile toată casa va fi constipată, vă asigur…

Cu mâna făcui un gest de nerăbdare și el înțelese că nu trebuie să insiste.

Îmi mai rămânea ca să știu înțelesul inscripției de pe pachetul cu mezeluri „Fabricat la radio“. Când îl întrebai, patronul dublu al mezelăriei și pompelor funebre păru foarte surprins de nedumerirea mea.

— Este totuși imposibil, domnule, să nu cunoașteți această invenție…

Și cum continuai să-i mărturisesc că nu știam despre ce e vorba…

— Vă cred… însă credeam că n-ar putea să mai existe azi cineva care să nu știe ce e un

„radio de fabricație“… și un copil vă va spune ce este… mă întreb dacă știți ce este o bicicletă…

— Vă rog lăsați ironiile și dacă aveți de gând să-mi spuneți…

— Cu plăcere… cu plăcere… veniți vă rog după mine… în odaia de fabricație.

În această odaie, alăturată magazinului, zăcea în mijloc un extraordinar aparat, asemănător unui aparat de radio, însă de vreo trei ori mai mare, având în locul vorbitorului o deschizătură cu pereții albi lustruiți și curați.

— Ce undă vreți să prindem? întrebă cioclul mezelar.

— Îmi este indiferent…

— În cazul ăsta, voi prinde la întâmplare…

Și învârti un buton, așteptând să se încălzească lămpile, în timp ce eu observai că în față aparatul avea o listă exact cum au toate aparatele de radio însă în loc ca să fie înscrise pe ea nume de orașe cu posturi emițătoare, era o înșirare de fabrici cu specificarea produselor ce fabricau în litere mai mici, ceva ca o carte de adrese pentru toate industriile europene și recunoscui chiar câteva mărci celebre. Când lămpile fură aprinse, mezelarul învârti un buton

și indicatorul se opri la „Sardinos aux huilos“ Portugalia, în aparat se auzi un zbârnâit scurt și în cutia vorbitorului, ca și cum s-ar fi condensat din aer, încet, încet se cristaliza și devenea din ce în ce mai opacă, mai consistentă și mai materială o frumoasă și apetisantă cutie de sardele pe care mezelarul o scoase din aparat și mi-o întinse:

— Puteți gusta din aceste sardele, sunt cele mai fine… Și spre uluirea mea îmi puse în mână cutia care purta ca și mezelurile inscripția cunoscută.

— Îmi permiteți să vă spun că nu înțeleg… bolborosii eu.

— Vă voi explica atunci totul, spuse mezelarul… Acest aparat pe care văd că nu-l cunoașteți a fost inventat și lansat acum zece ani de zile. Este așa numitul „radio de fabricație“, și ca toate invențiile mari se bazează pe un principiu destul de simplu. Cunoașteți desigur aparatele de radio muzicale, ei bine, care este principiul lor? Într-o odaie oarecare în care nu se aude nimic, plutesc totuși unde muzicale și aparatul din aerul amorf, plin de microbi, de fum, de azot și de tot felul de componente inutile, extrage doar unda care îi

trebuie, elementul muzical al aerului, îl curăță de microbi, de oxigen, de tot ce nu e muzică și îl dă urechei gata de audiție… extras din aerul unde zăcea amestecat cu elementele impure. Exact acesta este și principiul aparatului de față; într-o cutie pe care o are la spate, și pe care n-ați observat-o, pun în fiecare zi tocătură de carne, de pește, tot felul de bucăți și stofe ce găsesc prin casă, panglici, fier vechi, făină, vin și hârtie, coji de portocale, cutii de chibrituri și timbre uzate, în fine tot ce găsesc, tot, absolut totul… și aparatul este același filtru ca și pentru muzică, potrivesc butonul pentru o fabrică de sardele și „unda de fabricație“ care este în aer se acordă cu unda aparatului care din materia impură și diversă din cutie, alege exact ce-i trebuie pentru a fabrica o cutie de sardele, după cum în aparatul de radio muzical, acordul undelor face ca să-și aleagă aparatul din aerul impur, notele trebuincioase pentru o simfonie de beethoven… e simplu…

Și, după cum vezi, aparatul posedă o listă mare cât se poate de variată, cu uzini de „unde de fabricație“ pentru toate obiectele… Vă veți spune, desigur, că în cazul acesta fiecare gospodină putea să-și cumpere un aparat cu

care să-și fabrice singură în casă tot ce poftește și că astfel comerțul ar deveni inutil. Când a apărut pe piață aparatul, cam așa a fost, și au fost și întruniri, și proteste, și greve, până când a intervenit statul și a reglementat în mod strict posesia aparatelor și fabricația produselor în sensul că posesorul unui aparat nu poate fabrica decât produsele pentru care are licență pe numele lui și pentru care plătește taxe, destul de ridicate de altfel.

În același timp fabricile continuă și ele să funcționeze pentru că sunt clienți care preferă produsele acestora, găsind în produsele de radio nu știu ce gust artificial și fad ca și acei iubitori de muzică care nu pot asculta în vorbitorul unui aparat un concert, găsindu-l cu totul schimbat și lipsit de muzicalitate adevărată…

Cred că acum înțelegeți pentru ce se pune inscripția. Cu aparatul meu eu n-am dreptul să scot decât mezelărie, însă pentru că dvs. nu-l cunoșteați, am fabricat și sardele ca să vedeți cum vine fabricația… Pot fabrica însă orice…

În timp ce vorbea, învârtise butonul și în încăperea specială a aparatului își făcu apariția încet, încet o splendidă și lucioasă cravată de mătase pură. Tot astfel îmi mai aduse și o cutie

cu țigarete străine, un ceas de mână și un fular călduros de lână.

— Ce-ați spune de o sticlă de șampanie franțuzească?

Eram într-adevăr amator de așa ceva.

Cu mare atenție, mezelarul potrivi butonul și începu să se condenseze în aparat o sticlă din cele mai renumite pivnițe. Când fu gata și o luă din aparat, mezelarul scăpă însă o groaznică înjurătură, sticla era destupată și plină cu butoni de manșetă.

— Ce este? întrebai nedumerit.

— Este că a fost interferență de unde… ca și la aparatele muzicale se întâmplă să „prinzi“ două posturi în același timp și atunci iese un produs care nu este decât o combinație a amândurora. Într-o zi aparatul mi-a fabricat astfel farfurii din hârtie sugativă și, odată, o blană de vulpe din cozi de cireși pentru infuzie. În fine, odată, o mașină de scris, completă, cu tot ce trebuie, însă inutilizabilă. Era din cașcaval.

Îi mulțumii pentru toate explicațiile binevoitoare și dădui să plec.

— În momentul de față, adăugă el, este mare dumping și posturile japoneze te umplu cu

marfă, dacă prinzi tokio poți avea becuri electrice și biciclete câte vrei. Cu un post european ai o bicicletă într-o jumătate de oră și pentru fabricarea ei trebuie să umpli de două ori cutia cu materie amorfă, în timp ce Tokio furnizează în acest interval de timp zece biciclete și cu o singură cutie de materie.

Îmi amintii brusc de ceva pentru a stabili analogia completă cu aparatele de radio muzicale.

— Și paraziți… aparatul n-are paraziți?

— Eh, eh, și încă cum, spuse mezelarul râzând, când fabric cârnați, de pildă, și sunt paraziți, în loc de cârnați îmi vin în aparat, păstrând aceiași formă… îmi șopti la ureche: excremente… pur și simplu excremente…

Cu asta, vizita mea la mezelarie luă sfârșit. Îi mulțumii încă o dată și plecai.

În stradă mă așteptau trei prieteni, dar și aceștia prezentau curiozități extraordinare, cel dintâi era de culoare albastră, pielea corpului lui din cap până în picioare era smălțuită cu email albastru ca lighenele și vasele de bucătărie, explicația era că în țara „specificităților“ și oamenii luau aspectul meseriei lor, iar prietenul meu era inginer într-o

uzină pentru smălțuit vase, cel de al doilea purta haine de celofan și era în întregime transparent și întunecat ca o radiografie.

— Știi că eram dintotdeauna o persoană suferindă, îmi spuse el când îl întrebai ce înseamnă aceasta. Îmi trebuia veșnic câte o radiografie pentru a ști ce am, ce mă doare, așa că m-am hotărât într-o zi ca să mă radiografiez o dată pentru totdeauna și să îmbrac și haine de celofan ca să pot urmări în orice clipă ce se petrece în corpul meu.

Cât privește pe al treilea, avea niște splendizi ochi verzi și nimic deosebit, ne servi cu bomboane care observai că erau în realitate niște ceasornice ce se topeau în gură. Și chiar prietenul meu cu piele albastră spuse:

— Cred că ești înainte cu cinci minute, ca și cum ar fi spus: e cam acră această bomboană. Era un artist-fantezist absolut simplu, atât doar că atunci când băgă bomboana în gură observai că în loc de dinți avea mici păpuși de porțelan și că limba îi era despicată în laniere fine și roșii, ca o crizantemă pe care ar fi ținut-o în gură, plină de petale cărnoase și umede. Și când mă uitai mai bine la ochi, văzui că sunt făcuți din două bobițe de la sticlele de limonadă.

Cu acest amănunt uluitor, visul meu luă sfârșit.

XVI

În zilele frumoase de iarnă, norii se întindeau câteodată până departe la picioarele Leysinului ca un imens și somptuos covor de vată albă, puțin roză, cu un cer extraordinar de albastru și transparent ca sticla sifoanelor. În sanatoriu, pe terase, bolnavii stăteau la soare goi și, deși în jurul lor zăpada sticlea pe acoperișe și pe câmpii, era totuși cald, deoarece nicio briză de vânt cât de slabă nu sufla în aerul odihnit și pur.

Erau zilele de carnaval și bolnavii hotărâră ca să organizeze o mică serată cu măști și alte distracții în saloanele sanatoriului. Toată lumea se va deghiza și toți vor avea costume, chiar cei bolnavi care vor fi aduși pe tărgi de infirmiere și brancardieri. cu câteva zile înainte, începură pregătirile pentru ca în ajun toată lumea să fie veselă și preocupată. Era tocmai una din zilele senine de iarnă și bolnavii care umblau alergau

în pielea goală pe terasă pentru a se consulta și a face glume despre serata ce o dădeau.

Până și infirmierele luau parte la aceste pregătiri și nimeni nu ținu seama de cură, în ziua aceea, iar când veni doctorul la vizită fu primit cu aplauze și interpelări vesele, încât omul nu mai putu spune nimic. Era și el de acord că bolnavii trebuie să se distreze câteodată și ei.

Îmi dădui la făcut un costum de arlechin cu romburi galbene și negre din pânză neagră, umblam încă în cârji, dar asta nu se observa, eram un arlechin invalid. Când veni seara și coborârăm în salon, ne admirarăm toți costumele. Era printre noi o tânără doamnă slăbuță și palidă (internată la sanatoriu pentru plămâni), care se deghizase în marchiză, purta o perucă de lână albă, strălucitoare, și pantofi cu tocul roșu, o rochie de mătase violetă, iar pe față și pe pieptul decoltat își lipise buline negre, dar totuși era o marchiză cam slăbuță, cu decolteul fragil și puțin scheletic. Cu dânsa veni și fratele ei, un tânăr robust, sportiv, care sosise pe motocicletă din Franța și n-avea alte haine decât cele cu care călătorise, o tunică și pantaloni kaki cu jambiere de piele.

Pentru a fi costumat și el, își înveli capul cu un fular și spuse că este arab. era apoi un tânăr cu genunchiul operat și fix, în costum de „prețios“, un altul pudrat tare în „Pierrot“, și unul în turc cu șalvari, brâu și fes pe cap. Cât despre femei, ele erau puține, infirmierele nu se putuseră masca, pentru că erau din când în când sunate de bolnavii mai gravi ce rămăseseră în odăi, încât în afară de marchiză și o tânără fată în rochie de papură, cu coliere și flori, „tahitiană“, mai erau doar două doamne mai în vârstă, care își aduseseră cu ele lucrul de mână. În rândul bolnavilor culcați și nemascați mai erau englezii, prietenii mei, care preferau să stea întinși pentru că aveau intenția să se îmbete și încă trei bolnavi, unul de la altă clinică, un francez puțin în vârstă cu părul complet alb, dar vesel și binedispus, bun pentru astfel de petreceri și un elvețian tânăr de tot, un băiețaș de patrusprezece ani care se ameți îndată cu cel dintâi pahar de vin.

Până ne adunarăm toți și până ce atmosfera începu ca să devină mai antrenantă, domni în salon un îngheț cu mutre lungi și închise, deoarece mulți bolnavi nu se cunoșteau între dânșii. Era de datoria infirmierelor să facă toate

prezentările. Când se dădu apoi drumul unui radio, într-o clipă aerul încăperii se alcooliză cu muzică de jazz și se destupară primele sticle cu vin. În pauză, când aparatul tăcu (cineva îl închise), apoi marchiza se așeză la pian și cu un singur deget parcurse pe clape o melodie, apoi cu ambele mâini și fredonând ușor cântă o mică șansonetă plină de umor al cărei refren îl reluarăm cu toții în cor. Era un pian cu coardele dezlânate, cu sunete de țambal, așezat prost pe parchet, încât făcea ca să vibreze un paravan de lemn din apropiere și un candelabru de bronz de pe o măsuță. era ca și cum florile pictate pe paravanul afumat și vechi și candelabrul strămoșesc recăpătaseră o nouă tinerețe și se apucară să petreacă, zgâlțâindu-se cu căderea mâinilor pe clape, după muzica de dans. Și tânărul cu motocicletă se așeză la piano, cântând destul de bine.

În salon începu să circule vinul mai intens, era de ajuns pentru toți. Și apoi bolnavii începură să comande și pe contul lor. Toată lumea era puțin amețită, englezii își comandaseră brandy cu sifon și francezul oferi șampanie la întreaga asistență. Când tânărul motociclist se așeza acum la piano, candelabrul

și florile de pe paravan dansau mai pasionat cu tremurături din ce în ce mai tari, iar coardele de țambal ale pianului primeau lovituri ca pentru a fi rupte. Era un cântec destul de caraghios, mai ales când fratele se adresa „marchizei“ care își scosese peruca și apărea acum firavă și bolnăvicioasă în rochia ei stilată.

Mon vieux, tu as bonne mine…

T’as dû changer de cuisine…

Era aproape două noaptea, o sonerie pe un coridor îndepărtat zbârnâia din când în când și câte o infirmieră dispărea, apoi se auzi afară și sforăitul tăcut al unui automobil, al doctorului. Era un caz grav deci. Într-un colț, surprinsei o infirmieră:

— Este domnișoara Corinde, știți, tânăra călugăriță cu peritonita tebece (în sanatoriu se spunea „tebece“ pentru tuberculoză). Pentru ea a venit doctorul… a adus, mi se pare, baloane de oxigen.

În același moment cineva mă trase de mână, era „marchiza“ care dorea ca să vin cu dânsa. Eram doar singurul ce nu se amețise prea tare și putea să se ție încă pe picioare cum trebuie.

— Unde mergem? întrebai pe coridor.

— Te rog însoțește-mă la Corinde… m-a

chemat în agonie și vreau să o mai văd o dată…

— În costumul ăsta ridicol?

— Ei și? crezi că își mai dă seama de ce se petrece în jurul ei?

Era mare tăcere pe coridor, o lampă slabă ardea sinistru în fața odăii muribundei, ecouri înfundate veneau din salon.

Mon vieux tu as bonne mine…

T'as dû changer de cuisine…

Când ieși o infirmieră, pentru a nu deschide ușa de două ori, intrarăm în odaie, „marchiza" și cu mine.

În jurul patului din mijlocul odăii era prea multă lume pentru a vedea ceva, era mama bolnavei, o femeie mică, zbârcită, cu părul murdar cenușiu prins în smoc, două infirmiere și doctorul cu balonul de oxigen în mână, apoi se apropie și prietena mea și se îndepărtă.

— Ce frumoasă e… du-te și vezi… îmi spuse ea.

Când una din infirmiere se îndepărtă, mă apropiai de pat și privii pe bolnavă. Era oare într-adevăr aceasta călugărița bolnavă despre care se vorbea în sanatoriu pe șoptite? Până atunci întâlnisem în viață multe călugărițe, toate bătrâne sau urâte și cu aparență de fete

bătrâne sâcâite de indispoziții interioare. Și deodată, această călugăriță, cu profilul fin și nările roz, cu un ten îmbujorat puțin de febră ca un fard bine aplicat, cu ochii deschiși puțin oblic și verzi, splendizi, și părul negru, aproape cu străluciri albastre în jurul capului, răspândit în volute pe cearceafuri. Pentru ce era oare atât de frumoasă? era dar adevărat că existau călugărițe frumoase? erau dar adevărate toate romanele în fascicule din copilăria mea, cu coperte ilustrate în culori, „Frumoasa călugăriță“, 5 bani fascicola? toată copilăria mea căpăta un sunet mai adânc și mai amplu ca al unui clopot în fundul apei.

Și eu în haine de arlechin, în fața ei? toate situațiile romantice, toate scenele extraordinare de foileton erau dar adevărate? În clipa aceea trăiam „arlechinul și călugărița muribundă“ și îmi rămânea doar să cânt din chitară serenada de odinioară pentru ca frumoasa Corinda (și numele era din romane) să poată să mai asculte o dată înainte de a muri vechile acorduri nostalgice.

Toată realitatea contribuie câteodată la romantismul și propria ei falsificare până la artificialitate. Este una din resursele imensei ei

diversități.

În momentul când vroiam să părăsim odaia, bolnava păru că se înăbușă și doctorul se silea să-i descleștеze fălcile pentru a-i pune în gură tubul de la balonul cu oxigen, și menținând apoi dinții desfăcuți pentru ca să nu-l spargă și să înghită bucățile. Era o scenă pe care n-o prevăzuse romancierul în fasciculele sale.

În odaie mirosea foarte plăcut a tămâie, toată după-amiaza se arseseră mirodenii așa cum dorise bolnava. Când ne trezirăm în coridor, aerul nopții era rece și pătrunzător. În salon nu mai era nimeni, luminile stinse și mobilele răvășite, prin geamurile mari spre grădină în claritatea incertă a cerului nocturn se vedea că afară fulguiește încet. Unde plecaseră cu toții?

În odăile lor urcaseră numai bolnavii pe targă; englezii, cu motociclistul și două infirmiere erau în pădăricea de lângă sanatoriu, așa spunea bucătarul sanatoriului, care spăla vasele.

— Toți s-au dus în pădurice… cu lampa de la motocicletă, îi veți găsi cu ușurință… trebuie să fie în luminiș… nu puteți să vă rătăciți… drept înainte pe cărăruie.

— Ei, ce spui, mergem? întrebai pe prietena

marchiză. Dar ea își și îmbrăcase în holul de la intrare un pardesiu și deschidea încetișor ușa. Cu cârjile, o urmai.

Era într-adevăr un drum drept în pădure, dar în întuneric nu se vedea nimic și ne luam, pentru a găsi cărarea, după urma ei în zăpada care strălucea mocnit. Când intrarăm în pădurice, la câțiva pași de sanatoriu, obscuritatea se făcu tot atât de deasă cât și desișul de brădet. În fund zăream însă o imensă strălucire și ne îndreptarăm într-acolo.

Era cald și bine în luminiș, zăpada nu putea pătrunde, acele uscate ale brazilor formau pe jos covoare moi și parfumate, în jur erau bănci pentru odihnă, și farul cu acetilen al motocicletei răspândea în încăperea aceasta vegetală o lumină orbitoare în care uniforma infirmierelor căpăta o strălucire extraordinară.

Erau amețiți de-a binelea cu toții, se tăvăleau pe jos, în moliciunea acelor de brad și cântau lucruri obscene. Erau toți în hainele lor obișnuite și tânărul motociclist își scosese turbanul. Eram singurul în costum de carnaval, un arlechin rătăcit în noapte, undeva în desișul unei păduri, în lumina unui reflector. Ce căutam acolo, nu știu, și nu știu cine eram și ce era

adunarea aceea și ce era volumul acela de lumină în care ne băgasem.

În jurul nostru zăcea întunericul ca un vin gros și noi ne făcuserăm un locșor în noapte și îl iluminarăm și ne cuibărirăm în încăperea noastră de lumină în timp ce în jurul nostru, somnul și visele dizolvate în întuneric se filtrau încet din vinul întunericului, în cupele craniene ale oamenilor care dormeau și îi îmbăta cu alcoolul lor tare de imagini și viziuni teribile. Și acolo, pe un pat în sanatoriu, zăcea „Frumoasa călugăriță“ cu bucățica ei de lumină și cu veghea ei în noapte ce se epuiza ușor, evaporându-se în întuneric. În întunericul acesta expiraseră și se evaporaseră atâtea vieți, și întunericul rămânea tot gros și des și nici urmă în el de viețile care s-au scurs într-însul.

Și stăteam eu, arlechin în haine bizare în noapte adâncă, da, adâncă pentru că în ea se înecau viețile fără urmă și nu înțelegeam și mă căzneam să înțeleg ceva și nu înțelegeam nimic. Și cântam o melodie și gura mea pronunța cuvinte cu toți care cântau și nu înțelegeam. În noaptea adâncă se îneca fără urmă și cântecul nostru.

Era târziu și eu în haine bizare în plină

lumină.

XVII

În întuneric se evaporează viețile omenești, din întuneric vin și în întuneric se răspândesc ca fumul visele celor ce dorm, în întuneric dispare realitatea de zi și toate obiectele ce conține, întunericul absoarbe și dizolvă. În apa întunericului doar sunetele mai plutesc ca niște lemne groase, luate de valuri, obiecte auzibile și imposibil de pipăit, un țipăt în întuneric, un fir de sârmă subțire care s-a întins și nu-l poți apuca, un sforăit și coji mici de tăcere cad din noapte în întuneric și umplu odaia și nu le poți lua în mână, nu poți lua un pumn de sforăit, un pumn de coji sonore pentru a le arunca în ligheanul cu apă, de exemplu, ca niște coji de alune mâncate.

În întuneric, materia se escamotează și săvârșește trucuri de prestidigitator.

— Vă rog observați bine, nimic în mâini, nimic în buzunare… voi aprinde doar un

chibrit…

Și iată dulapul, iată cearceafurile și mâna mea.

Există calități diferite de întuneric cu vârste deosebite ca straturile geologice, există un întuneric poros și ușor înainte de somn care se umple de zumzete interioare și de cuvintele din trup ca un burete care se îmbibă cu apă. Există un întuneric de cinematograf unde obscuritatea alunecă pe frânghii de lumină și la capăt dansează în umbră și lumini pe ecran cu acopaniament de muzică și există un întuneric care nu conține nimic, uscat și dur ca un cărbune și care e la sfârșitul coridorului prin care treci când ai respirat adânc cloroformul.

În povestirile de după operații, se întreabă bolnavii ce senzații au avut și ce au văzut în somnul anestezic când erau întinși pe masa de chirurgie. Și eu am fost întrebat și n-am putut spune nimic, pentru că n-am simțit și n-am văzut nimic, nici munți cenușii, nici tăceri care au sunet profund, nici spații întinse pe care să plutesc. Poate că n-am văzut nimic din toate acestea pentru că am dormit adânc de tot, mult mai adânc decât acești bolnavi.

Iată, de altfel, ce s-a petrecut: se știe că pe

masa de operații toți bolnavii se zbat până ce adorm și refuză ca să respire cloroformul. Când a trebuit însă să fiu anesteziat pentru operația mea, spre extraordinara uluire a doctoriței care îmi pusese masca de inhalat pe obraz, începui să aspir cu putere anestezicul până în fundul plămânilor, până la epuizare, ca și cum mi-ar fi fost sete și aș fi așteptat de mult anestezicul ca să-l respir. Era atâta violență în dorința mea de a absorbi în câteva secunde conținutul bășicii, încât pentru a-mi evita probabil o sincopă și pentru ca respirând în mod prea puternic să stric aparatul, doctorița îmi luă jos masca și îmi spuse: „Mai încet, te rog respiră mai încet pentru că altfel crapi bășica apa ratului. Ești un bolnav extraordinar, de obicei toți res ping cu dezgust cloroformul."

Explicația era însă cu totul alta și o țineam ascunsă în intimitatea mea. Când știui că trebuie ca să fiu operat îmi spusei: iată o ocazie minunată pentru a isprăvi cu viața în mod simplu și nedureros. Îmi zumzăia de mult gândul ăsta în cap și începuse să devie o arzătoare dorință. În câteva rânduri, încercasem, de altfel, ca să mă sinucid fără să izbutesc. Eram și destul de laș. Îmi trebuia ceva

sigur, destul de simplu și fără dureri.

— Când mi se va da cloroformul, voi înghiți puternic până la doza care ucide, îmi spuneam. Este o moarte simplă și ușoară și nimeni nu va ști că m-am sinucis…

Întunericul acela a fost greu, opac și dens, însă n-a fost definitiv. Când m-am trezit, odaia era oblică, deplasată aproape în unghi drept și numai după câteva secunde îi restabilii echilibrul ca în filmele acelea de cinema unde timp de câteva secunde aparatul își schimbă înclinația și tot peisajul curge la vale pentru a reveni exact la locul lui în momentul următor.

Pentru mine, întunericul acela n-a fost suficient și aștept cu imensă dorință, cu calm, cu o răbdare câteodată exasperată, întunericul definitiv al morții.

Până atunci îmi rămâne în viață noaptea și ploaia, noaptea pentru visele și întunericul ei binefăcător și ploaia pentru liniștea ei, pentru toată tristețea, toată melancolia ce răbufnesc în rafalele de apă și voalurile ei duse de vânt, și aruncate în fereastră, în șuvoaie ce marmorează sticla cu rădăcini și copaci de picături lunecânde.

În fereastra mea, dar mai bine, mai exact în

geamul compartimentului de tren, unde mă găsesc când plouă, întotdeauna, pe geamul acela picurat cu stropi care n-au timp să-și facă drum, aburit și totuși destul de transparent pentru a vedea prin el, în fugă, câmpurile cenușii și umede ce se învârt și aleargă, firele de telegraf ce scoboară și urcă misterios, și fumul locomotivei albăstrii în bucle subțiri, udate de ploaie și răvășite de vânt.

În zilele însorite mă ascund într-o odaie sumbră și dorm toată ziua acoperindu-mă cu plapoma și, căutând întunericul, urăsc soarele. Când plouă, numai atunci sufletul meu își exfoliază bucuriile ca o plantă grasă care are nevoie de apă și se dezvoltă bine în umezeală. Când plouă, călătoresc în compartimente calde, în timp ce trenul aleargă peste câmpuri și stropii aburesc geamul. este călătoria mea obișnuită și cea mai frumoasă. Câteodată adorm în tren și când mă trezesc e noapte, lumina s-a aprins și afară trenul trece pe lângă stații mici cu lumini anemice, leoarcă de apă, cu peroanele lustruite și negre de apă, cu un șef de gară cu impermeabil și șapcă roșie, salutând trenul, salutând ploaia.

În raza felinarelor slabe apar atunci și dispar

în goană, ramurile și frunzele îngălbenite de toamnă ale copacilor și bucățica aceea iluminată din coroana veștedă cu frunze zgribulite pare și mai sărmană, și mai închircită de frig, și mai tomnatică, în timp ce salcâmii din jurul gării zac în noapte, uzi de apă până la măduvă. Este toamnă și călătoria mea nu s-a mai sfârșit de ani de zile, și ploaia n-a încetat și șeful de gară salută mereu și nu obosește.

Când voi ajunge, va fi gara cea mare a întunericului.

Cu trăsura, la Berck, parcurgeam kilometri în ploaie și pe obraz curgeau șiroaiele de apă ca pe o mască de faianță pe care ar fi vrut cineva s-o spele, în timp ce cu restul trupului întins sub gutieră zăceam acoperit de o pânză dură și impermeabilă, într-un cort intim pe măsura trăsurei, unde era întotdeauna uscat și cald și mirosea a fân putred și a râncezeală de hamuri gras unse.

În jurul orașului se întindeau dunele, cred că toate orașele au zonele lor de tăcere și solitudine, unde vin halucinații orașului să aiureze și țiganii își pun corturile. În dunele din jurul Berckului solitudinea este însă toată nisipoasă, cocoșată și ghimpoasă, cresc pe dune

ierburi ca săbiile, tot atât de tăioase și lucitoare în ploaie și spinii albăstrui cu ghemuri înțepate și foi grăsuțe.

Când plouă, întinderea dunelor pare nesfârșită și din vârful vreunei coline mai înalte, mare cenușie de ierburi și buruieni se întinde ca o pată puțin uscată de lepră, în timp ce solitudinea în jur devine deodată sensibilă ca durerea într-un spital sau tăcerea într-un cimitir și simți că exiști în solitudine, aerul se golește mereu și te lasă singur și dezolat, într-un peisaj murdar, ud și simplu ca o rufă pusă la muiat. Și cerul nu mai există, a devenit o ploaie mai condensată, ceva mai luminoasă și mai consistentă întinsă peste cap, un plafon de seră călduță în care umezeala trebuincioasă plantelor a crescut până la a leorcăi pe pereți și a umple aerul de apă.

Există solitudini în ploaie în marginea orașului și mai cunoșteam una identică în orașul meu, lângă râu, pe câmpul cu gunoaie. când pășeam, picioarele se înfundau în pasta murdară, putredă și puturoasă din care ieșea la iveală vreun picior de scaun, o cutie de tinichea cu capacul rânjit hidos, un câine mort, dormind liniștit în tovărășia viermilor care foiau alburii

când întorceam cadavrul, bucăți de panglică extraordinar de albastre, și câte o plantă cu frunze hrănite în putreziciune, firavă îndeajuns pentru a nu rezista la răvășitul gunoaielor; toate resturi și urme de viață ca epave ale unui vapor scufundat în marea aceea imobilă și clisoasă, fumegândă în ploaie, puturoasă, ah! puturoasă…

Cred că acolo fetițele, prietenele mele ar fi găsit mărgele splendide. În copilărie locuiam lângă un magazin cu mărunțișuri, unde se vindeau și mărgele pentru țărani, mărgele mici și roșii mai ales ca picături de sânge închegat, ori sticloase ca niște picături de mercur, ori albastre și mari ca boabele gâtului de curcan dezumflate. Toate lăzile de gunoi ale locatarilor se înșirau în curtea comună lângă un zid și acolo veneau să caute mărgele fetițele, prietenele mele, în lada negustorului de mărunțișuri, erau mai ales dimineața, când se aducea gunoiul de la măturatul prăvăliei pentru că negustorul miop, când vindea mărgele, scăpa pe jos câteva întotdeauna, și fetițele cotrobăiau în murdăria unde venea și negustoreasa să arunce capul și picioarele de la găina pentru prânz, și măruntaiele ca niște coliere puțin

elastice și umede, dar splendide, cu reflexe roșietice și irizate în nuanțe albăstrii și câteo dată în relief când intestinul era încă plin de grăunțe nedigerate. Cu colierele de mațe erau amestecate și mărgelele și fetițele cotrobăiau cu bețișoare lungi și scoteau delicat, când se ivea, mărgica sclipitoare.

Pentru a găsi mai multe și mai frumoase însă ar fi trebuit să meargă pe gunoaiele din marginea orașului. Erau gunoaie pentru căutat mărgele o viață întreagă. Și întâlneam oameni murdari, cu saci în spate, care le răvășeau încet, cu atenție. Și apăreau obiecte de metal, de lemn putred și, răvășind mereu, tot ce în casele, în odăile, în care oamenii își petrec viața în fiecare zi, obiectele cele mai scumpe pe care le cumpără în magazine și le aduc acasă învelite în hârtie subțire de mătasă pentru a le așeza pe etajere, toate lucrurile lor scumpe și dragi, pentru care urlă atâta când un servitor le sparge, sau dispar, sau se strică puțin de tot, și cărțile rare, și covoarele, și statuetele de porțelan, toate veneau aici în fragmente, plesnite, rupte, stricate, cu aspect lamentabil, amestecate cu mațe puturoase și viermi în gunoiul care își fumega murdăria în ploaie.

Tot ce înconjoară viața omului e pentru viermi și gunoi exact ca și trupul lui și omul sfârșește în putoare cu tot cortegiul de obiecte fine din viața lui. Totul era destinat corupției și putreziciunii, iată ce învățam pe câmpul de gunoaie, și învățătura m-a pătruns până în măduva oaselor, încât nu țin la niciun obiect și nici la trupul meu. Totul va putrezi pentru a fi absorbit apoi de întuneric, pentru totdeauna.

XVIII

Când începui să mă simt mai sigur în cârje și să merg mai bine cu ele, plimbările mele se prelungiră spre sat. În sfârșit, credeam că voi putea face cunoș tință cu femei splendide și să intru într-o societate de tineri amatori de petreceri și de chefuri. Toate acestea se întâmplară în mare parte, dar altfel decât le prevăzusem.

Pentru a pătrunde în clinici străine, orice pretext era bun – doctorul meu locuia la o clinică mai în vale, o clinică reputată, cu mulți pensionari și renumele unei societăți selecte – și ca să intru acolo mă duceam cu vreo radiografie a mea să cer doctorului unele explicații. Pentru a ajunge mai repede, aveam un drum prescurtat care trecea prin pădu ricea de lângă sanatoriul meu. Era o cărare îngustă în marginea tufișurilor și foarte înclinată. Îmi amintesc de aceste detalii pentru că, într-o zi, această cărare

mă făcu ca să-mi dau seama de disperarea, de ferocitatea cu care porneam în căutarea femeilor frumoase.

Era o zi de primăvară uscată și însorită și în pădurice veniseră câțiva bolnavi din vale. Cu cârjele subsuoară, în haine de plimbare și în capul gol, scoboram panta spre clinica doctorului. Eram atât de absorbit de gândul de a intra în odăi străine, dar mi se părea atât de calm, încât la mijlocul cărării când se iviră o mamă și un copil, îmi fu imposibil să-mi dau seama de acest fapt simplu și vizibil de departe. Îmi dădui însă bine seama de sălbăticia mea când fui în apropiere de dânșii și mama, zărindu-mă și privindu-mă o clipă cu ochii mari deschiși plini de spaimă, trase cu un gest brusc copilul din drumul meu și se băgară împreună în tufiș pentru a-mi lăsa trecerea liberă, ca unei mașini sau ca unei fiare dezlănțuite. Și în clipa aceea îmi dădui seama că într-adevăr eram dezlănțuit și că scoboram ca un vârtej cu pași enormi, cu obrajii congestionați, cu părul zburlit, ca un om beat și sălbăticit de băutură. Eram sălbăticit de alcoolul meu interior.

Când ajungeam la clinica aceea unde mă duceam și când deschideam ușa, geamul

întotdeauna zbârnâia și întotdeauna credeam că zbârnâie pentru că nu e bine pus în cadru, dar în după-amiaza aceea descoperii că tremurul geamului era prelungirea, mai amplă și mai sonoră, a tremurului mâinii mele.

În clinică nu întrebam pe nimeni de doctor, pentru a putea umbla printre etaje, pe coridoare, pentru a descoperi pensionarii și a sta de vorbă cu ei. Într-o zi descoperii însă ceva la care nu mă așteptam și care fusese parcă făcut anume pentru mine (multe lucruri întâlneam astfel ce mi se păreau că sunt făcute anume pentru mine…).

Într-un coridor pe o ușă zării un anunț scris de mână cu un creion gros albastru:

Désirons visites.

Wanted callers.

Și același lucru încă în două limbi din care una îmi era complet necunoscută.

Era ceea ce doream și eu, să fac vizite.

Îmi închipuii o clipă în fața ușii, înainte de a bate, că voi găsi înăuntru o splendidă fată, visul meu. În odaie însă zăcea pe jumătate ridicat în perne un domn miop cu ochelari foarte groși, cu ramă de oțel, încălecați pe vârful nasului, cu un enorm volum în fața lui pe care îl răsfoia cu

atenție. Era un volum de drept comercial danez, iar domnul acela când făcurăm cunoștință, îmi spuse că este avocat la Copenhaga și că este aproape vindecat, dar că se plictisește îngrozitor, ceea ce îl făcuse să puie anunțul pe ușă. Eram prins, și nu puteam să părăsesc odaia atât de repede pe cât aș fi vrut și trebui să ascult povestea bolii lui spusă în mod detailat, mai mult fornăită pe nas, deoarece în celulele sinusoidale ale nasului fusese operat și mai păstra tampoane de vată adânc înfundate în nări.

Până la urmă, răbdarea mea își căpătă recompensă pentru că în momentul când vrui să plec intră în odaie o tânără fată, de la altă clinică, daneză și dânsa, care venea adesea să-și vadă compatriotul suferind și să facă schimb cu ziarele și revistele pe care le primeau. Era o tânără fată blondă ca aurul galben, superbă și bine făcută, purta o rochie lungă și o eșarfă de mătase în jurul coapselor, mătase tot atât de galbenă ca și părul ei, avea ochii verzi, de un verde intens extraordinar, mâini fine, vorbea prost franțuzește și în câteva secunde reuși să mă facă să mă îndrăgostesc de dânsa.

Îmi spuse unde stă, nu prea departe și că nu

prea avea prieteni. Îi cerui permisiunea ca, din când în când, să vin s-o văd și ea acceptă cu plăcere. Îi spusei că voi veni chiar a doua zi.

Și toată noaptea mă gândii la dânsa. Într-adevăr toată noaptea, pentru că mă durea îngrozitor o coapsă și aveam febră. Eram îngrijorat dacă voi putea merge până acolo.

În dimineața următoare ningea des, cerul era acoperit și pe cărarea ce ducea spre stația funicularului zăpada era așternută în strat gros. Îmi huia capul de febră și lucrurile se învârteau puțin în jurul meu ca în copilărie când mă învârteam mult timp pe loc până la amețeală și leșin; când mă opream, cădeam jos și lumea continua să se rotească în jur ca o placă de gramofon încet, cu mine în centrul ei. Și coapsa mă durea din ce în ce mai tare, se formase o induratie care împiedica toate mișcările normale, și obrajii îmi erau aprinși în timp ce transpiram îngrozitor. Cu toate acestea și așa bolnav cum eram, îmi luai cârjele la subsuoară și pornii spre funicular. În jurul meu ningea, lumina era scăzută, eu înaintam prin fulgii care se lipeau de obraz și se topeau de fierbințeala lui, răcorindu-mă cu fiori de ghiață. Era o cărare ce urca printre brazi și gâfâiam penibil pentru

ca să urc mai repede.

Când ajunsei însă la stație, tocmai atunci funicularul pornise și se înfundase în tunelul care începea chiar de-acolo. Cred că șefului stației i se rupse inima când mă văzu cât mă întristează întârzierea și fluierând strident în tunel opri funicularul pe la mijlocul lui, în întuneric. Cu oare care dificultate și orientându-mă după lumina roșie din spatele vagonului ajunsei până acolo și mă urcai într-un compartiment. Îmi odihneam acum oasele mi nunat pe banchetă și când funicularul porni din nou, o dulce moleșeală mă cuprinse și adormii ușor, cu grija însă de a mă da jos la stația unde trebuia. Și mole șeala aceea fu atât de puternică, încât îmi dădui seama după stația mea că scoboram cu mult sub drumul meu. Era prea târziu însă și nu mai puteam opri funicularul, trebuind astfel ca să scobor mai în vale și să urc apoi încetișor până la clinica fetei pe care mă duceam s-o văd.

Toate aceste detalii, vor putea contura, cred, în mod exact starea mea de spirit și crunta oboseală de care eram cuprins. Era mai ales bucata aceea de drum în urmă pe care trebui s-o urc în mod inutil care mă ostenise și mă

înfuriase mai mult. În sfârșit, când intrai în clinică mi se spuse că fata pe care o căutam nu e acasă. Eram furios și numai la asta nu mă așteptam, deoarece chiar în dimineața aceea îi telefonasem și o întrebasem dacă pot să vin, iar ea îmi răspunse că mă așteaptă „cu multă plăcere“.

Cu mare amărăciune deschisei ușa clinicei pentru a pleca. În prag apăru exact în acel moment și fata daneză cu un mic pachet în mână.

— Te rog iartă-mă, m-am repezit la cofetărie ca să avem ceva de ronțăit la ceai…

Și mă trase înăuntru debarasându-mă de fular și palton, frecându-mi mâinile pentru a le încălzi, extraordinar de expansivă și prietenoasă. Într-o clipă mă simții cuprins de expansivitatea ei și uitai aproape toate oboselile.

În odaia unde mă duse, mirosea în aer a ceai bun și a lavandă, prin geamul din spre terasă se vedeau în depărtare munții acoperiți de zăpadă, atât de decorativi și de teatrali, încât toată încăperea lua un aer de scenă de teatru și mai ales cu cuvertura de mătase galbenă a patului, cu pereții în albastru clar îmi venea să spun pe

tonul de odinioară cu care obișnuiam cu un prieten din copilărie, să ne închipuim din când în când că jucăm o piesă.

— Ah! iubite baroane, îți amintești în 1896, era la Menton, mi se pare, și luam ceaiul la marchiza de Villemesson, în vila ei, eh! eh! mai știi ceva despre dânsa?

Când mă întinsei pe pat însă, unde mă invită tânăra fată pentru a mă odihni mai bine și a sta alungit comod, îmi dădui seama că n-aș fi putut juca nicio piesă imaginară cu destul calm și siguranță. Eram teribil de ostenit și abea acum îmi dădeam seama de asta. Toate ostenelile și enervările din drum se precipitau acum în mine și corpul meu în întregime fierbea în clocote scăzute ca un lichid acoperit. În brațe și în toate fibrele musculare, în cap, în piept, în vârful picioarelor, pretutindeni zumzăia lichidul cu o greutate și o densitate ce nu le cunoscusem până atunci. Există în chimie o apă mai grea decât cea obișnuită cu însușiri speciale și care se numește chiar pentru acest motiv „apă grea“. Ei bine, cred că în corpul meu sângele devenise un „sânge greu“, ca aceasta.

Îmi venea să dorm și totuși n-aș fi putut nici închide ochii cu toată osteneala mea, deoarece

toropeala de care eram cuprins era amestecată egal cu o iritație extraordinară, cu o mare sete de a mă agita și de a vorbi, de a mișca din mâini și din picioare, poate de a umbla, și aș fi umblat cu siguranță dacă în același timp nu m-ar fi țintuit pe loc durerea în coapsa umflată. În felul acesta îmi veni deodată în minte că făcusem un efort prea mare, prea dureros pentru a veni să beau un ceai cu pișcoturi dulci în tovărășia, fie chiar a unei fete frumoase cu ochii verzi și părul blond ca paiul. Îmi trebuia mai mult și mi se cuvenea mai mult, aceasta era concluzia mea.

Când veni lângă mine, așezându-se pe marginea patului și întrebându-mă dacă mă simt bine, îi luai mâinile și le sărutai, apoi o atrăsei spre mine. Cred că gesturile mele erau atât de repezi și de febrile, încât nu puteau lăsa loc pentru ezitări. Și surpriza mea extraordinară fu că fata nu protestă nici măcar atunci când începui s-o dezbrac. Era un lucru care mi se cuvenea, totul mi se cuvenea. În câteva minute era doar în lunga ei cămașă de mătase groasă, agreabilă la atins. Și întinsă pe pat lângă mine, fierberea din mine găsea acum în corpul acela străin un recipient al iritației și durerilor ce le conținuse până atunci. Cu fiecare mângâiere, cu

fiecare sărutare pe pielea fină, proaspătă, puțin rece și răcoroasă, simțeam activitatea din mine potolindu-se până la cel mai desăvârșit calm.

Când deschisei ochii, era seara târziu, fata era în odaie îmbrăcată în altă rochie, somnul meu durase câteva ore.

— Ei bine, să-ți fie rușine… adormi lângă o fată dezbrăcată.

Și râse încetișor.

Toată osteneala mă părăsise și mă lăsase moale ca pe o păpușă făcută din cârpe, inert, cufundându-mă în somnul acela greu, fără visuri.

În zilele următoare, continuai să vin la dânsa și ea se dezbrăca docilă, admirabilă, niciodată obosită și întotdeauna plină de surprize pentru mine.

În fine, găsisem femeia frumoasă pe care o visasem ani de-a rândul imobilizat în ghips. Când mă plimbam acum prin clinică raportam tot ce vedeam la dânsa. Dacă băiatul de serviciu freca în coridor și nu se dădea mai deoparte când treceam, îmi spuneam în sine cu oarecare mândrie:

— Eh, eh, dacă ai ști tu ce femeie frumoasă goală văd în fiecare după-masă…

Și dacă vreun ecou depărtat în mine încerca un dialog:

— Poate nu l-ar interesa… e înscris la societatea de abstinență.

În mine alt ecou răspundea:

— Ei bine, tocmai de aceea.

Tot ce făceam, de altfel, se raporta la dânsa. Îmi plimbam acum o orgolioasă plictiseală pe coridoare, știam că o fată splendidă, uluitoare, îmi apare goală, și că tot ce atingeam și tot ce făceam se topea în lumina extraordinară a acestei nudități.

Pentru că mă rugase să-i dau un nume îi spuneam „Simpla“ și mai târziu prescurtat doar Si, numele ei adevărat era însă Gerta, pe care nu-l pronunțai niciodată.

Când veniră ploile primăverii și zăpada se topi, până la clinica unde locuia străbăteam un noroi dens și cleios, încât ajungeam la dânsa murdar și ostenit, și după ce îmi scoteam pantofii, mă trânteam pe pat cufundându-mă în deliciul odihnei, înainte de orice.

— Știi că peste câteva săptămâni trebuie să plec, îmi spuse ea într-o după-amiază. Îmi spune doctorul meu că sunt vindecată, mă întorc la Copenhaga și va veni pentru a mă conduce

logodnicul meu.

— Ești vindecată? Ești logodită? Puneam întrebările și nu știam ce doream să aflu mai întâi.

— Și una, și alta… Până acum însă observ că nu m-ai întrebat niciodată pentru ce stau la Leysin și poate că nu te-ar fi interesat asta dacă nu-ți spuneam că trebuie să plec… Și vindecată, și logodită… vindecată în mod destul de dramatic după o operație grea de o extrem de gravă peritonită… ai văzut semnul pe burtă și până azi nu m-ai întrebat de la ce provine.

— Eh, cred că atunci când privesc burta ta goală mă gândesc cu totul la altceva.

— Bine, ah! ah! Și râse încetișor.

— Cât despre logodnic, adăugă ea, ți-l pot arăta…

Îmi aduse o fotografie mare, gata încadrată, pe care un tânăr blond și visător privea cu ochi clari lumina extraordinară ce venea din jos.

— Pentru simplificarea situațiilor îl țin în cufăr…

— Ești într-adevăr Simpla… Și când spui că vine?

— Peste câteva zile, va sta aici o lună cu mine… și atunci, bineînțeles, nu ne vom putea

vedea ca acum… în fine… înțelegi… sunt logodită.

Și spunea asta cu foarte multă fermitate. Era și acesta un fel de a înțelege lucrurile.

Îmi închipuiam totuși că logodnicul ei nu va sta tot timpul cu dânsa, că va face excursii și ne va lăsa singuri.

În primele zile, după sosirea logodnicului, Si nu-mi telefonă deloc și nici nu-mi trimise vreun bilet, dar într-o zi anunță că vine să mă vadă cu logodnicul ei la clinica mea pentru a lua ceaiul împreună, chiar în acea după-amiază.

Era o zi frumoasă, însorită și mă gândii să rămânem pe terasă unde era mai mult loc. Chemasem și pe un prieten care trebuia să stea alungit și în odaie nu ar fi putut sta întins. Cu toții eram veseli, binedispuși, logodnicul, pasionat jucător, îi propuse englezului o partidă de șah și se înfundară într-însa. Eram acum ca și singur cu Si și pretextând să-i arăt în odaie nu știu ce gravură o chemai înăuntru și când închisei ușa vrui s-o sărut, dar ea mă respinse cu un gest oarecum brutal și foarte hotărât.

— Ce vrei? întrebă ea uimită. Știi bine că sunt logodită și că logodnicul meu e aici… să rămânem prieteni… însă atâta tot…

— Bine, dar când erați departe unul de altul nu tot logodiți erați?…

— Exact, dar eram departe, la mii de kilometri și puterea logodnei se dizolvă în aer la o distanță atât de mare. Pentru asta există scrisorile care aduc din când în când puțină „logodnă concentrată“ cu ele și în zilele când primeam scrisori nu te primeam…. lăsam pentru evaporare o zi și scrisoarea își pierdea vigoarea și parfumul ca o floare care exală un miros tot mai slab, tot mai neclar… până nu mai are parfumul ei.

În zilele acelea am simțit pentru întâia oară ce e gelozia și cu toate că explicația „prietenei“ mele era destul de clară și logică, ea nu mă mulțumi. Cred că am avut crize cu mult mai intense și mai dureroase decât acelea pentru durerile mele fizice. Poate pentru a vorbi de ele am și povestit întâmplarea aceasta, pentru că mi se pare că unul din faptele cele mai uluitoare din lume și din viața unui om este să se stârnească în grămada aceasta călduță de mușchi, intestine și de sânge care este un om, o suferință ce nu ține de ele și nu ține de nicio alterare organică exterioară și de nimic ce poate fi pipăit și văzut, stârnindu-se în întunericul

interior din nimic și măcinând totul în grozave suferințe ce nu au niciun atom de materie în constituția lor. Este uluitor și demențial. Cred că viața omului e tragică prin acest nimic care îl poate durea atât de amarnic și că devine acceptabilă când o clipă un nimic divers ne distrage de la unul care ne face să suferim. Și astfel trăim toate zilele vieții în neantul acesta sensibil, cu contracțiuni dureroase și neînțelegeri definitive. În vidul acesta creăm sentimente care sunt parcele de vid și care nu există decât în spațiul nostru imaterial interior și în vidul acesta credem că trăim în lume, în timp ce el absoarbe totul pentru totdeauna.

Tot ce facem, tot ce gândim dispare în aer definitiv, pentru totdeauna. În aer dispar acțiunile noastre fără urme, ridic mâna și în urma traiectului parcurs aerul s-a refăcut imediat și e tot așa de limpede și de indiferent ca și cum nimic n-ar fi trecut printr-însul.

Iată un splendid copac, un copac bătrân și rămuros care de peste o sută de ani își întinde tot noi brațe ca să cuprindă cât mai mult aer, cât mai mult volum, și se înalță și se lărgește. Și iată, când trunchiul e tăiat la rădăcină și se prăbușește întreg copacul cu tot imperiul lui de

frunze și de foșnete, acolo, în aer, în locul lui, n-a rămas nimic care să poată reaminti efortul acela de o sută de ani. Și munca aceea vegetală de o sută de ani de cărare a sevei până în vârf, și opacitatea miilor de frunze și diversitatea miilor de ramuri. În aer n-a mai rămas nimic.

Când umblați pe stradă, priviți în urma voastră și veți constata că în aer nu rămâne nimic. Când tăceți după ce ați vorbit, în aer nu rămâne nimic din ceea ce ați spus. În transparența aceasta mai teribil închisă ca o celulă, ne zbatem și ne topim acțiunile. Tot ce facem, tot ce trăim, lăsăm să se topească în aer și aerul pe locul acela se reface fără urmă. Toată claritatea lumii absoarbe viața noastră. Și totuși în vidul acesta funcționează în locul ascuns al unui corp, ceva ce doare și suferă fără a fi atins de nimic material, cu gânduri și sentimente venite din neant, ce sunt neant și totuși torturează corpul acesta interior și el gata să dispară și să se dizolve în aer.

Este una din marile mele stupefacții că în condițiile acestea ale lumii poate exista ceva ce se numește gelozie, ce nu poate fi văzut și nu poate fi arătat. Și ceva ce se numește iubire, și ceva ce este durerea, toate venite din neant, dar

toate smulgând bucăți de carne vie sângerândă în interior. Și stupefacția aceasta se va dizolva în aer și dânsa. Poate că mai mult decât o înșirare de întâmplări, povestirea amintirilor și gândurilor mele ar trebui să fie o înșirare de odăi cu lumini diferite, de cele mai multe ori mohorâte și nostalgice, odăi scufundate în lumini de ploaie, unde zăceam cu ochii deschiși, asistând la trecerea vieții în corpul meu, moale, inert, cu conștiința cenușie și senzația de a nu mai exista.

XIX

În lungul șir al camerelor de sanatoriu pe care le-am locuit pe rând, poate că cea mai tristă și mai dramatică va rămâne tot aceea de pe malul Mării Negre unde, când m-am întors din străinătate, a trebuit să stau câteva luni. era un sanatoriu vast, ce funcționa ca o uzină. Cu sunetul de clopot ne sculam, cu el luam masa și cu el ne culcam seara. Toată ziua zbârnâiau mici sonerii în jurul sălii de operație și în odaia intervențiilor chirurgicale intrau și ieșeau fără încetare cărucioare, ca într-un laborator unde se transforma materia omenească, se îndrepta și se ameliora. În altă sală, alți ingineri, vreau să spun alți doctori cu ajutoare îmbrăcate în alb, făceau ghipsuri, în timp ce în fundul unui coridor, într-o odaie unde zăcea ca o imensă rotativă un aparat nichelat plin de fire și de șuruburi, se băgau corpuri întinse la radiografie exact cum se alunecă în unele uzine materialul

în cuptor. Și totul se petrecea tăcut, cu gesturi mici și șoapte cât se poate de răgușite.

În lunile de vară, se înșirau bolnavii pe o terasă cu fața la soare și la mare, erau dezbrăcați și se bronzau la soare. În copilărie am petrecut câțiva ani extraordinari la un bunic al meu ce avea în marginea unui oraș de provincie o fabrică de oale de lut și tot felul de vase de ceramică pentru bâlciurile din apropiere unde le vindeau în căruțe enorme. Îmi plăcea ca să mă plimb singur prin fabrică și o cunoșteam destul de bine. Într-un anume loc se înșirau în soare, afară, vasele puse la uscat și când văzui pentru întâia oară bolnavii înșirați pe terasa sanatoriului cu trupurile arse de soare, coapte, cafenii, de culoare pământie și închisă, îmi amintii de vasele de lut care se uscau afară în curtea fabricii bunicului meu. Erau și aici vase ce se uscau la soare, însă vase sparte pe alocuri reparate cu ghips alb.

Toată ziua bolnavii rămâneau pe terasă și seara intrau în sală ca să ia masa și să se culce apoi. Pentru noaptea adăpostul acesta era chiar în dosul terasei și era destul să se deschidă ușile pentru a fi afară la soare și la aer, pe faleză, la câțiva metri deasupra mării.

Era un fel de seră lungă, un fel de grajd cu multe uși, toate de sticlă, în care intra lumina mai agresivă și mai rece decât afară. În fund, un perete lung de tot era văruit în alb și bolnavii stăteau înșirați lângă el până la capăt, unul lângă altul, cu cărucioarele lipite și neavând loc de trecere decât câțiva pași până la uși, în față. În fund, un fel de coridor alburiu și igienic cu bolnavi prea mulți și o hărmălaie asurzitoare. Cred că erau înșirate acolo peste trei sute de cărucioare. Într-un capăt două paravane de pânză subțire despărțeau pentru adulți, bărbați și femei, foarte puțini, un spațiu restrâns.

În prima seară, după cura de aer, admirabilă, pe care o făcui stând afară, pe faleză la umbră toată ziua, încercai să dorm și eu cu toți ceilalți bolnavi în sera lor, cu atât mai mult cu cât se pornise în seara aceea un vânt puternic care ne împiedica să putem dormi afară, cei câțiva bolnavi care vruserăm aceasta.

Pentru a ne mai încălzi, se închiseră toate ușile; dintr-odată sera conținu în culoarul ei de spațiu alb și rarefiat, toată rumoarea a trei sute de copii care în același loc vorbesc, șoptesc, respiră, tușesc și cântă. Era mai ales asta, cântatul. Cu toții începură, când terminarăm

masa, un cor de cântece agasante și cunoscute cu refrenuri de prin cârciumi, trei sute de guri care, în cor, le intonau țipând aproape cuvintele, ceva cu totul imposibil de descris, un vâjâit sonor și violent ca o furtună de sunete. Credeam că se vor dărâma pereții ca la o clădire ce nu mai ține, că se va prăbuși plafonul și că geamurile ușilor vor sări în bucăți, sub năvala de sunete care se făcea tot mai amenințătoare.

Totul mi s-ar fi părut suportabil, dacă acest zgomot în realitate nu ar fi avut rolul special de a acoperi și ascunde discret alte zgomote mai mărunte și cu totul de altă origine. Era un fel de perdea la borborigmele și colicele celor trei sute de copii care seara înainte de culcare cu toții își făceau treburile intestinale. În câteva minute, o furtună de mirosuri crâncene și amețitoare vâjâi în același timp cu aceea muzicală. Era asta vasăzică! Poate că urechile sunt extraordinar de rezistente, poate că ar fi putut suporta curentele de cântece ce se revărsau mereu în ele, însă sunt sigur că niciun nas n-ar fi putut ca să absoarbă tonele de putoare, cisternele de mirosuri și amețeli ce invadau mereu, mereu sera, venite cu aceeași furie cu care pe gură ieșeau toate cântecele.

Totul, mărturisesc, mi-ar fi fost suportabil, afară de aceasta și cerui să dorm noaptea în clădirea sanatoriului și să vin numai ziua la cură, pe terasă, ceea ce, cu multă bunăvoință – era în sanatoriul acela multă și atentă bunăvoință – mi se aprobă. Cu copiii bolnavi mă împrietenii repede, și aveam în jurul patului meu pe unii care îmi aduceau să citesc versurile ce le făceau, ori îmi arătau albumele de mărci poștale în care puneam și eu mărcile de pe scrisorile ce îmi veneau din străinătate. Era un sanatoriu liniștit, unde duceam o viață calmă și unde totuși am cunoscut câteva clipe de groază, câteva clipe de disperare și câteva de mare amărăciune.

Totul se petrecea cu mine într-o atmosferă halucinantă, extraordinară. Era o cameră mică la etaj, la capătul coridorului cu vederea spre mare. când deschideam fereastra și priveam înspre larg, în timp ce în dosul meu era întreaga clădire enormă a sanatoriului, odaia aceasta îmi apărea ca promontoriul unei coaste stâncoase în valuri, bătut de vânturi – și toate vânturile când înconjurau clădirea vâjâiau în jurul odăiții cu o horă de urlete sinistre – odaia aceasta îmi apărea deci ca un promon toriu sau ca o cabină

pentru comandă, în care eu stăteam la cârmă și conduceam sanatoriul – imens vapor – pe valuri în noapte și vijelie.

Era singura odaie care mi se putea acorda, unde să fiu singur, și desigur că nu era de locuit. Cu câteva zile înainte de a mă instala eu în ea, se țineau acolo rufele murdare, câteva obiecte de menaj ale femeilor de serviciu și câteva capcane de prins șoareci – mai ales acestea.

Când cerui odăița aceasta, fui privit ca un dement și fui avertizat cât e de mică, cât e de friguroasă și mai ales câți șoareci umblă printr-însa. Era cu adevărat un cuib de șoareci și când deschisei pentru întâia oară ușa începură a fugi și chițcăi pretutindeni șoriceii, dispărând apoi în găurile lor dese, în zid lângă ciment, pe jos. Era înspre iarnă; până atunci stătusem cum putusem în sanatoriu într-o odaie cu alt tovarăș, dar o extraordinară sete de solitudine mă răzbi și făcui cele mai insistente demersuri pretutindeni, până mi se acordă odăița. Era vorba, spuneam, în fond, doar de astupat găurile șoarecilor, de pus în odaie un dulăpior și o măsuță, de văruit totul și de curățat geamurile și de adus căruciorul meu. Totul, treabă de o zi.

Cu insistențe, cu rugăminți, totul fu făcut

exact așa cum doream și îmi amintesc și acum de imensa bucurie pe care o resimții în prima seară, în pătucul meu, în odaia proaspăt văruită, singur, cu desăvârșire singur. În jurul clădirii vuiau vânturile, sirenele în portul depărtat răcneau, marea urla, eram ca suspendat în vijelie, plutind în noapte, descătușat de oameni, de sanatorii… În odaie, de altfel, era un frig cumplit și caloriferul nici nu se încălzea, deoarece până în colțul acela depărtat al clădirii era greu să mai ajungă vaporii fierbinți. Îmi era frig, huia vântul, dar ce bine mă simțeam!

Pentru a-mi acorda o satisfacție râvnită în luni de abstinență alcoolică, destupai o sticlă cu vin adusă pe ascuns și o băui singur aproape toată. Era un vin din regiunile acelea, cu savoare de stepă, puțin acrișor însă amețitor, destul de tare pentru a zăpăci cu totul pe cineva care nu era obișnuit cu el. Când isprăvii sticla, continuam să fiu suspendat în aer, însă ca o placă de gramofon care se învârte încetișor și ronțăie o melodie măruntă undeva departe, zăpăcitoare și greu de înțeles.

Era ca și cum odaia ar fi băut și dânsa. În port urla sirena prelung ca o fiară rănită, se oprea și apoi iar urla din fundul plămânilor ei

metalici. Când stinsei lumina, odaia se răsturnă parcă deodată, însă nu era o simplă răsturnare, ci un fel de detașare haotică în vid cu un fel de deschidere permeabilă a pereților, prin care se scurgea în spațiu toată materia ei și toată materia mea omenească, nici odaia și nici eu nu mai cântăream nimic. Eram un vuiet deschis, odaia un vuiet cubic cu pereți sonori și efemeri de întuneric, eu un vuiet interior și bine definit ca o picătură de untdelemn plutind în vuietul de-afară.

Cât timp rămăsei astfel? Poate un ceas, poate câteva ceasuri și probabil că adormii, în somnul acela ce nu era decât o continuare a vijeliei, care însă se petrecea acum puțin în afară de mine. În clipa când simții împunsătura în ochi crezui că vreun element dezlănțuit se transformase în senzația exactă și violentă care îmi prinsese pleoapa, și timp de câteva secunde, în timp ce împunsăturile continuau în același loc, cu aceeași intensitate, ele se transformară cu repeziciune în diverse ipoteze, din care una, sunt sigur și îmi amintesc bine, era aceea a unui chirurg îmbrăcat cu totul în alb, lângă mine, înfigându-mi în ochi un bisturiu fin, lucios, ca un pumnal cu care ar fi vrut să-l străpungă. cred

că într-o secundă îmi explicai și prezența chirurgului și operația pe care o executa. Eram grav atins de o infecție care trebuia ca să fie scursă prin ochi, nu era de așteptat. Și când mă trezii, căutai chirurgul în întuneric. În aceeași clipă însă simții o atingere rapidă pe față și când întinsei mâna atinsei ceva moale ce-mi scăpă imediat.

Cu cealaltă mână liberă aprinsei lumina și atunci văzui alergând, pe marginea cuverturii, șoricelul care îmi ronțăise pleoapa. În același timp câțiva alți șoricei speriați și zăpăciți de lumină alergară pe cuvertură lunecând în jos pe roțile căruciorului. În solitudinea odăii, ametit și îngreuiat de vin, cu capul plin de vise, în odăița aceea în care nimic nu mișca în primele momente, lucrul mi se păru de-un comic extraordinar. Nu știu bine ce era comic; cred că mișcarea aceea rapidă de rostogolire a bulgărașelor acelea care erau șoarecii vii, iuțeala cu care o zbugheau… Îmi venea să râd, eram amuzat, grozav de amuzat și începui să caut șoriceii pe jos, mai întâi privind cu atenție sub cărucior apoi, scoborând din pătuc și începând să umblu prin odaie târându-mă pe cimentul rece.

În marginea zidului, acolo unde găurile fuseseră astupate mai toate erau din nou acum deschise, rotunde, beante și negre. „Frumoase“, îmi spusei, și apreciind găurile în felul în care doctorul meu aprecia fistulele și spunea „Frumoasă fistulă, roșie, rotundă și beantă…“ Cu un bețișor scormonii prin găuri, dar nimic nu se auzea și niciun șoricel nu ieșea la chemarea mea.

Era un frig îngrozitor pe cimentul rece, dârdâiam cu putere, în același timp odaia văzută de jos mi se părea în multe locuri necunoscută, era adevărată excursie în regiuni fantastice. Și găurile, în fața mea găurile negre și rotunde își deschideau ochii de întuneric. Era ca și cum m-ar fi privit din orbitele lor goale. Și rămăsei mut de stupefacție privind la ele. În fața mea erau două ca niște orbite cavernoase într-adevăr, ca și cum m-aș fi găsit în interiorul unui craniu gol și priveam prin orbitele uscate afară. aha! asta era! Îmi amintii deodată totul. Până atunci unde îmi fuseseră mințile?

Într-o primăvară, în zăpada dezgolită departe de oraș, pe câmpiile dezghețate cu gunoaie fumegânde în soare și stârvuri, descoperii un cal mort ce fusese mâncat de lupi în iarnă și

putrezea acum în aerul călduț și umed al primăverii într-un zumzet de muște și de gândaci ce foiau în el.Totul era murdar, puturos, cărnuri stricate și verzi cu lichide ce se scurgeau vâscos dintre mușchii putrezi, însă capul, ei bine capul era splendid, ca de fildeș, cu totul și cu totul alb, insectele îl atacaseră mai întâi și îi roseseră pielea până la os, lăsând un craniu superb cu dinții mari galbeni dezgoliți, un strașnic bibelou artistic pentru o vitrină cu porțelanuri fine și fildeșuri scumpe. În față găurile ochilor priveau negre la soarele halucinant și la câmpia în descompunere. Era un craniu atât de curat și de frumos, încât părea desenat și într-adevăr se vedeau toate încheieturile dintre diferitele lui oase ca niște splendide și fine caligrafii scrise pe os cu o dexteritate și un rafinament cât se poate de desăvârșit.

Și cum nu mă gândisem la asta? Iată, astea erau găurile negre care mă priveau, care mă priveau pe dinăuntru. Eram în craniu, în craniul calului, în splendidul și uscatul gol al oaselor lui uscate. Era odaia mea, o odaie ca oricare? erau crăpăturile pereților crăpături adevărate? În care colț mă uitam regăseam craniul, interiorul

de ivoriu și oase, crăpăturile pereților nu erau decât încheieturile cu care se strângeau oasele. Și rândul acela de obiecte galbene și lungi, rânjind la mine erau cărți sau dinți? erau dinți, cu adevărat dinții calului, și eu eram în craniu, în craniul lui. În spatele meu, departe, se întindea stârvul în putreziciune. Tot sanatoriul putrezea acolo alungit, cu totul descompus. cu coastele afară, foșnind de gândaci și de viermi care îi rodeau stârvul. Și nu numai gândacii îl rodeau, erau și șoarecii care îl invadaseră și care ronțăiau și ei cu bucurie din hoit, din sanatoriul putred, plin de purulențe și de cărnuri descompuse, uitat în vijelie, sub croncănitul corbilor și urletul vânturilor.

Eram pe ciment, dârdâiam de frig și nu știam ce să fac.